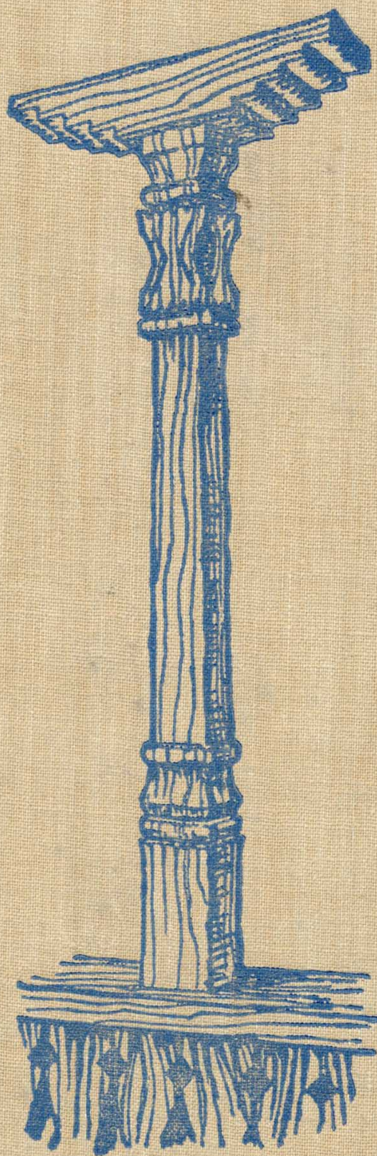
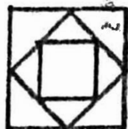

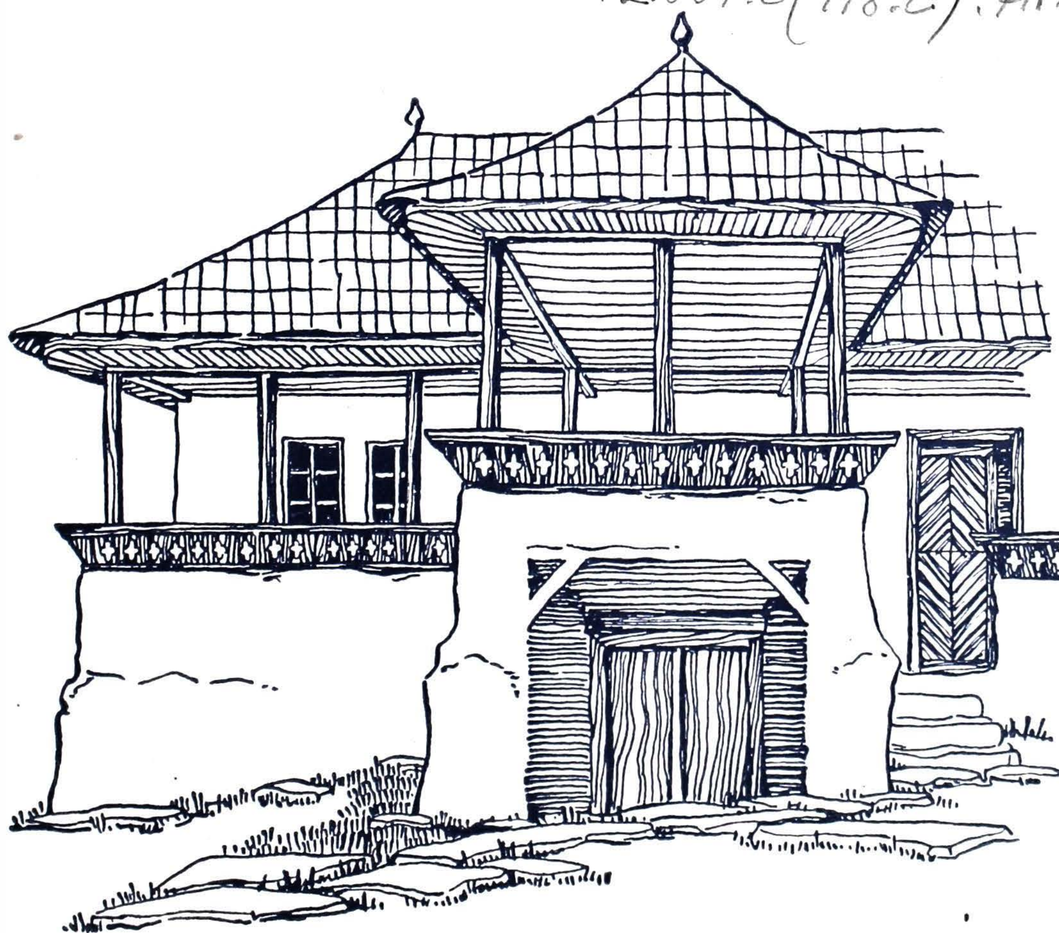

D.M.A.S.I.

ARHITECTURA POPULARĂ ROMÎNEASCĂ
REGIUNEA PLOIEȘTI

Prezentarea geografică: VINTILĂ MIHĂILESCU
Textul: îngrijit de PAUL STAHL
Desenele: arh. ANTON DÎMBOIANU
Macheta: arh. ANTON DÎMBOIANU şi PAUL STAHL
Coperta: arh. ADRIAN GHEORGHIU

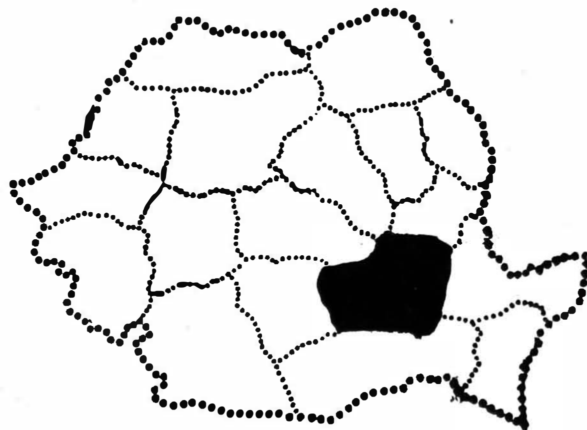
FL. STANCULESCU, AD. GHEORGHIU, P. STAHL, P. PETRESCU

ARHITECTURA POPULARĂ ROMÎNEASCĂ

REGIUNEA PLOIEȘTI

D. M. A. S. I.
Biblioteca

INTRODUCERE

Arhitectura populară din regiunea Ploieşti este una din cele mai puţin studiate ale ţării noastre, cercetătorii fiind atraşi în primul rînd de zone cu renume, cum ar fi Gorjul, Maramureşul, sau bazinul superior al Argeşului. Monografiile de specialitate, asupra satelor, văilor, şi cu atît mai mult asupra regiunii întregi, lipsesc. Arhitectura locală este însă interesantă, aci dezvoltîndu-se în forme bine închegate, două tipuri distincte: cel legat de casele cu două niveluri şi cel legat de construcţiile joase, ale cîmpiei, ce ocupă centrul Munteniei. Locuinţele, fără a avea bogăţia de ornamentaţie caracteristică altor regiuni, au totuşi importante calităţi. fiind bine adaptate la necesităţile de trai, atît în ce priveşte clima, cît şi în ce priveşte ocupaţiile. În acelaşi timp, proporţiile caselor, mai ales ale celor vechi, sînt armonioase, plăcute la vedere şi potrivite cu peisajul.

Studiul întocmit pune la îndemînă cercetătorilor materialul caracteristic, care a putut fi cules pînă acum; fără a epuiza problema, el crează totuşi o imagine reală a arhitecturii populare din regiunea Ploieşti. În culegerea materialului, satele au fost astfel alese, încît să fie reprezentative pentru o cît mai mare întindere a teritoriului. Textul ca şi ilustraţia insistă asupra celor mai interesante zone.

★

Regiunea administrativă Ploieşti se găseşte în partea sudică a ţării şi este cuprinsă între regiunile administrative Stalin la nord, Piteşti la vest, Bucureşti la sud şi Galaţi la est. Două şosele de însemnătate internaţională străbat regiunea: drumul Oradiei şi cel al Aradului, care, întîlnindu-se în sudul Transilvaniei, străbat Carpaţii prin două artere de mare trafic; una urmează pasul Predealului şi, prin valea Prahovei, atinge Ploieştii şi Bucureştii, trecînd la Giurgiu în Bulgaria; a doua străbate pasul Buzău şi atingînd oraşul cu acelaşi nume, se termină la Brăila, de

unde începe Dunărea maritimă. Unitatea de legătură interregională, care pare întreruptă de această divergență, este restabilită însă de marele drum de sub dealuri, care leagă orașele mai importante ale regiunii, cum sînt Tîrgoviște, Ploiești, Buzău și Rîmnicul Sărat. Aceeași arteră primește dinspre munte și de peste munte toate drumurile mari și căile ferate de pe fundul văilor regiunii, grupate în două sisteme: sistemul Ialomiței cu Cricovul Dulce, Prahova, Doftana, Teleajenul, Cricovul Sărat, adunate toate aproape de Urziceni și sistemul Siretului unde își termină cursul doar două ape mai mari ale regiunii, Buzăul și Rîmnicul Sărat.

Relieful este variat, adînc și des fragmentat. Zona munților din partea nordică, formată mai ales din gresii și marne acoperite pe suprafețe destul de întinse în Bucegi, Postăvarul, Piatra Mare, Ciucaș, de calcare și conglomerate calcaroase, cuprinde masive muntoase de peste 2 000—2 500 m, cu forme glaciare pitorești și poduri întinse, acoperite de pășuni alpine. Astfel se explică intensa viață pastorală și dezvoltarea turistică din aceste masive muntoase, situate în vestul văii Prahova. În estul aceleiași văi însă, cu puține excepții și acestea datorite prezenței calcarelor, munții mai puțin înalți depășesc rareori 1 800—1 900 m, fiind tăiați de văi adînci, cu lărgituri din loc în loc primitoare de sate și avînd ca îmbrăcăminte vegetală mai mult pădurea deasă de brazi sau de fagi, și foarte puține goluri cu pășuni alpine. Viața pastorală a fost și este aci mai puțin dezvoltată, fiind înlocuită cu creșterea locală a vitelor în poienile pădurii. În schimb, pădurea este mult mai legată de viața curentă a locuitorilor.

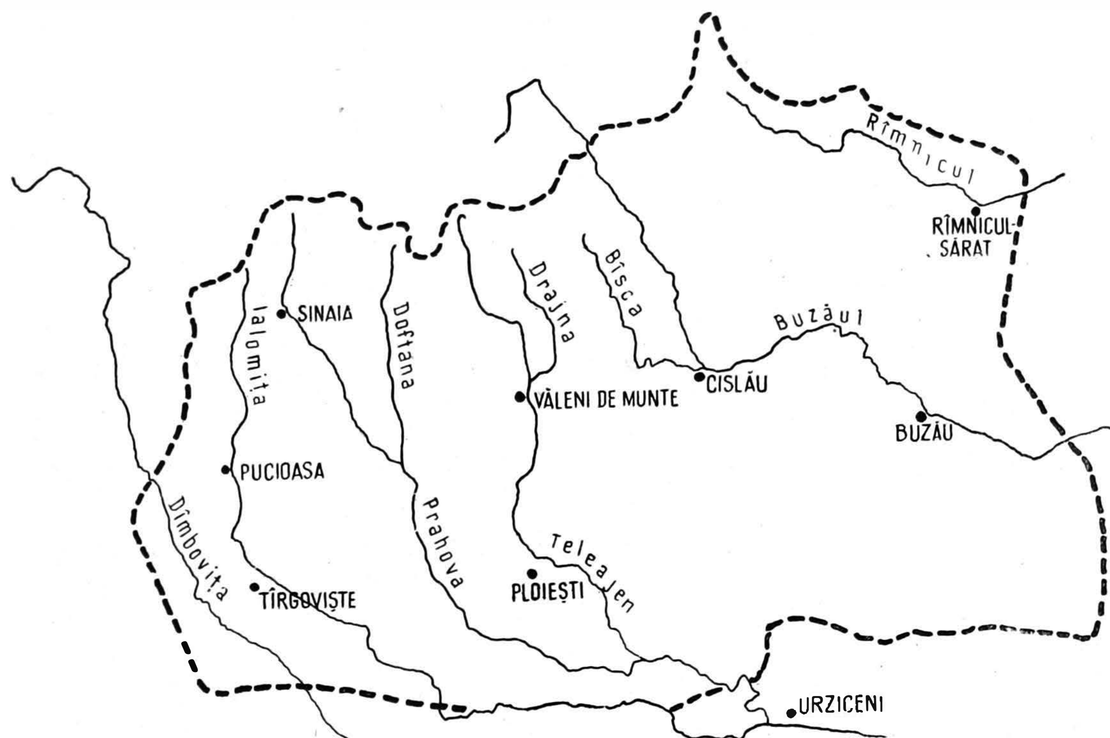
În zona următoare, a muscelelor, dealurilor și depresiunilor alcătuite din roci mai slabe ca nisipuri, argile și rar gresii mai dure și calcare, relieful este foarte frămîntat, tăiat de văi largi cu terase cum sînt ale Ialomiței, Prahovei, Teleajenului, Buzăului, iar în lung străbătut de numeroase depresiuni: terenul este supus eroziunii torentelor și foarte propice alunecărilor provocate de o timpurie și masivă despădurire. Depresiunile regiunii sînt tot atîtea cuiburi de îngrămădire a populației și de civilizație locală, ferită multă vreme de influențe străine mai depărtate, din cauza dificultăților de circulație între compartimentele zonei deluroase. Astfel depresiunea Vălenilor de Munte de pe Teleajen are legături mai ușoare și mai frecvente către bazinul Buzăului în părțile Chiojdului decît spre vest în direcția Comarnicului și Cîmpinei. De asemenea între numeroasele depresiuni mai mici din bazinul Ialomiței legăturile zilnice sînt destul de anevoioase. Pe văile mari însă, bine populate și străbătute de drumuri mari, circulația a fost întotdeauna asigurată, deci originalitatea produselor locale a fost mai ușor amenințată de influențe sau împrumuturi străine.

În fine, ultima regiune, a cîmpiei, este formată mai ales de cîmpii înalte, aluvionare, cu fîntîni adînci și de aceea rămase multă vreme împădurite și slab populate. Între aceste cîmpuri sînt însă întinse suprafețe de șesuri joase, cu apa mai apropiată de suprafață, de timpuriu populate, cultivate și străbătute de drumuri de țară ori drumuri comerciale.

Condițiile favorabile așezărilor și în același timp apărate prin prezența pădurii care începea la Urziceni și se întindea neîntrerupt spre vest, pînă în Oltenia, a făcut ca din preistorie pînă astăzi regiunea să fie continuu populată; săpăturile arheologice au dat la iveală în multe locuri urmele așezărilor umane, trecute; ceramica țărănească de astăzi menține tradiții preistorice care o leagă de ceramica lucrată în trecut pe aceleași locuri. Parte cuprinsă în regiunea Ploiești, parte în afara ei, Vlașca, ținutul numit astfel de slavi, adică «Țara Vlahilor», a romînilor, este o dovadă în plus a importanței populației aflate aci în cursul perioadei feudale. Nucleul primului stat romînesc din sudul Carpaților s-a sprijinit tocmai pe populația care exista în cele două regiuni vecine, ale Piteștilor și Ploieștilor; trebuie amintit și faptul că la Tîrgoviște a fost una din primele capitale ale Țării Romînești.

★

Ca și în celelalte regiuni ale țării, delimitarea administrativă a regiunii nu corespunde întocmai caracterelor specifice de arhitectură. Regiunea Ploiești cuprinde anumite arii de arhitectură în întregul lor, dar pe alocurea, arhitectura de un anume tip se întinde și în afara regiunii. Pentru fixarea zonelor în cadrul cărora va fi studiată arhitectura se ține seama și de acest lucru.

1. Apele şi oraşele mai importante din regiunea Ploieşti

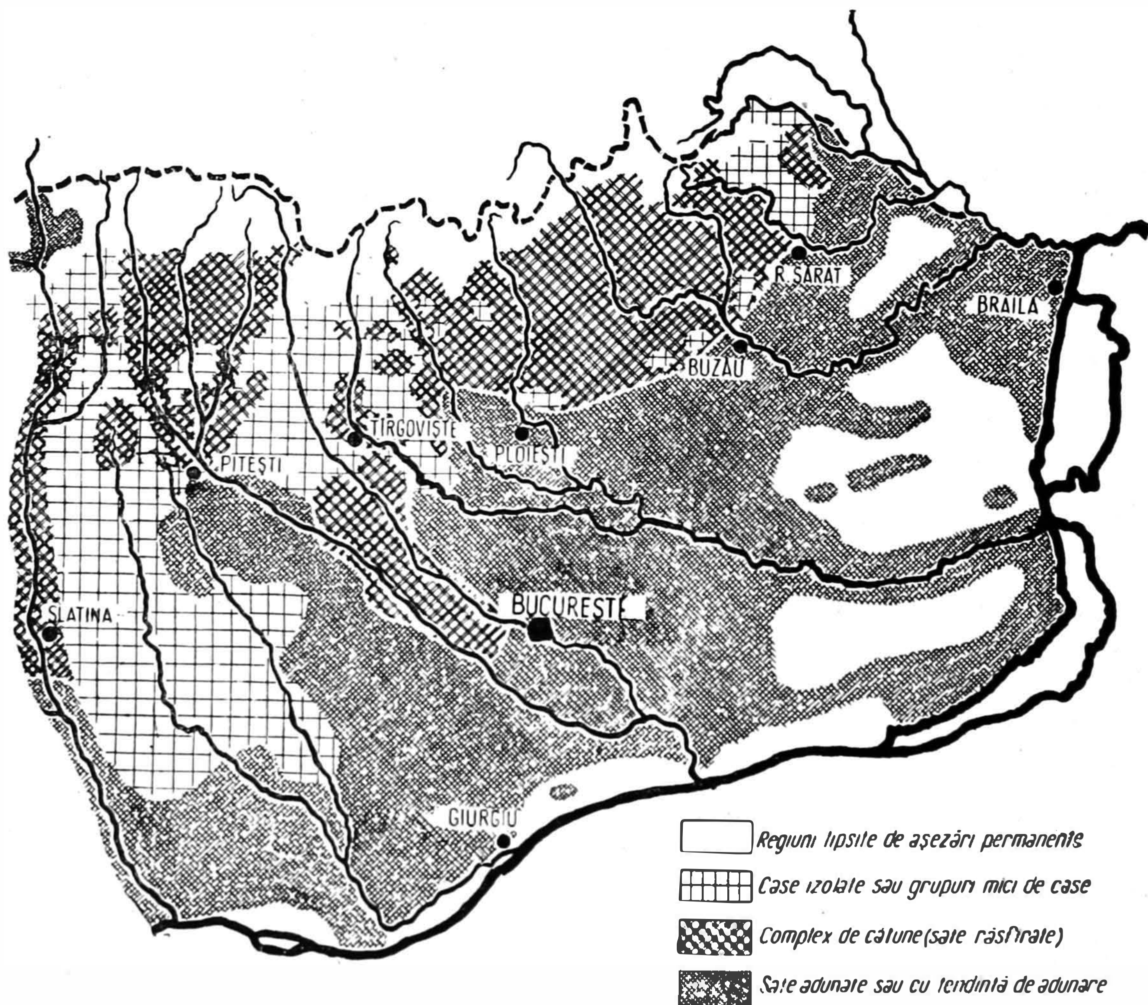
În primul rînd, la analiza hărții regiunii, atenția este atrasă de împărțirea ei în două mari zone cu caractere deosebite: prima, a muntelui și dealului, este străbătută de ape, ce curg de la nord spre sud și locuită de oameni ale căror ocupații caracteristice se leagă de păstorit, creșterea vitelor mari, exploatările forestiere, cultivarea fructelor; a doua zonă, a cîmpiei (pe lîngă caracterele de geografie fizică diferite) se deosebește și prin ocupațiile localnicilor, legați în deosebi de agricultură. În al doilea rînd, arhitectura însăși are aspecte cu totul deosebite în cele două zone, ușor de observat pentru oricine străbate satele regiunii. Această diferență corespunde de altfel cu aceea constatată și în alte domenii ale culturii materiale, cum este ceramica sau costumul.

Aceste două zone și anume I) muntele și dealul și II) cîmpia, se pot împărți la rîndul lor în subzone. In zona de deal și munte, văile, curgînd de la nord la sud, cu drumuri grele de legătură între ele, duc la stabilirea a numeroase compartimente, după cum urmează:

MUNTELE ȘI DEALUL: 1) valea Dîmboviței; 2) valea Ialomiței; 3) văile Prahovei și Doftanei, 4) văile Teleajenului și Drajnei, 5) valea Bîscei și 6) văile Buzăului și Rîmnicului.

CÎMPIA: aici nu există o fărămițare asemănătoare cu cea din prima zonă; se deosebesc întîi 7) cîmpia subcolinară din sudul Tîrgoviștei și 8) subzona aflată între Ploiești și lacurile de la jumătatea distanței dintre Ploiești și București; această ultimă subzonă cuprinde valea Ialomiței, mergînd spre est pînă în apropiere de Urziceni. În interiorul ei au fost cuprinse și satele aflate pe dreapta Ialomiței, pînă în spre lacul Snagov, din care o parte aparțin administrativ regiunii București.

Din enumerarea subzonelor a fost lăsată deoparte o fîșie din cîmpie și anume aceea aflată la sud de Buzău. Aparținînd unei alte mari unități cu caracteristici distincte nu putea fi bine tratată decît în întregul ei; este vorba despre Bărăganul stepic, pînă în secolul trecut cu populația extrem de rară și în care arhitectura țărănească s-a dezvoltat într-un mediu unde lemnul constituia

2. Tipurile de așezări din Muntenia la 1790, după harta topografică austriacă

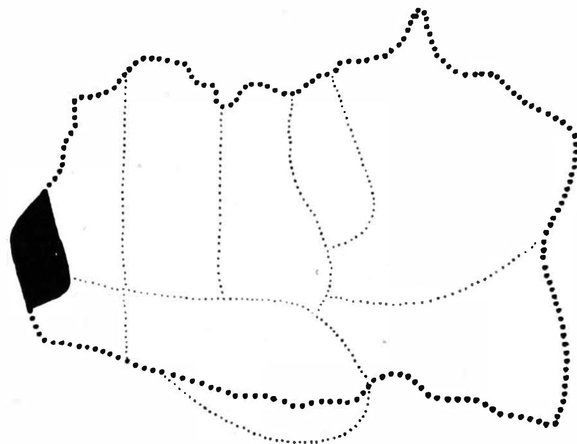
o raritate. Prin urmare într-un caz a apărut necesitatea de a cuprinde sate aflate în afara regiunii Ploiești iar în altul aceea de a lăsa un număr de sate deoparte cu toate că aparțin administrativ de regiunea Ploiești.

Lucrarea înfățișează în parte situația întîlnită în fiecare subzonă, pentru a alege la sfîrșit elementele comune și a stabili caracterele specifice regiunii.

În cadrul fiecărui capitol, este înfățișată delimitarea subzonei, caracterizarea geografică și socială, așezările omenești, gospodăria și locuința. Greutatea expunerii cade asupra locuinței, pentru care se vor arăta pe rînd planurile, tehnica și materialele de construcție, precum și decorul.

MUNTELE ȘI DEALUL

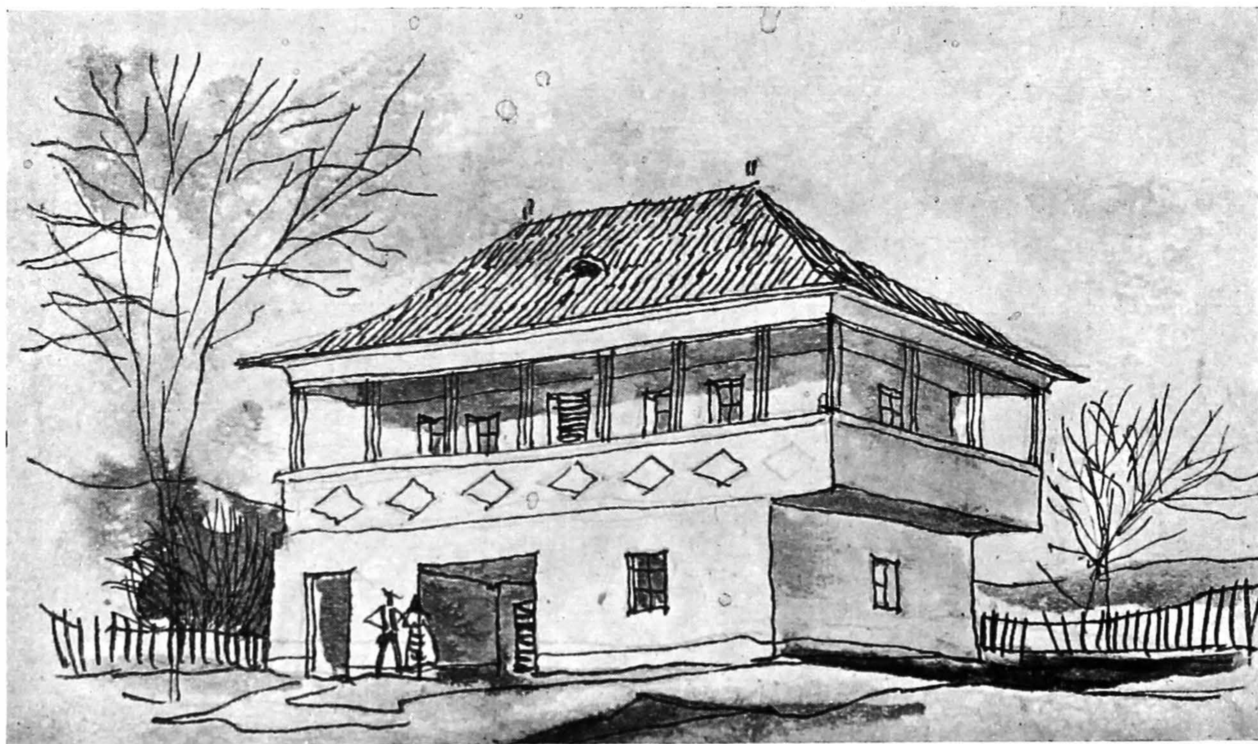
I.

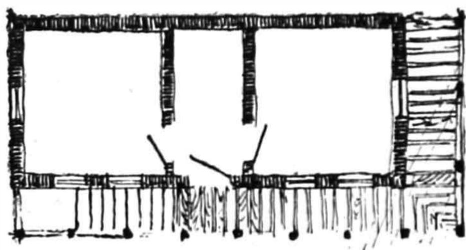
1. VALEA DÎMBOVIȚEI

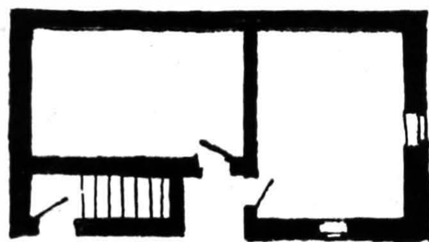
Prima subzonă a regiunii, pornind dinspre vest, este cea aflată de-a lungul văii Dîmboviţei şi cuprinde bazinul rîului numai pe o porţiune. Partea dinspre munte este cuprinsă în regiunea Piteşti, iar cea aflată mai la sud de satul Gemeni pînă în dreptul Tîrgoviştei în regiunea Ploieşti şi acoperă suprafaţa care interesează acum. Încă mai la sud, de-a lungul Dîmboviţei, se întinde o a treia parte, care va fi studiată în cadrul subzonelor cîmpiei. De data aceasta despărţirea administrativă corespunde cu elemente atît naturale cît şi sociale. Prima parte, cea mai nordică, reprezintă zona muntoasă, cu ape repezi, şi oameni cu ocupaţii caracteristice muntelui cum sînt creşterea oilor, pomicultura şi exploatarea lemnului. Vechiul drum care lega Braşovul cu Cîmpulungul şi apoi cu sudul, era una din principalele artere comerciale ale ţării pe care negustorii braşoveni prin privilegii căpătate timpuriu (sec. al XIV-lea), îl foloseau de predilecţie, trecînd pasul Branului, mergînd de vale pe Dîmboviţa şi apoi, de la Dragoslavele, lateral, spre Cîmpulung. A doua parte, aflată în regiunea Ploieşti, are alte caracteristici; cursul apei, mai lent, trece printre dealuri; pe lîngă pomicultură, rămasă ocupaţie importantă, se practică agricultura în lunca rîului. Diferenţierile semnalate au făcut ca de multă vreme să existe o împărţire administrativă care împarte cursul apei în două, nordul şi sudul. Hotarul fostelor judeţe Dîmboviţa şi Muscel era tot aci.

În cele două părţi, arhitectura are forme deosebite. Influenţa Cîmpulungului, a arhitecturii Muşcelului, puternică în nord, de la Dragoslavele şi Rucăr, unde se întîlnesc influenţele transilvănene cu cele munteneşti, se întinde peste Argeşel şi cuprinde satele de pe înălţimi scăzînd treptat ca importanţă. Mai la sud de Gemeni, pe valea Dîmboviţei casele înalte cu etaj obişnuite spre nord, dispar ca fenomen de masă.

3. Casă veche cu două niveluri — Burlănești

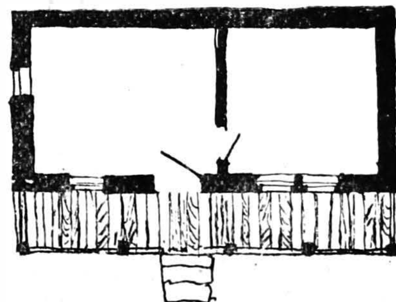

După despărțirea de drumul ce duce la Cîmpulung, șoseaua mergea devale pe Dîmbovița, către Tîrgoviște, trecînd pe partea dreaptă a apei și nu pe stînga, unde este astăzi principala arteră de circulație; acest lucru este evident, dacă studiem așezările omenești de pe cele două maluri: pe stînga întîlnim între Gemeni și Tîrgoviște șase sate, iar pe dreapta patrusprezece. Tipul obișnuit de sat, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, era alcătuit din gospodării izolate sau grupate în mic număr, uneori cu formațiuni de cătune, puncte mai concentrate, viitoare nuclee de sate. Mai tîrziu, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, tendința de concentrare se manifestă puternic, gospodăriile se strîng către un punct central sau se apropie de drumuri. În sfîrșit astăzi, casele stau, cele mai multe, în apropierea drumului principal care străbate satele. Este vorba deci de concentrare și în același timp de tendința de alungire de-a lungul șoselei. Fenomenul, similar cu cel petrecut în restul țării, este rezultatul a multipli factori, dintre care principali sînt cei sociali (ca de exemplu transformarea vechei forme economice casnice, închise, într-una modernă cu forme de schimb curente, pentru care drumul devine un element de primă importanță).

4. Casă veche cu plan compus din două încăperi; decorație în tencuială utilizînd motive în relief — Voinești

Planul de casă obișnuit Muscelului, cu două « rînduri » (niveluri), apare rar, cu atît mai rar cu cît ne apropiem de cîmpie; cînd totuși este întîlnit, are forme asemănătoare celui din zona vestică, vecină (fig. 3, 5, 9). Cel mai frecvent rămîne etajul compus din două încăperi cu intrări separate, folosite ambele ca încăperi de locuit (fig. 6); uneori o încăpere ocupă spațiul de prispă din fața ei. Mai rar, etajul este compus din tindă cu două încăperi așezate de o parte și de alta a ei. Rîndul de jos, construit adesea ca un demisol, este folosit de obicei ca pivniță, depozit pentru fructe și preparate din fructe; tot aci se țin și parte din bucatele gospodăriei. Cîteodată apar parterele evoluate, construite peste sol, cu plan compartimentat, unele încăperi folosite ca odăi de locuit. Deosebirea principală față de tipul muscelean constă în dimensiunile ceva mai mici; uneori se observă și absența zidului masiv, construit la fațadă, sub prispa etajului. Acest zid nu se construiește totdeauna, astfel încît prispa etajului apare uneori ca un balcon ieșit în afară față de parter.

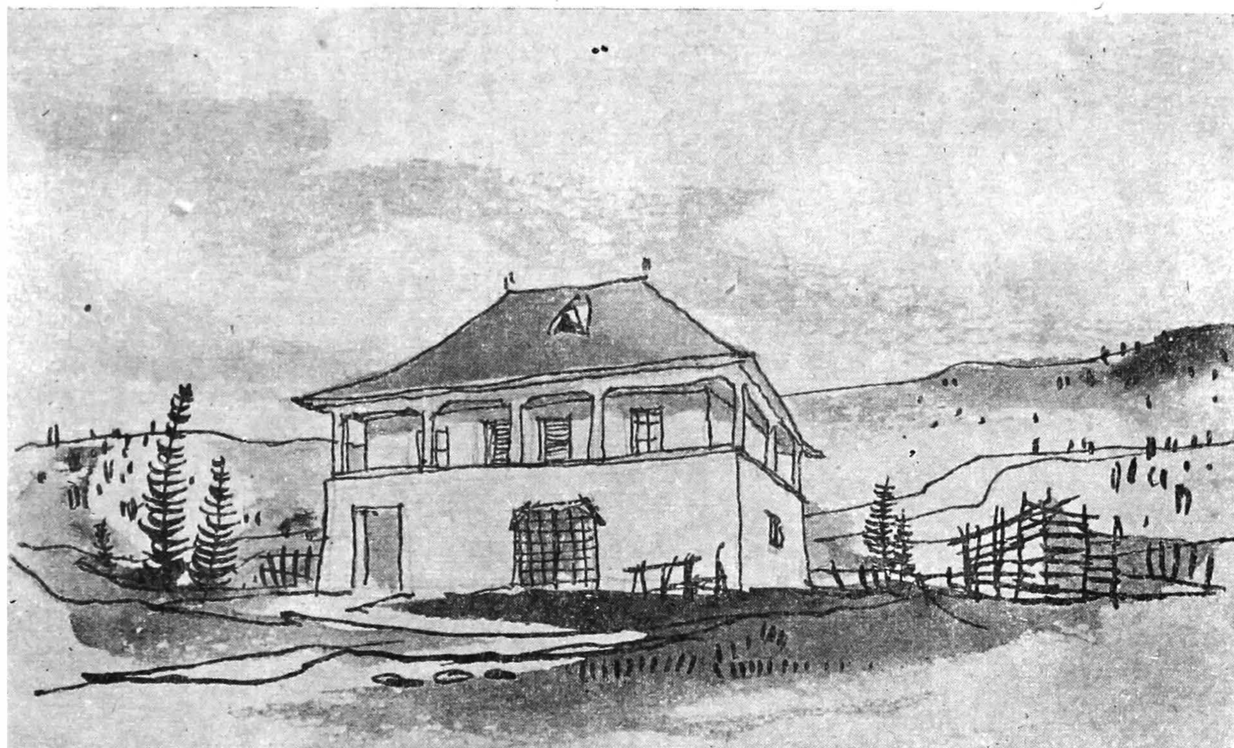

5. Casă veche de tip muscelean, cu două niveluri — Cindeşti

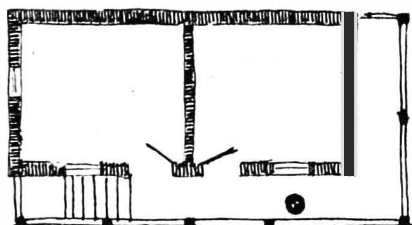
Cele mai multe case sînt cu un singur rînd; planul lor seamănă în general cu etajul caselor cu două niveluri: astfel apar planuri cu două ncăperi cu intrări separate (puţin folosit), planuri cu două încăperi din care una ocupă spaţiul de prispă din dreptul ei (fig. 7), tip frecvent printre construcţiile noi, şi planul obişnuit în toată ţara, compus din tindă şi încăpere de locuit care prin evoluţie devine planul alcătuit din tindă centrală şi două încăperi alăturate. Ultimele două planuri se întîlnesc în special în satele de pe dreapta apei.

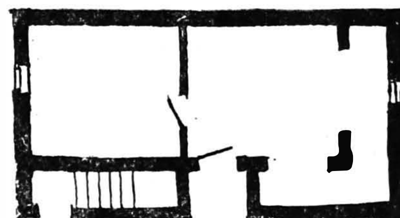
Principalul material folosit pentru ziduri era lemnul, în formă de bîrne lungi, încheiate la capete şi tencuite. În trecut, lemnul era înlocuit numai la parterul caselor cu etaj, cu cărămidă sau piatră, uneori cu amîndouă aşezate în şiruri alternante; acest din urmă fel de construcţie imită construcţiile boiereşti şi domneşti. Astăzi, cărămida îşi face loc ca material cu importanţă crescîndă la construcţia pereţilor; pe acoperişuri, în patru ape, atît la locuinţele vechi cît şi la cele noi, tabla înlocuieşte şiţa. Casele sînt tencuite şi pe dinăuntru şi pe dinafară; caracteristică este tencuirea tavanului încăperii şi mai ales a tavanului şi balustradei prispei, procedeu care aminteşte zona Muscelului. Uneori parterul, asemănător cu un soclu înalt la casele cu două rînduri, rămîne netencuit.

Decoraţia este redusă, principalul efect al caselor vechi fiind obţinut prin spoirea pereţilor; albul acestor case este un element care le apropie de cele muscelene. Pe locuinţele noi, de cărămidă, tencuite cu amestecuri ce folosesc cimentul, se aştern şi alte culori, uneori mai multe pe aceeaşi casă. Crestarea stîlpilor de lemn ai prispei apare rar; la casele vechi ale ţăranilor înstăriţi, se întîlneau crestături asemănătoare celor ale caselor boiereşti. La casele ceva mai

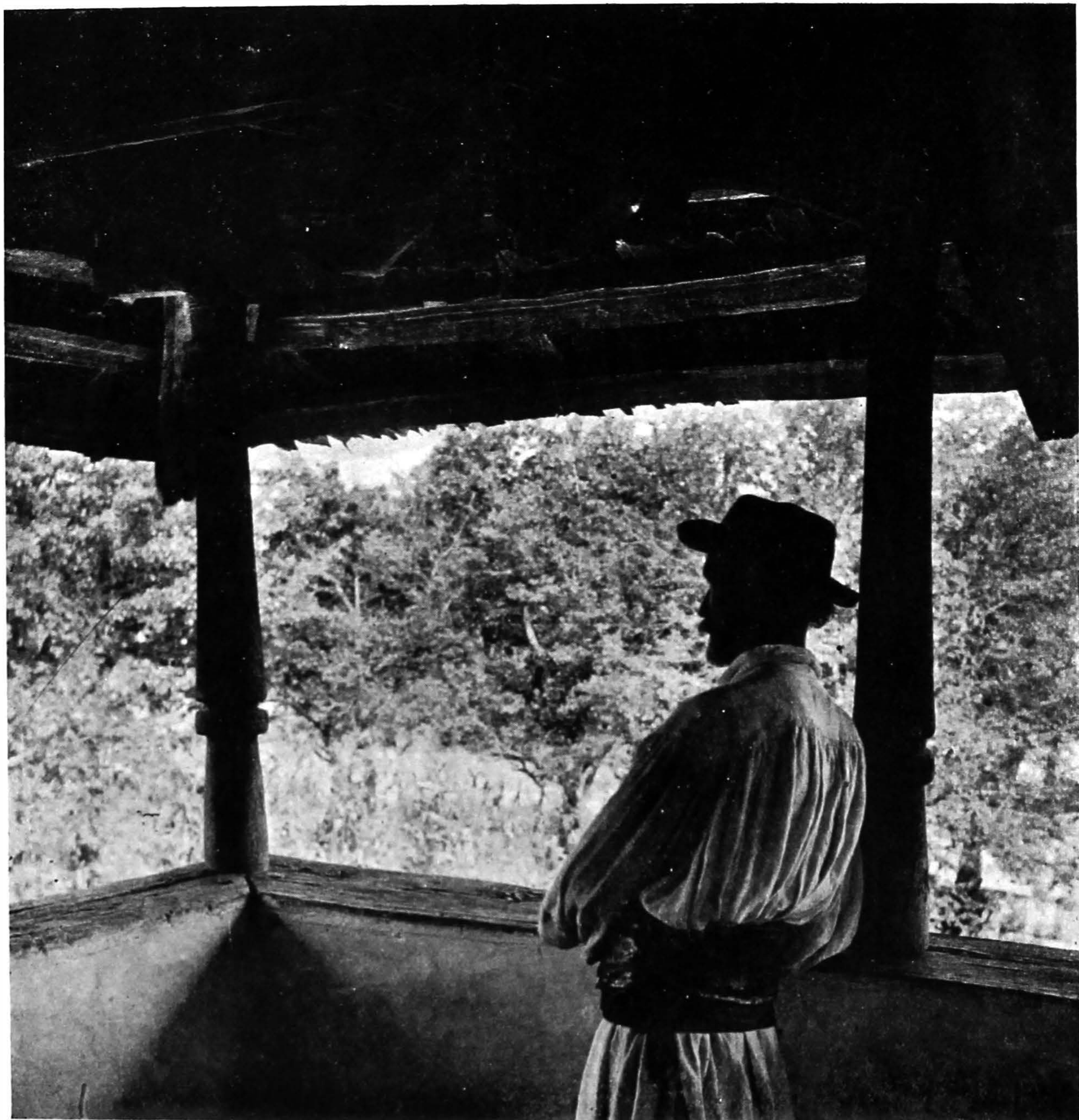
6. Casă veche cu două niveluri şi plan compus din două încăperi — Voineşti

7. Casă nouă, frecventă în satele de pe stînga văii Dîmbovița — Voineşti

8. Stilpii prispei unei case vechi din Cîndeşti

noi, stîlpii sînt decoraţi prin strunjire, procedeu folosit chiar la case construite la începutul acestui secol. Cu cît satele se apropie de Tîrgovişte şi de zona de cîmpie subcolinară din sudul ei, se foloseşte mai des decorul cu ornamente în relief alcătuite din lut; acestea se aşază obişnuit pe faţadă şi pereţii laterali, în jurul uşilor şi ferestrelor, şi folosesc aproape în exclusivitate motivele geometrice (fig. 10). La casele construite pînă pe la începutul acestui secol, ornamentele sînt lucrate fără ajutorul tiparelor, dar pe cele noi se remarcă regularitatea motivelor obţinute prin folosirea tiparelor. Pe casele noi, de cărămidă, ornamentele în relief sînt executate din ipsos, mai ales de meşterii ipsosari din Tîrgovişte; acest procedeu este mult folosit la casele noi de pe valea vecină a Ialomiţei şi la cele din sudul Tîrgoviştei.

9. Casă veche din partea nordică a subzonei; stîlpii prispei sînt legaţi prin arcade de paiantă; decoraţie în tencuială utilizînd motive in relief — Cindeşti

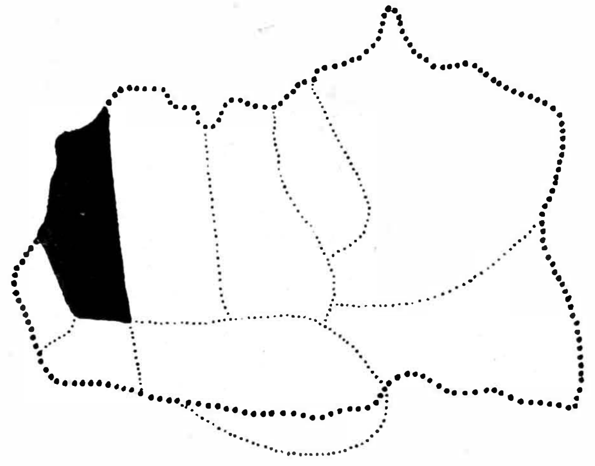

10. Elemente de decorație la o casă veche — Voinești

11. Adăpost pentru animale la Cîndești

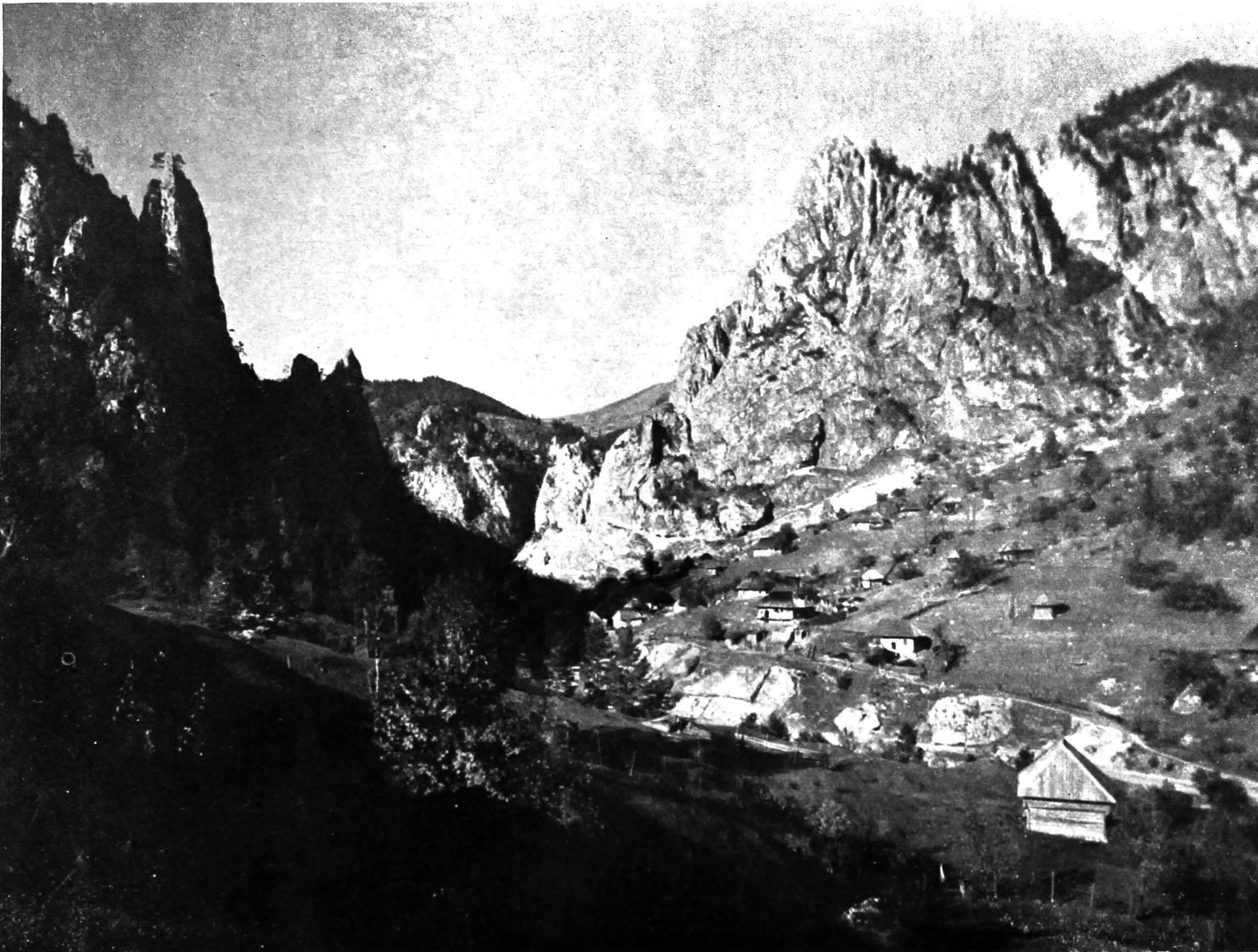

2. VALEA IALOMIȚEI

Această subzonă cuprinde bazinul Ialomiţei, de la izvor, şi pînă în dreptul Tîrgoviştei; afluenţii care se varsă în Ialomiţa mai la nord de Tîrgovişte, sînt cuprinşi tot în această subzonă. Este vorba deci de o a doua unitate cuprinsă între munţi şi dealuri. De data aceasta însă, situaţia se schimbă din mai multe puncte de vedere: mai întîi, de-a lungul Ialomiţei nu exista în trecut un drum de mare importanţă, ci doar cele locale, care legau între ele satele; apoi comunicaţia cu văile Dîmboviţei şi Prahovei, peste dealuri, era foarte grea. Ieşirea firească de pe Ialomiţa era deci numai prin Tîrgovişte. În trecut, caracterele geografice determinau ocupaţiile oamenilor; acestea erau în partea dinspre munte exploatarea lemnului, creşterea vitelor şi pomicultura, iar mai la vale, unde terasele Ialomiţei se lăţesc, se practica agricultura, care ajungea chiar ocupaţie principală. Populaţia de aici, ca şi cea de pe Dîmboviţa, era săracă.

Industria modernă a pătruns pe Ialomiţa, mai ales în partea de dealuri, schimbînd înfăţişarea ţinutului; rînd pe rînd, se ridică fabrici de ţesături, de ciment, centrale hidroelectrice, se începe exploatarea petrolului. În acelaşi timp, se dau în folosinţă importante staţiuni pentru îngrijirea sănătăţii. Toate aceste noi condiţii creează pentru populaţia locală noi ocupaţii, care schimbă modul de viaţă din trecut, modificînd în acelaşi timp şi formele de arhitectură.

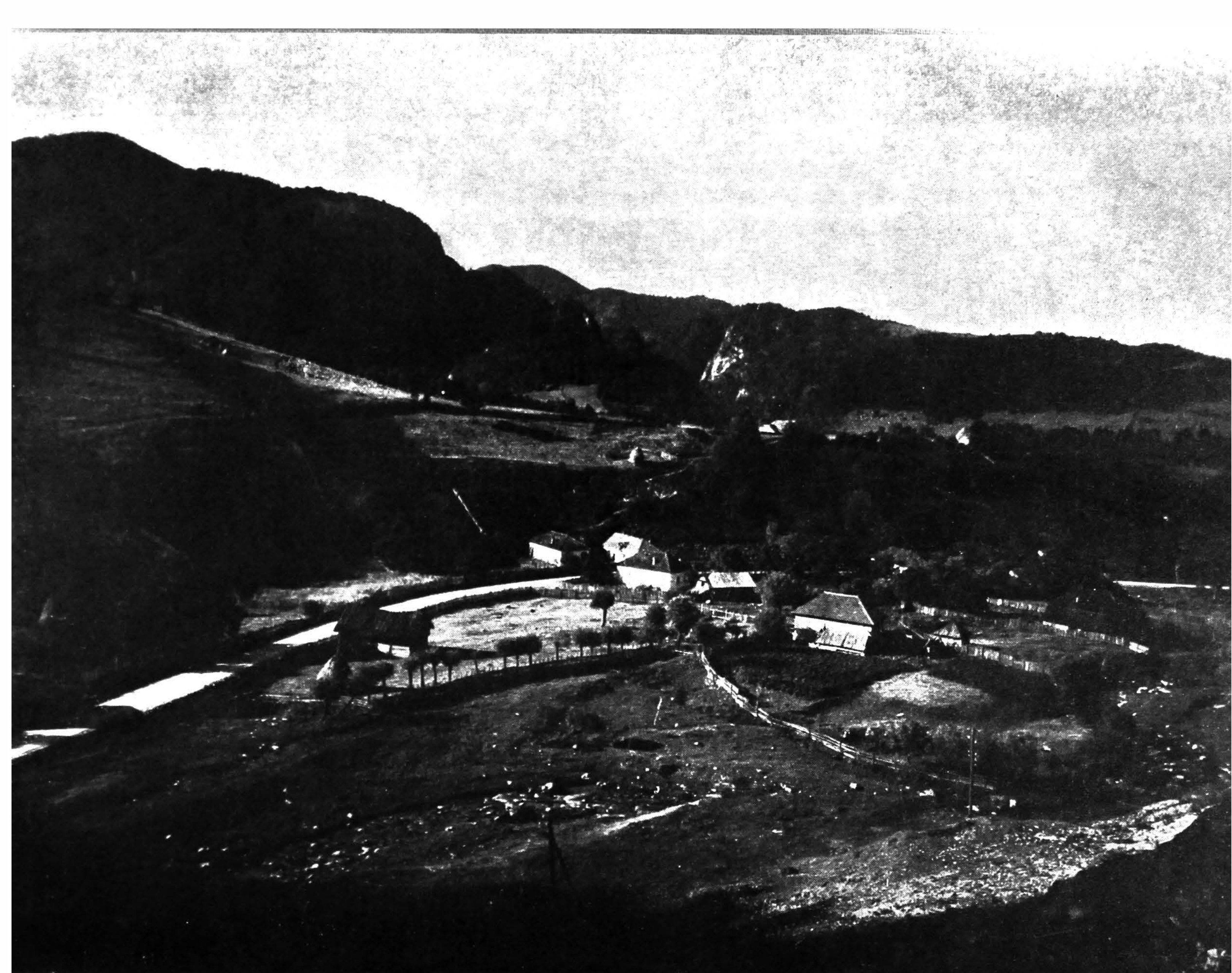
Aşezările, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, cuprindeau gospodării izolate, dar şi forme mai închegate, de tipul complexului de cătune. Satele se aşază atît de-a lungul văii principale, cît şi pe văi laterale. Tendinţa obişnuită de concentrare s-a manifestat slab, astfel încît la sfîrşitul secolului al XIX-lea, forma dominantă este complexul de cătune, în afară de unele porţiuni situate pe Ialomiţa, unde există sate adunate. Astăzi chiar, forma complexului de cătune este încă frecventă.

12. Vedere de gospodării risipite la Ialomicioara

Gospodăriile cuprind pe lîngă casă, în mod obişnuit, un grajd, în al cărui pod se păstrează fînul, şi diferite construcţii mai mici pentru oi, porci, păsări. Aşezarea lor variază după tipul de sat; cu cît gospodăriile sînt mai depărtate unele de altele, aşezarea este mai dominată de factorii naturali şi piesele gospodăriei stau pe laturile unui pătrat. Cînd este vorba de sate, în care gospodăriile sînt vecine, piesele acestora stau una lîngă alta, în linie, pe aceeaşi parte a curţii, aşezarea fiind înrîurită în acelaşi timp şi de drum şi de factorii geografici.

Populaţia, în general, săracă în trecut, şi-a construit case cu forme modeste; totuşi, se întîlnesc locuinţe cu două rînduri în număr aproape egal cu cele cu un singur rînd. Caracteristicile locuinţelor de tip vechi, păstrate mai bine în special spre nord, erau următoarele: planul compus obişnuit din două încăperi, cu una sau două intrări; în primul caz, planul cuprindea tinda şi odaia de locuit (fig. 15) iar în al doilea, două odăi de locuit (fig. 14, 24, 32 şi 35). La planurile cu o singură intrare, aşezată lateral, apare de obicei foişorul, situat în faţa intrării; tipul de foişor este cel cu acoperişul în trei ape, cu stîlpi la faţadă (fig. 15 şi 18); intrarea se face prin partea laterală a foişorului, sau imediat alături de el. Cînd locuinţa are două rînduri, cel de jos este format din pivniţă, construită jumătate în pămînt; intrarea se face

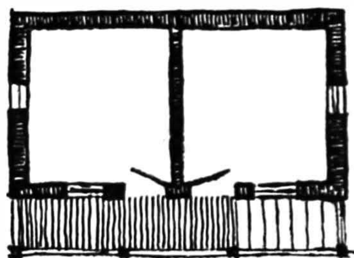

13. Gospodării risipite în Ialomicioara

de obicei sub foişor, printr-un gîrlici. Planul cu două încăperi, cu intrări separate, apare şi la casele cu un singur rînd, şi la cele cu etaj; cînd există etajul, intrarea la pivniţă se face printr-o uşă aşezată în faţadă.

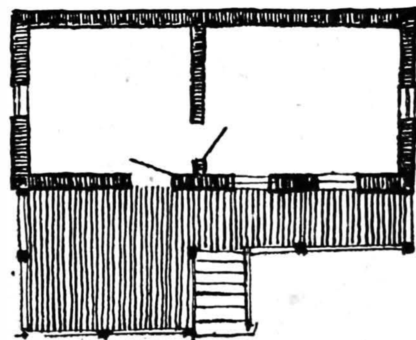
Materialul de construcţie obişnuit pentru locuinţele vechi era lemnul pentru rîndul de deasupra şi piatra şi cărămida pentru rîndul de jos. Acoperişul în patru ape, este învelit cu şindrilă, material care astăzi a fost înlocuit cu tabla. Deseori se construiesc fumare, mici deschizături practicate în acoperiş pentru luminarea podului şi mai ales pentru ca fumul vetrei, urcat prin coş numai pînă în pod, să poată ieşi afară. Forma fumarelor se aseamănă cu o ridicătură rotunjită; la casele noi această formă se schimbă, fumarul se înalţă şi se deosebeşte de linia acoperişului, rostul său de luminator al podului fiind mai accentuat de data aceasta.

Locuinţele noi, întîlnite în subzonă, se împart în două grupe. In primul rînd, cele construite din lemn sînt legate de vechea tradiţie prin multe elemente (fig. 16, 19, 20, 23, 25, 26, 29, 31, 33, şi 35). Planurile de bază sînt aceleași, adică două odăi cu intrări separate, la locuinţele fără foişor, şi două odăi cu o singură intrare (tindă cu odaie de locuit) la casele

14. Casă cu două niveluri din Brănești. Etajul compus din două încăperi cu intrări separate. La parter se află pivnița. Scara de acces la etaj este liberă, nefiind apărată de zid. În dreapta, bucătăria de vară, adăugată ulterior construirii locuinței.

cu foișor. Dar aci apar mult mai des planurile desvoltate cuprinzînd 3 încăperi (tindă centrală cu odaie frumoasă și odaie de locuit în cele două părți laterale). La aceste planuri se alipesc uneori alte încăperi de locuit, construite la același nivel. Alteori se alipesc încăperi folosite ca bucătării, aflate uneori mai jos ca încăperile de locuit. La casele noi, foișorul se așază central, nu lateral, și acoperișul lui este numai în două ape; uneori, el își schimbă cu totul formația, sub el adăpostindu-se exclusiv scara de acces la etaj. Frontonul foișorului este decorat cu ornamente traforate, care capătă forme bogate, extinzîndu-se la balustradă, sub streșini și între stîlpii prispei. Gîrliciul și intrarea în pivniță se așază acum mai des alături de foișor; parterul continuă să se construiască, în parte, sub nivelul solului. Uneori, pivnița dispare, creîndu-se case noi cu foișor și cu un singur rînd. Temelia,

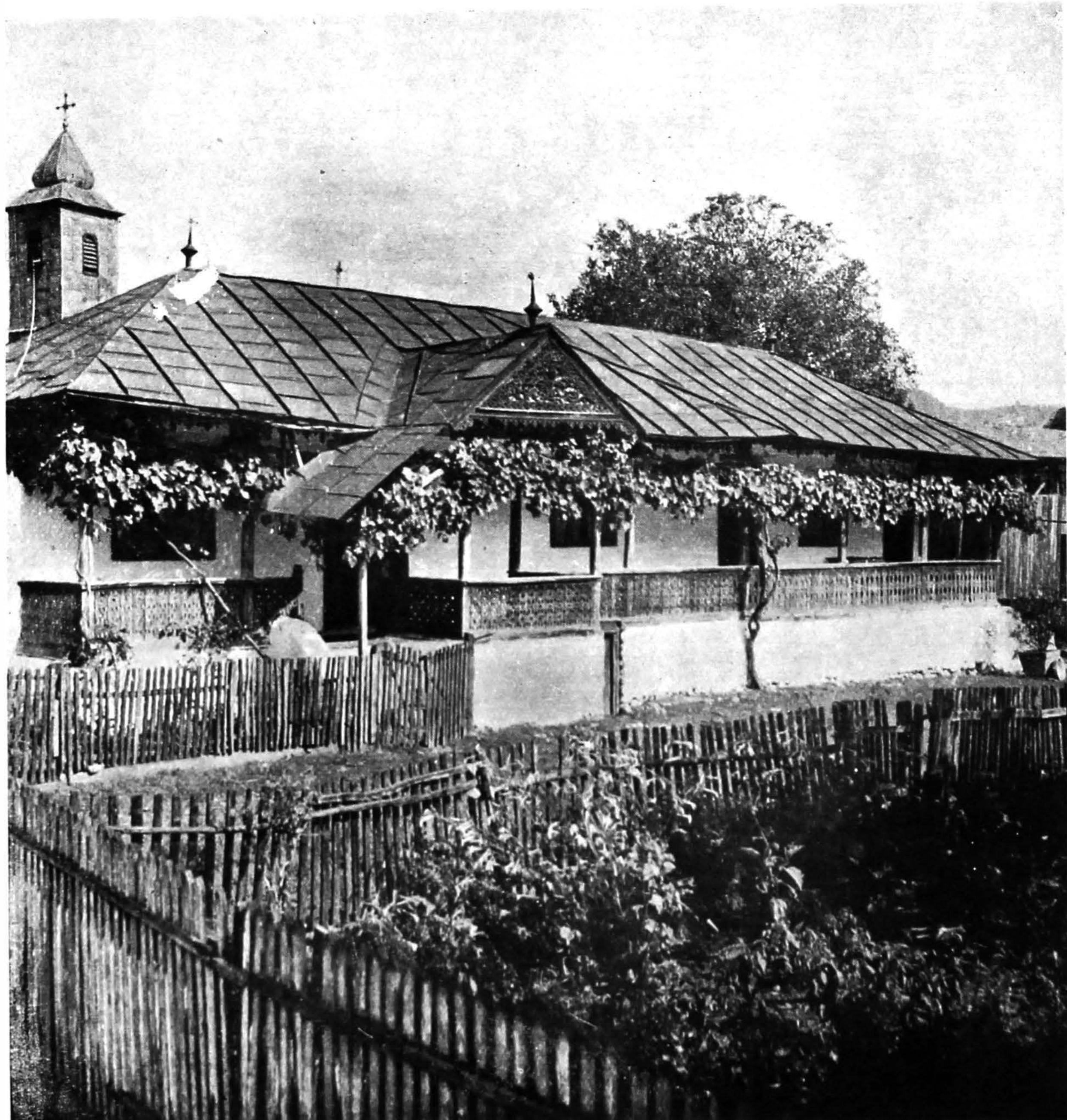

15. Casă veche cu intrarea pivniţei aşezată sub foişor; planul compus din tindă şi odaie de locuit — Pucioasa

ca de altfel şi la casele cu etaj, este de obicei construită din piatră de rîu şi într-o perioadă mai recentă, din cărămidă.

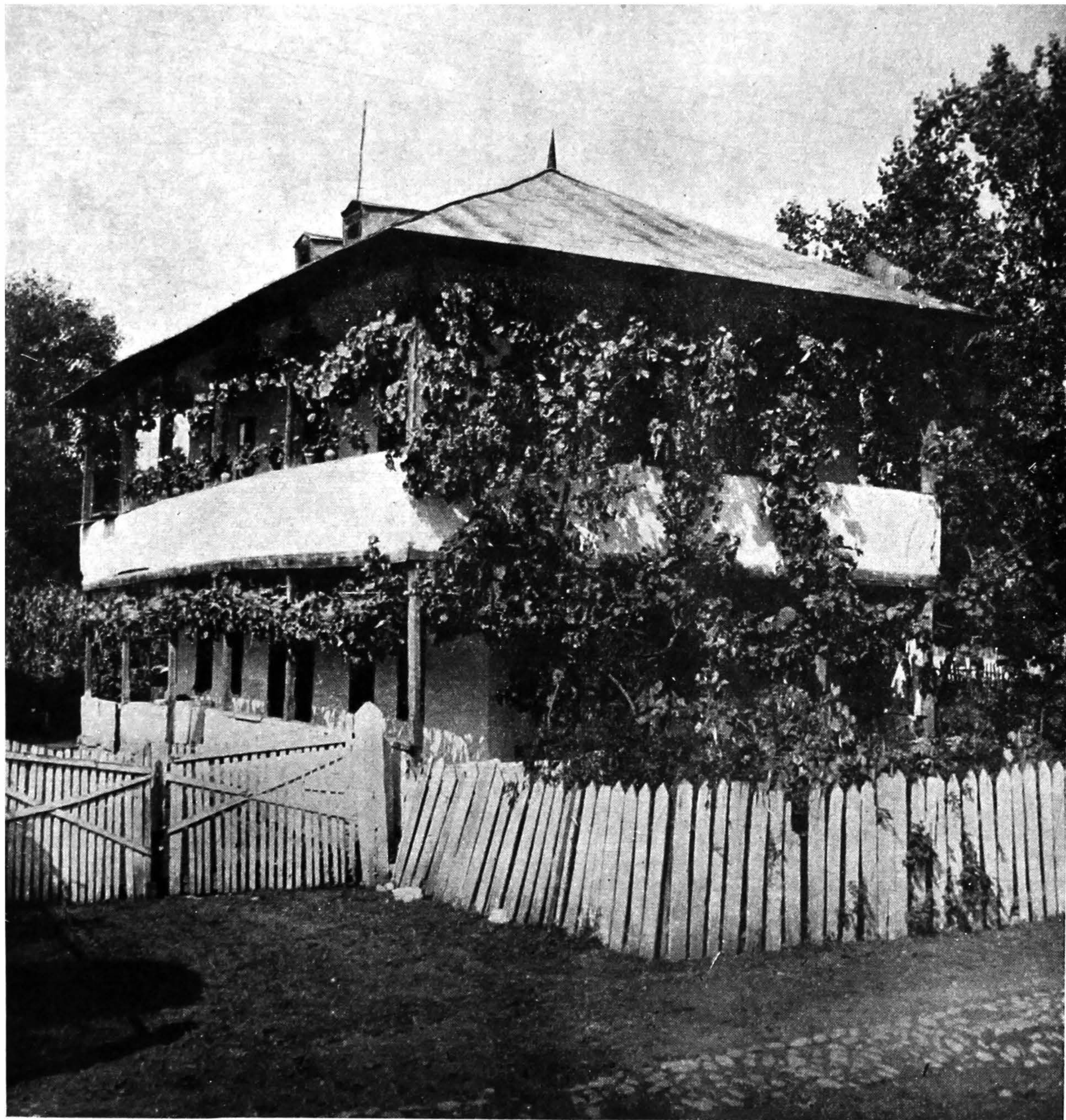
A doua grupă a locuinţelor noi se depărtează de tradiţiile locale; este vorba de case construite din cărămidă, cu stîlpi de cărămidă tencuită la prispă, legaţi prin arcade, şi acoperite cu ţiglă sau tablă (fig. 30). Numai planul, deşi mai dezvoltat, aminteşte uneori tipul vechi de casă. Deseori, una din încăperile laterale ocupă şi locul prispei din faţa ei.

Se remarcă prezenţa locuinţelor noi de lemn, compuse dintr-una sau două încăperi de locuit, un grajd, iar deasupra, fînăria care se întinde de-a lungul întregii construcţii. Aceasta este de obicei locuinţa celor care dispun de loc puţin pentru construcţie şi mijloace economice reduse.

16. Casă nouă cu plan dezvoltat; intrarea în pivniță situată alături de foișor — Brănești

Ornamentația locuințelor construite înainte de acest secol, este săracă. Pe acoperiș, apar bolduri din tablă, avînd de obicei forma unor sfere peste care se așază o țeapă. Uneori, în special pe casele foarte vechi, se întîlnesc elemente de decor simbolice (lună, soare, stele). Principala frumusețe a caselor vechi constă în proporția elementelor ce le compun, în special la casele cu două rînduri, fie că este vorba de cele fără foișor, tipice Bräneștiului și satelor învecinate, fie că este vorba de case cu foișor, mai dese sub munte. Uneori, la aceeași casă apar două foișoare așezate lateral și care dau un aspect perfect simetric locuinței, cu scara de acces la etaj plasată între foișoare. La casele mai noi, din lemn, ca decorație este folosit traforajul, care capătă o răspîndire mereu mai mare; motivele obișnuite sînt cele geometrice,

17. Casă cu două niveluri şi prispă pe trei laturi la ambele niveluri — Brăneşti

şi au o valoare artistică mică. Valoarea propriu-zisă a faţadei este obţinută însă prin proporţionarea uşilor, ferestrelor, a stîlpilor, şi prin arcadele cu forme variate, dintre stîlpii prispei. Războiul, spaţiu înălţat, aflat între tavanul încăperilor şi acoperiş este de obicei împărţit în suprafeţe egale prin reliefuri de lemn sau ipsos, pe fiecare suprafaţă fiind aşezat un motiv ornamental, acelaşi, colorat însă variat şi care dă un aspect plăcut casei. Este vorba de un element comun arhitecturii noi din Muntenia.

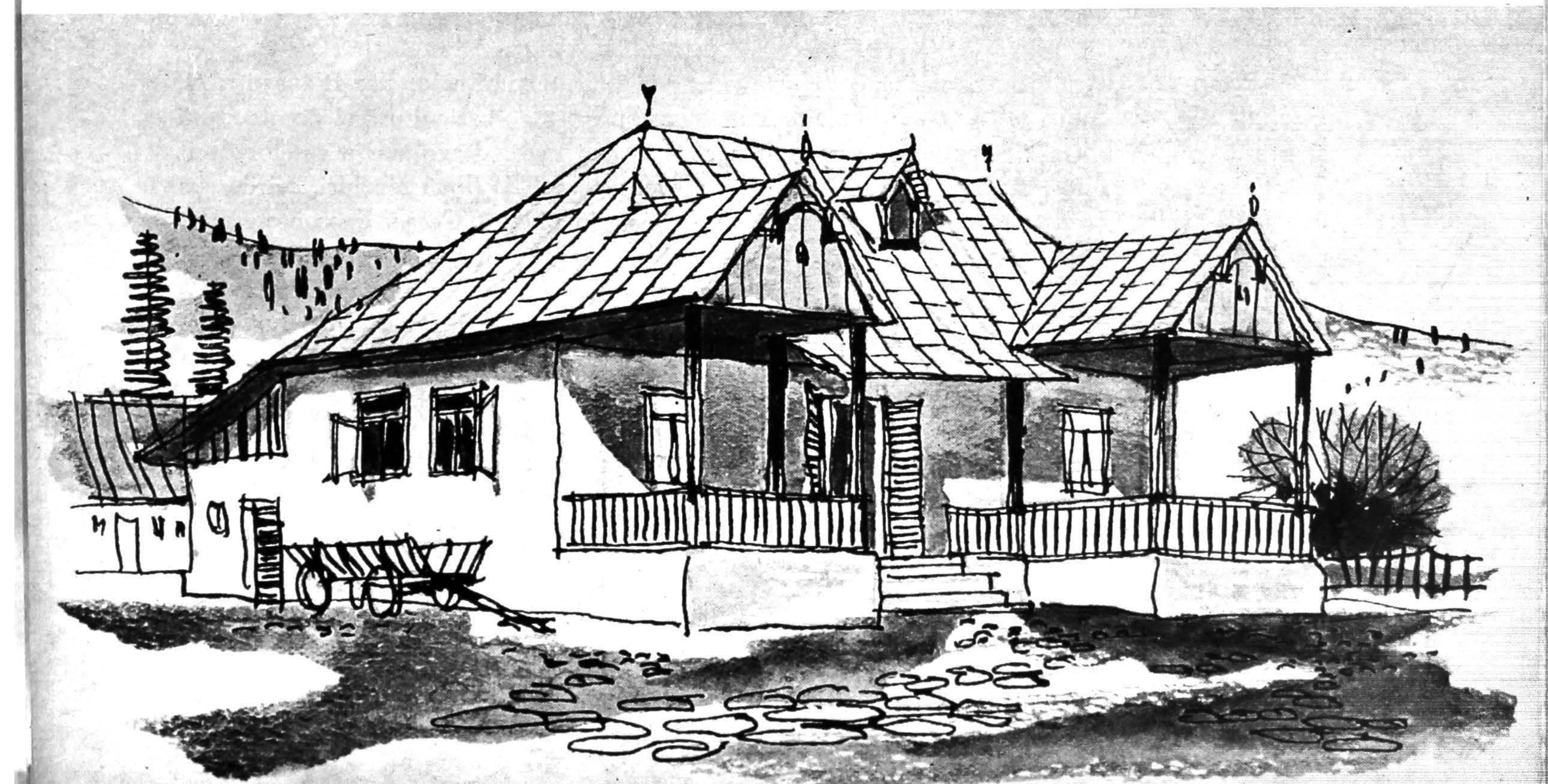
Atît locuinţele vechi, cît şi cele noi, sînt împodobite cu flori agăţătoare, pornite de la pămînt, sau sădite pe prispă în ghivece; acestea colorează faţadele, dînd viaţă lemnului şi pietrei din care sînt construite casele.

18. Casă veche cu foişor, construită din bîrne încheiate la capete — Pietroşiţa

19. Casă nouă acoperită cu tablă; în fund acareturile — Pucioasa

20. Casă nouă din Doiceşti, cu prispa şi foişorul etajului sprijinit pe stîlpi de lemn; poarta decorată cu traforuri

21. Casă nouă cu plan perfect simetric — Zărăfoaia

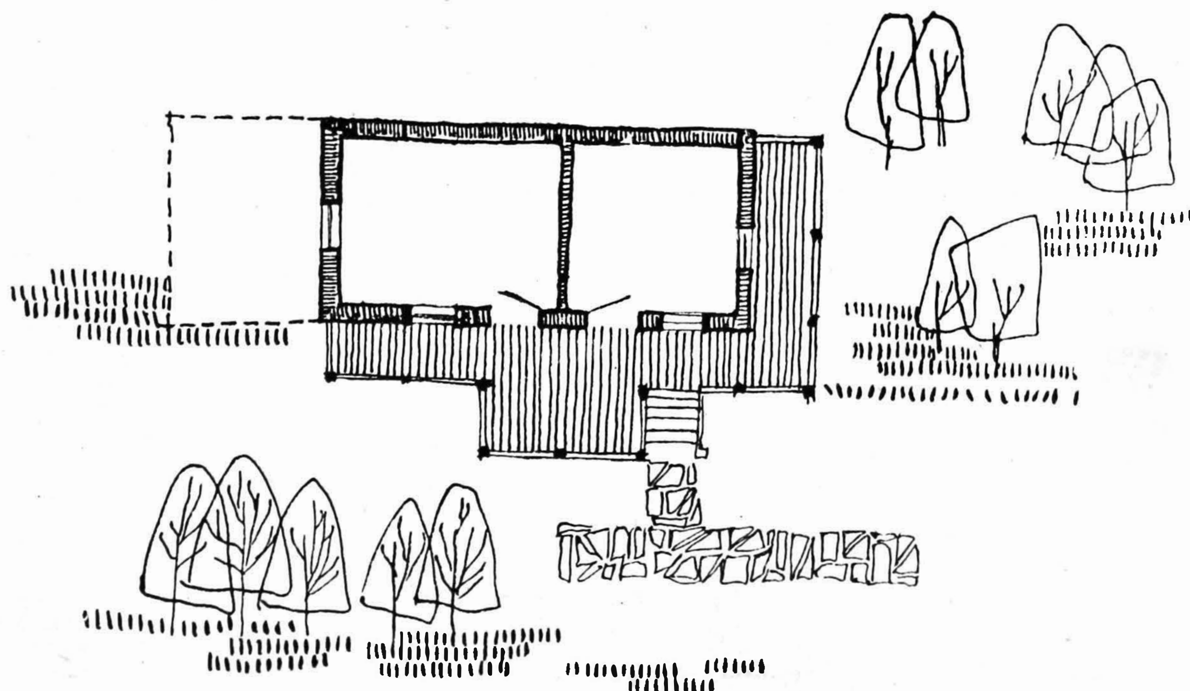

22. Casă din Brăneşti cu acoperişul împodobit cu bolduri metalice

Printre casele subzonei, merită o menţiune specială arhitectura celor din Brăneşti, Aci, posibilităţile economice mai mari ale locuitorilor — loc bun pentru agricultură şi pomicultură şi prezenţa unei fabrici de textile în sat — au permis o mai mare dezvoltare a caselor decît în satele vecine. Printre casele vechi, se întîlneşte frecvent planul cu două niveluri, cel de sus compus din două încăperi cu intrări separate, şi cel de jos, din pivniţă. Ceeace deosebeşte acest tip de tipul muscelean cu acelaşi plan, este elementul menţionat şi la locuinţele cu două rînduri de pe valea Dîmboviţei: zidul parterului care era ridicat la marginea prispei etajului nu există, astfel încît prispa etajului este ieşită în afară, ca un balcon. La o parte din casele mai noi, care au păstrat planuri asemănătoare celui prezentat acum, parterul îşi schimbă destinaţia şi devine locuinţă; odăile celor două niveluri ajung să se suprapună şi în privinţa construcţiei şi în privinţa modului de folosire. Astfel se obţine o dublă prispă, a parterului şi a etajului, cărora plantele agăţătoare le dau un aspect plăcut. Intrarea la etaj se face prin scări de acces aşezate fie paralel cu zidul faţadei, fie lateral lipite de zid cu pornirea dinspre faţada posterioară. Scările fiind vizibile, aceste faţade au un aspect deosebit de faţadele muscelene, la care scările sînt ascunse vederii de zidul parterului.

23. Casă nouă cu foişor; alături este construită bucătăria — Pucioasa

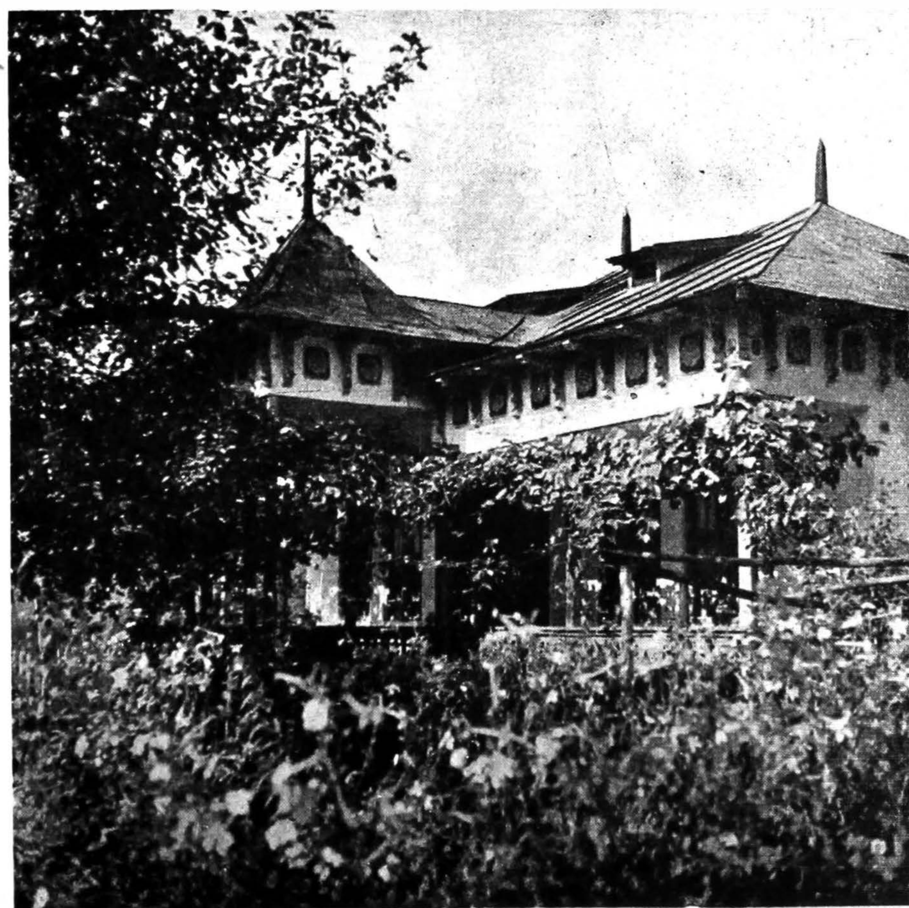
24. Casă cu plan compus din două încăperi cu intrări separate — Zărăfoaia

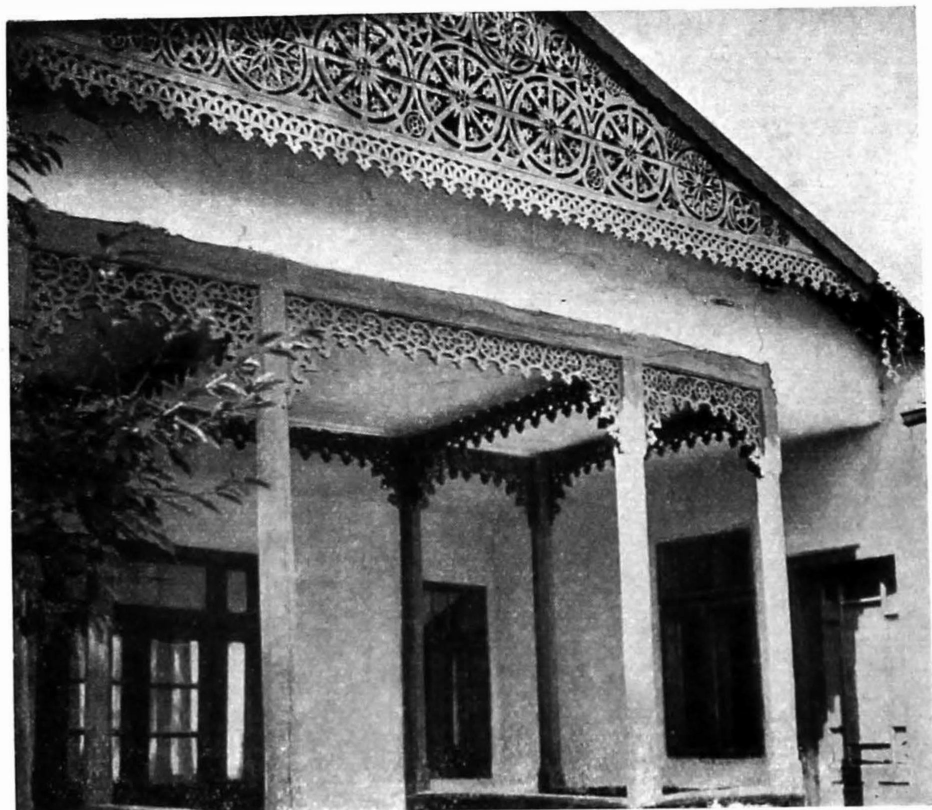
25. Casă cu foişor din Brăneşti; pe frontonul foişorului, decor cu traforuri

26. Casă din Glodeni, cu prispa construită în console

27. Casă nouă cu « război» împărţit în panouri — Poduri

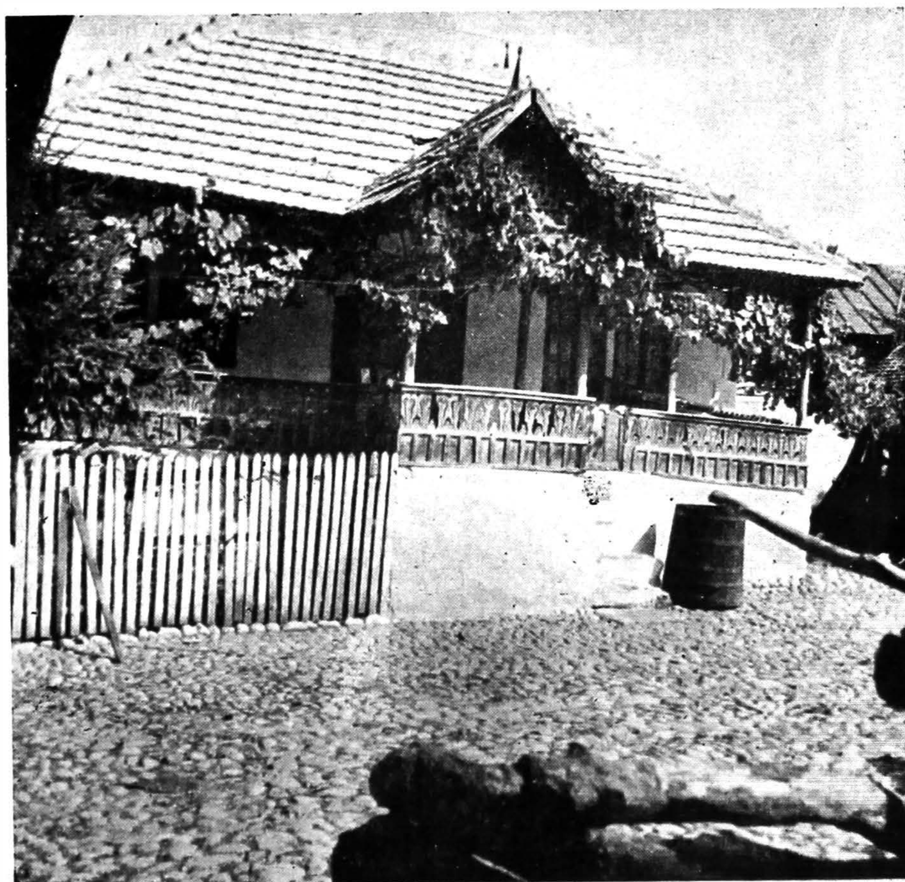
28. Foişorul unei case noi, decorat cu traforuri — Pucioasa

29. Casă nouă cu foişor învelit cu două ape — Brăneşti

30. Casă nouă din Poduri, cu coloane şi arcade la faţadă

31. Casă nouă cu balustrada şi frontonul foişorului decorat cu traforuri — Brăneşti

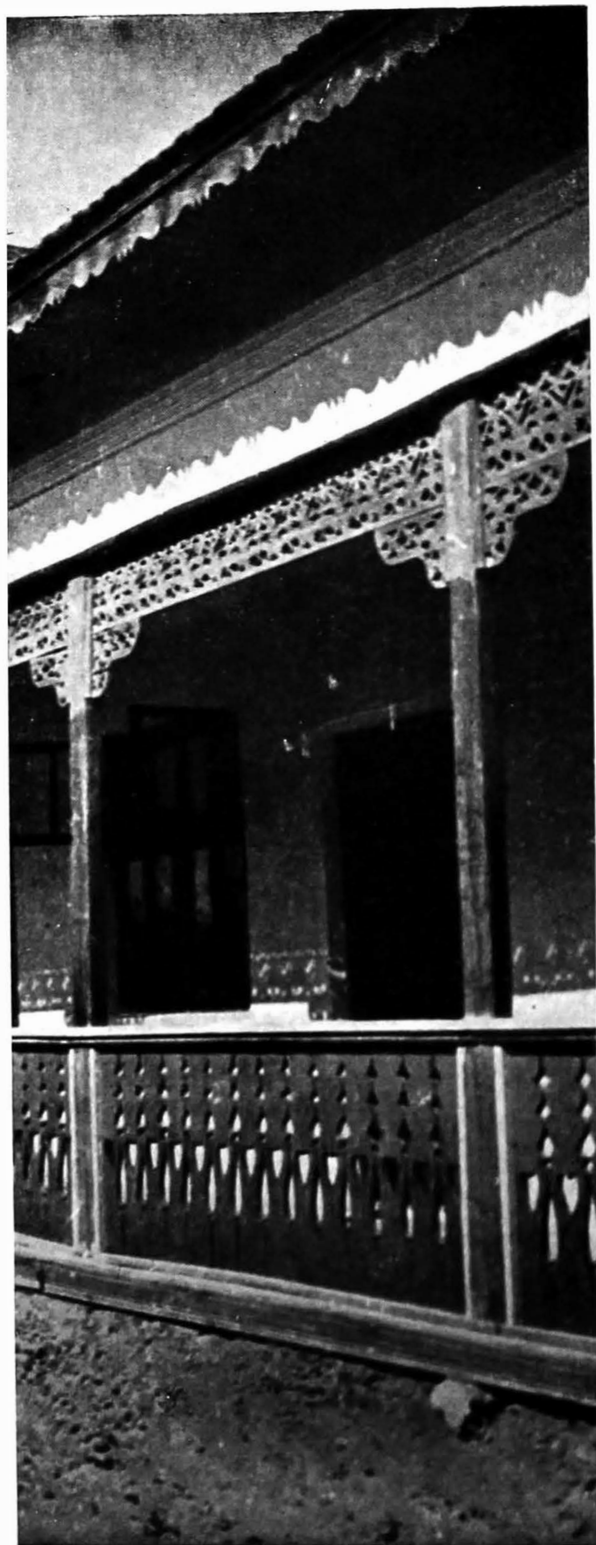
3 — c. 1434

32. Casă veche din Doiceşti, cu stilpi crestaţi in forme geometrice şi pereţii decoraţi cu reliefuri in lut. Pe acoperiş bolduri metalice

33. Casă cu două niveluri; soclul construit din piatră — Runcu

34. Interiorul unei odăi curate din Pietroşiţa

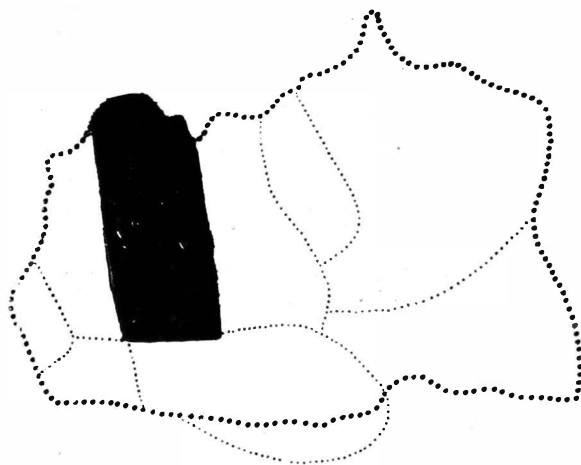
35. Casă cu două niveluri; accesul la etaj se face prin două scări — Runcu

36. Detaliu de traforuri la faţada unei case noi — **Pucioasa**

37. Detaliu de ornamente în lut — Doiceşti

3. VĂILE PRAHOVEI și DOFTANEI

De-a lungul celor două ape, apropiate între ele şi curgînd paralel spre sud, s-a dezvoltat o arhitectură cu multe trăsături asemănătoare, cea mai puţin interesantă din întreaga regiune a Ploieştilor.

Procesul de transformare este mult mai puternic pe valea Prahovei, unde vechea arhitectură ţărănească a dispărut aproape cu totul. Cine trece astăzi pe aci şi vede numeroasele întreprinderi industriale de la Brazi, Ploieşti, Băicoi, Cîmpina, va fi uimit să afle că pînă în secolul trecut, densitatea locuitorilor pe kilometru pătrat era cea mai mică dintre toate văile regiunii. Locuitorii se îndeletniceau aproape în exclusivitate cu creşterea oilor, a vitelor mari şi cu pomicultura. Transformările au fost determinate de dezvoltarea economică deosebită; mai întîi, Sinaia a devenit locul preferat de recreaţie al Bucureştenilor, turismul s-a dezvoltat puternic, întreaga vale fiind des vizitată de străini, iar casele se transformă pentru a putea primi pe vizitatori. Apoi, dezvoltarea industriilor legate de petrol sau alte produse locale, s-a petrecut repede, în special după războiul din 1916—1919, cînd valea Prahovei fiind cel mai scurt drum devine principala legătură a capitalei cu noua provincie transilvăneană. Situaţia socială a locuitorilor de pe Valea Doftanei, în trecut asemănătoare cu cea de pe valea Prahovei, a căpătat un caracter diferit pe măsură ce satele de pe Prahova se transformau; pe Valea Doftanei, creşterea animalelor şi pomicultura au rămas încă ocupaţii importante. Exploatarea lemnului, altădată fără însemnătate, este făcută astăzi sistematic, pe scară largă, fără a fi ajuns să schimbe aspectul satelor în egală măsură ca pe Valea Prahovei.

Datorită condiţiilor diferite de viaţă, vechile forme de arhitectură s-au păstrat mult mai bine în spre nord, sub munte.

În nordul văii Doftanei sau pe dealurile izolate dintre cele două văi, mai sînt întîlnite satele caracteristice pentru trecut, cu gospodăriile risipite, satele de culme, sau complexele

38. Aşezare risipită la Vistieru

39. Drum de ţară la Podu Corbului

40. Casă nouă cu prispă parțială și stîlpii legați prin arcade la Viștieru

41. Așezare risipită la Vistieru

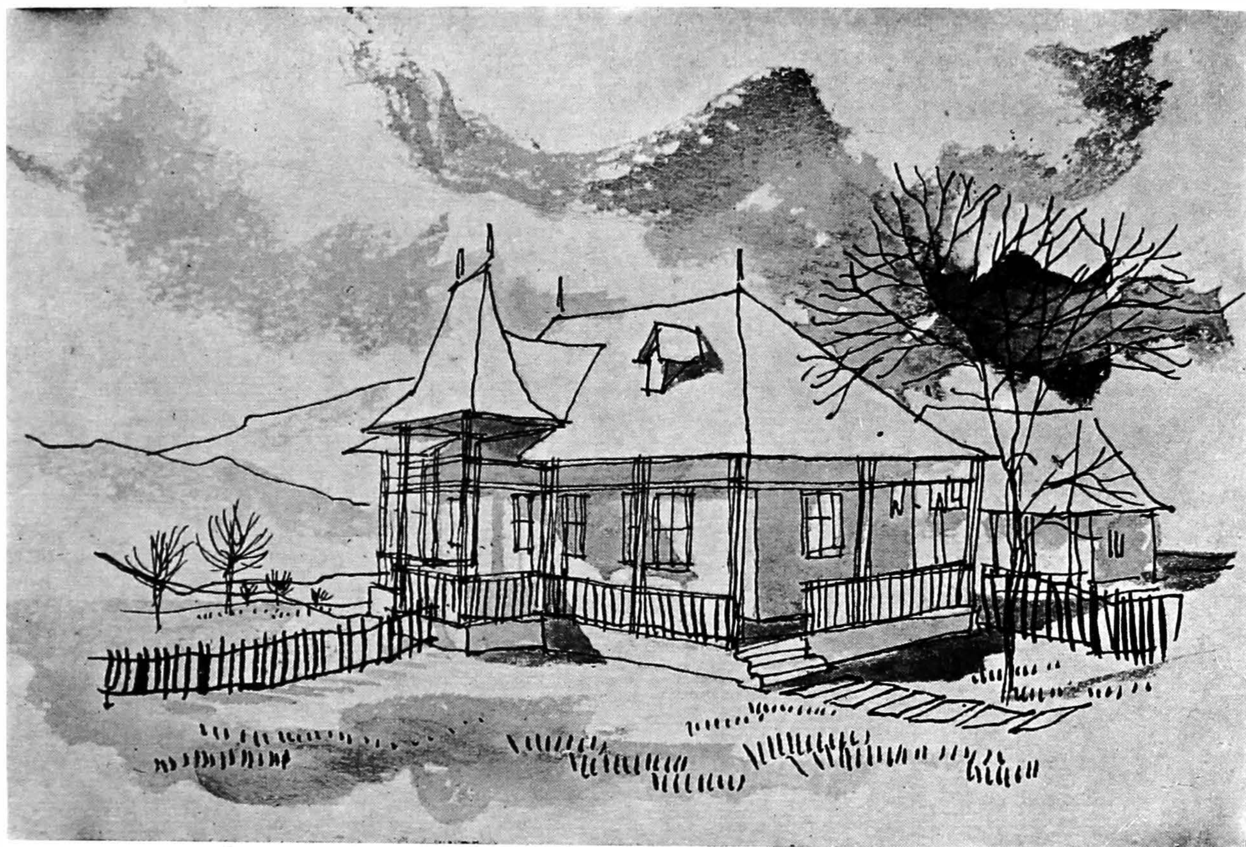

42. Casă nouă construită după plan tradițional cu trei încăperi — Șotrile Vistierului

de cătune. Astăzi, satele situate chiar pe văi ajung de tip adunat, mari, şi se transformă uneori în orăşele.

Locuinţele vechi, construite din bîrne, aveau mai totdeauna proporţii modeste; casa cu două încăperi şi foişor aşezat lateral, cu acoperiş în trei ape, era obişnuită. Planul se compunea de obicei din tindă şi încăpere de locuit. Pe valea Doftanei, căpătau o formă caracteristică, prin diferenţa de nivel dintre podeaua foişorului, mai înălţată ca cea a prispei; pivniţa de sub casă fiind săpată adînc în pămînt, nivelul prispei şi al odăilor era jos şi podeaua foişorului a trebuit să fie mai înălţată pentru a permite intrarea uşoară în pivniţă prin gîrliciul aflat dedesubt. (fig. 50). Se întîlneau însă şi planuri compuse din trei încăperi. Acestea, asemenea planurilor vechi din alte părţi ale ţării, erau asimetrice. Tinda centrală avea în stînga odaia de locuit folosită şi ca bucătărie, mai îngustă ca încăperea din dreapta (odaia frumoasă). Această asimetrie schimba aşezarea foişorului de la limita stîngă a casei, puţin mai spre centru. Locuinţa avea un acoperiş în patru ape, învelit cu şiţă. La capetele coamei acoperişului, se aşezau mai totdeauna bolduri de lemn, înlocuite mai tîrziu prin bolduri metalice. Pe foişor acoperişul era în trei ape.

Locuinţele noi prezintă o mai mare variaţie de înfăţişare; cele rezultate din tipul vechi cu foişor au acum foişorul aşezat central (fig. 42, 43 şi 51). Pivniţa de sub casă lipseşte, iar planul este compus din trei încăperi: tindă centrală cu două odăi alăturate. Acoperişul în patru ape, este mai scund decît la casele vechi, iar cel al foişorului

43. Casă nouă cu foişor cu acoperiş ţuguiat — Cornu

are numai două ape. Aceste case sînt construite din lemn, iar piatra este folosită la temelie, legată cu mortar de ciment.

Printre locuinţele noi, cele de cărămidă şi piatră, cu arcade între stîlpii prispei, reprezintă un procent însemnat (fig. 40, 45 şi 52). Învelitoarea lor este de tablă sau ţiglă. Trebuie menţionată şi apariţia tipurilor cu două niveluri, ambele folosite drept locuinţă.

Caracteristice pentru valea Prahovei, casele influenţate de modelele germane ale vilelor construite de orăşeni, cu acoperişul în două ape, cu mansarde, au partea de jos din piatră şi cea de sus din lemn. Tot ca un element nou, mai frecvent pe valea Prahovei, dar întîlnit şi pe Valea Doftanei şi spre est pînă pe Valea Drajnei, este foişorul cu acoperiş ascuţit, în patru ape, cu coama paralelă cu faţada. Uneori, el este aşezat pe colţul casei. Apar cazuri de locuinţe cu mai multe foişoare de acest fel (fig. 43).

Ornamentaţia este redusă. La casele vechi, constă în deosebi din vopsirea în alb a pereţilor, dar frumuseţea lor se datoreşte proporţiilor armonioase. Uneori, stîlpii prispei au crestături geometrice, simple, în lemnul de fag folosit în special pe valea Drajnei. Pe balustrada locuinţelor de lemn, fie vechi, fie noi, apar traforuri, care pe Valea Prahovei iau o dezvoltare deosebită, mai ales în jurul Comarnicului, unde acoperă o bună parte din faţadă. Pe casele din piatră se aştern culori variate, care atunci cînd sînt lucrate cu meşteşug, pot să le dea, pe lîngă elementele de arhitectură — arcade şi coloane — o înfăţişare plăcută.

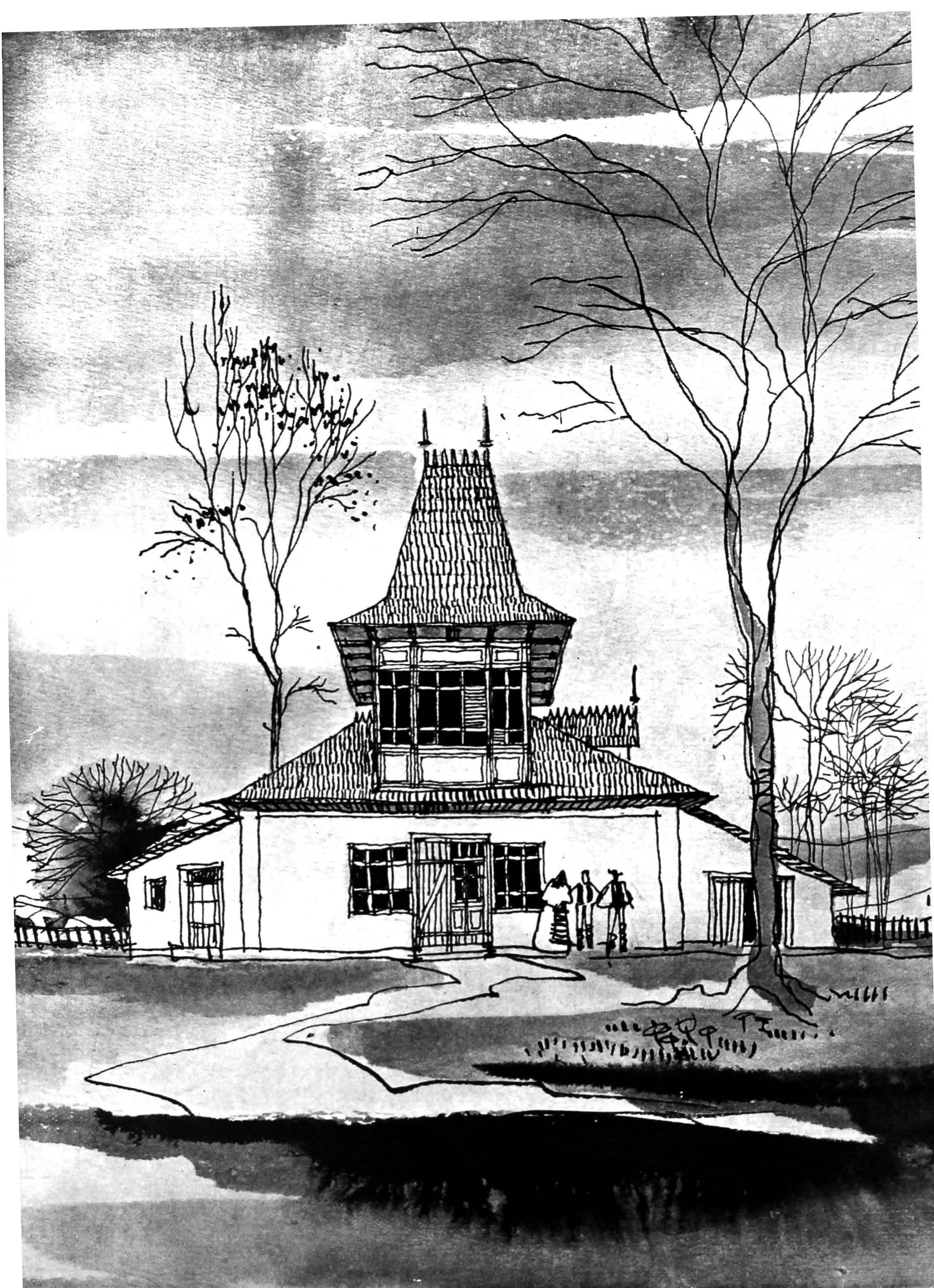
44. Gospodărie la Trăisteni. În stinga, locuința; în fund, grajdul, adăpostul căruței, și sus fînăria. Curtea este pavată cu pietre plate

45. Casă nouă acoperită cu țiglă — Șotrile Cîmpineanului

46. Casă de lemn in construcție. De căpriorii acoperișului, in vîrf, este prinsă o ramură de brad, conform unei vechi tradiții — Plaiul Cîmpinei

47. Casă şi prăvălie — Podu Corbului

48. Casă bogat decorată din Secăria

49. Interiorul unei odăi curate din Trăisteni

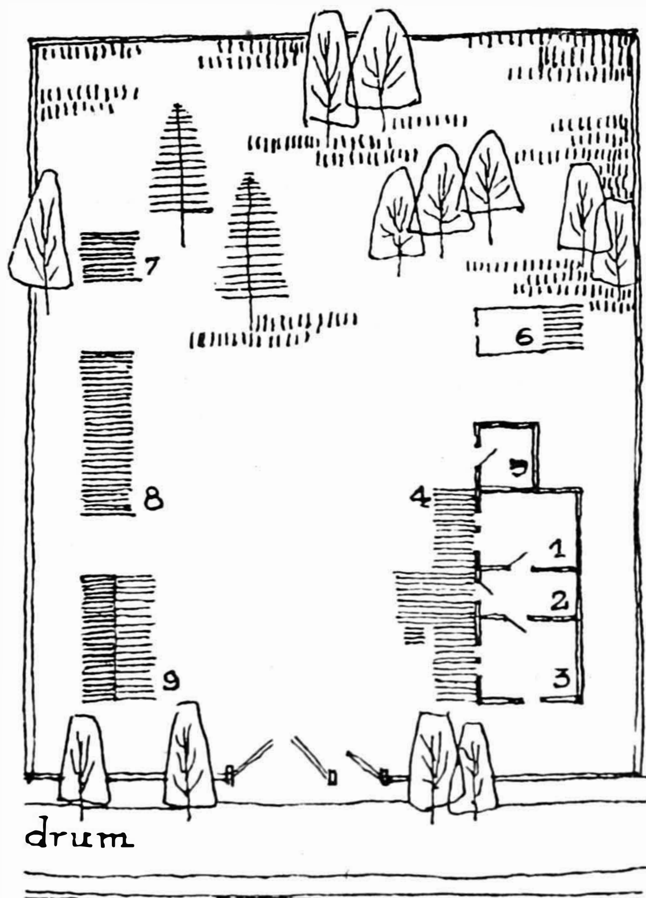
50. Casă veche cu foişor; nivelul podelei foişorului este mai înalt ca al prispei pentru a permite intrarea în pivniţă — Moroieni

51. Casă cu plan tradiţional, dar cu exteriorul transformat pentru a primi vizitatori de la oraşe — Breaza

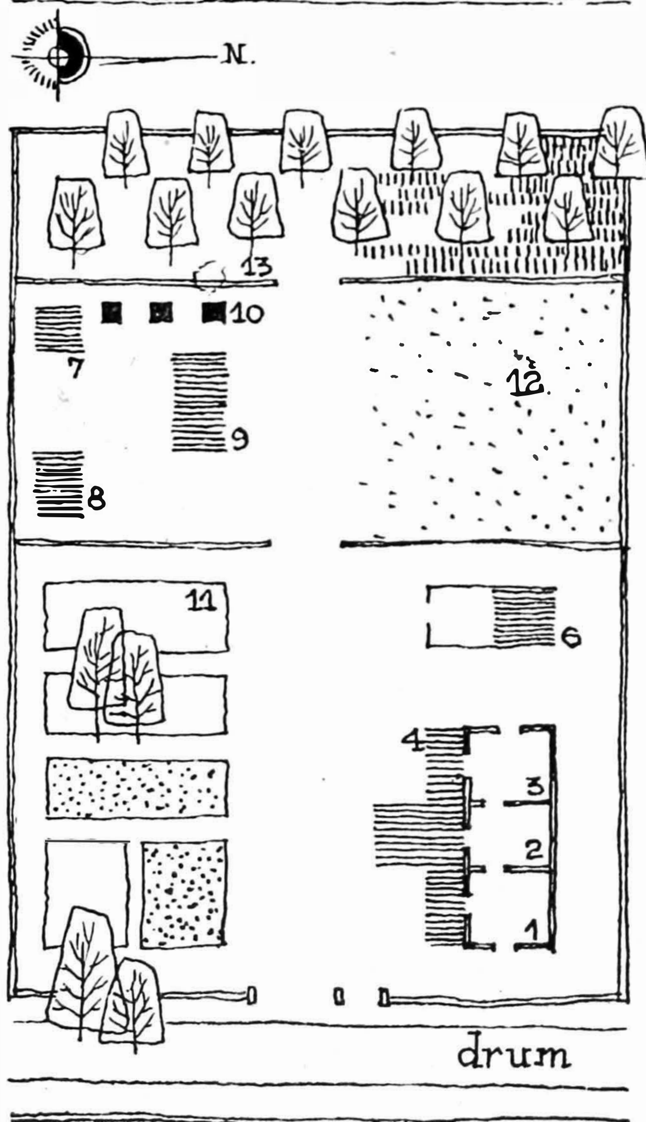

52. Casă nouă construită din paiantă — Teşila

53. GOSPODĂRIE DE MUNTE

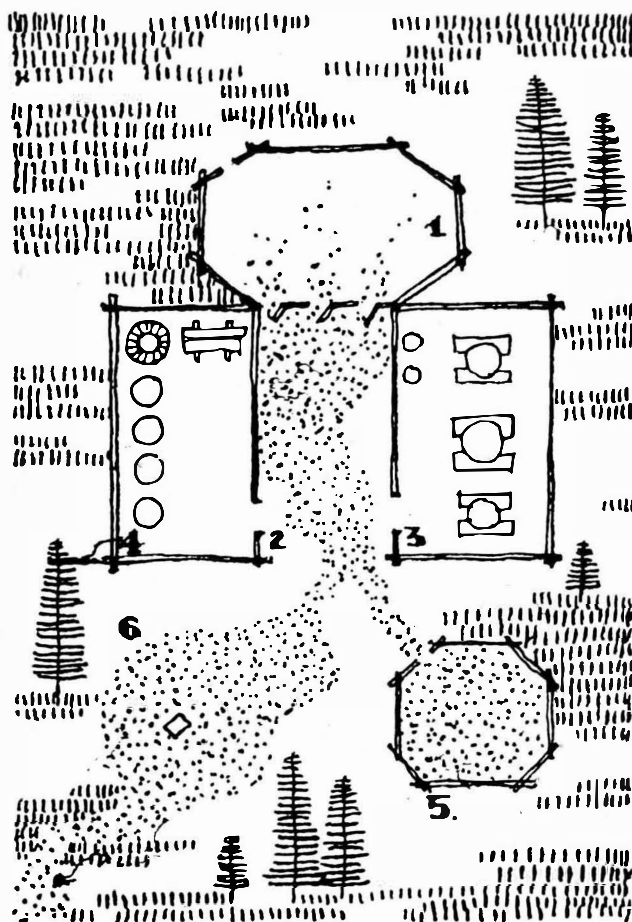

1 — odaie curată; *2* — tindă; *3* — odaie de locuit; *4* — prispă; *5* — cămară; 6 — coteț; *7* — baie; 8 — hambar; *9* — grajd; *10* — stup; *11* — grădină; *12* — ogor; *13* — livadă

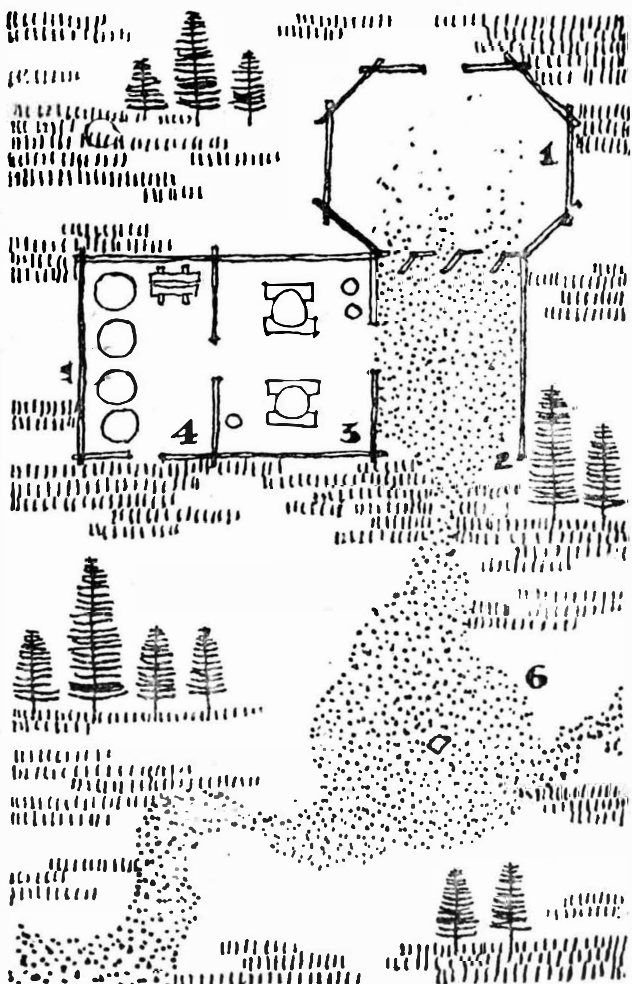

54. GOSPODĂRIE DE DEAL

55. TIPUL LOCAL DE STÎNĂ

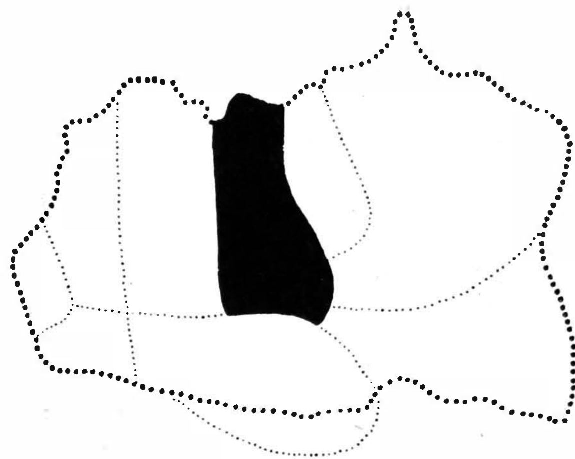
1 — strungă; 2 — comarnic; 3 — fiertătoare; 4 — brînzărie
5 — ţarc; 6 — bătătură

56. STÎNĂ MOCĂNEASCĂ

57. Gospodărie la Trăisteni

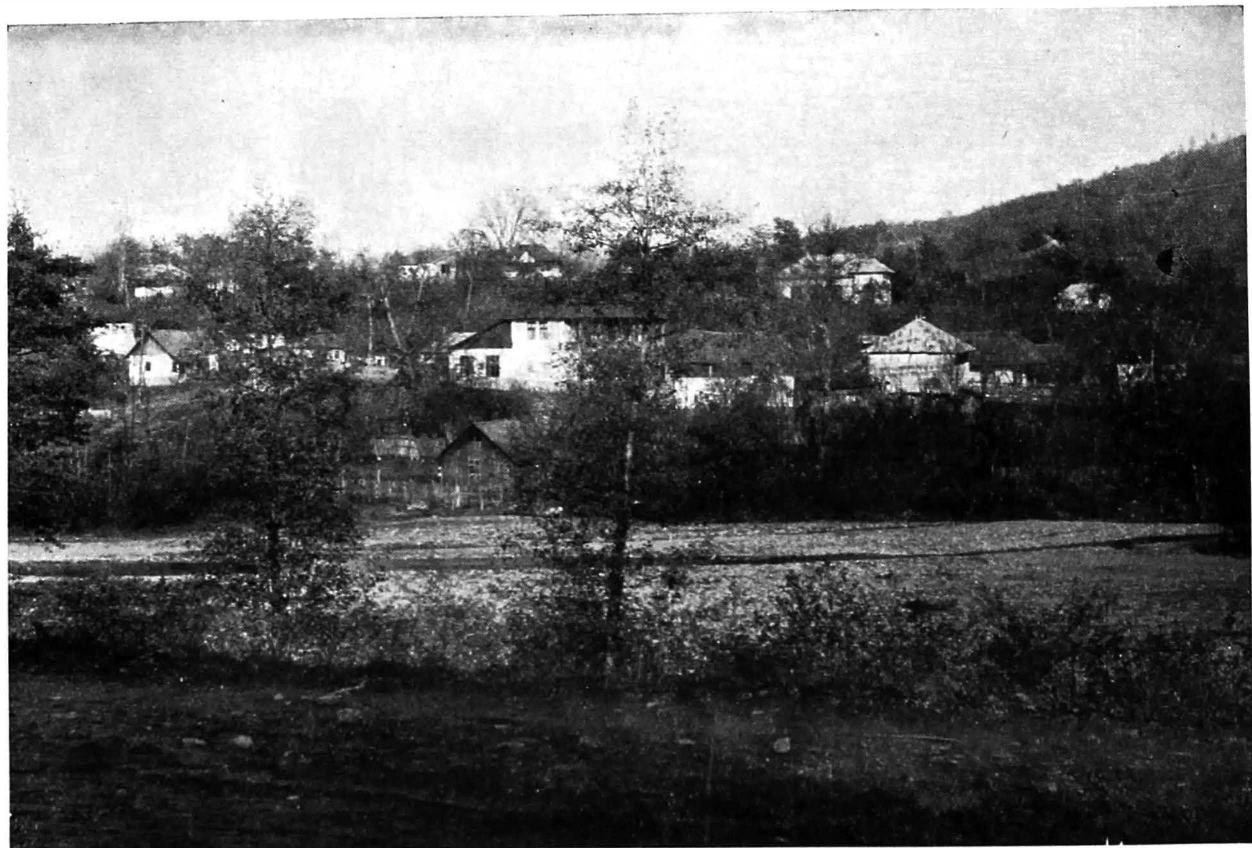

4. VĂILE TELEAJENULUI și DRAJNEI

Ca şi în subzona precedentă, cele două văi care sînt studiate erau în trecut asemănătoare în ce priveşte aspectul de viaţă şi arhitectura. Evoluţia ulterioară, deosebită, a vieţii economice, a făcut însă ca astăzi să apară caractere distincte, proprii fiecărei văi. Populate de multă vreme, aşa cum reiese din materialul arheologic găsit, folosite ca trasee de legătură cu Transilvania încă de pe vremea administraţiei romane, densitatea locuitorilor pe kilometru pătrat a fost în aceste văi totdeauna relativ ridicată. În trecut, ocupaţiile dominante erau creşterea animalelor, pomicultura şi viticultura; în părţile dinspre cîmpie, cultivarea grînelor capătă o importanţă sporită. Odată cu schimbarea vechii orînduiri de viaţă feudală, cele două văi s-au dezvoltat deosebit, pe valea Teleajenului apărînd noi ocupaţii legate de exploatarea petrolului, iar pe valea Drajnei rămînînd vechile ocupaţii, care capătă însă o mai mare amploare şi anume exploatările forestiere, şi mai ales viticultura, pomicultura şi prepararea cărnii conservate. Localnicii au devenit producători de ţuică, fructe uscate şi afumate, carne conservată, mărfuri ce se vindeau pînă departe; întreaga vale s-a îmbogăţit şi arhitectura a luat proporţii mari, aşa cum s-a întîmplat şi în subzona vecină a Bîscii Chiojdului. Pe Valea Teleajenului, condiţiile materiale grele din trecut au dus dimpotrivă, frecvent, la construirea unor locuinţe noi cu forme mai modeste, în special spre sudul văii. Trecînd dealurile dinspre Teleajen şi urmînd cursul Drajnei, concomitent cu aspectele comune se remarcă diferenţa dintre formele noi de arhitectură ale celor două văi; de unde casele erau mici, înghesuite de-a lungul şoselei paralele cu valea Teleajenului, ele apar pe valea Drajnei frumoase, proporţionate şi reprezentînd tipuri bine conturate.

Formele obişnuite de aşezări, care spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea erau de tipul complexului de cătune, ajung cel mai des să fie de tipul adunat, sau frecvent, de tipul înşirat de-a lungul drumului. Casele au fost atrase de drum, necesar transportului de mărfuri. Pe valea Drajnei

4*

58. Asezare pe terasele Drajnei, la Ciocrac

se întîlnesc şi hanuri ţărăneşti, mari, cu bătături întinse către drum, cu grajduri pentru animale, cu fîntîni şi, la cele mai noi, un « salon » de dans la care se adună în zilele de sărbătoare tinerii la joc.

Gospodăria cuprinde în afară de casă, în mod obişnuit, o construcţie în care sînt adunate laolaltă grajdul, şura şi adăpostul pentru butoaiele cu fructe sau ţuică; deasupra se păstrează fînul. Această construcţie, ca de altfel şi celelalte piese anexe ale gospodăriei, stă alături de casă sau în faţa ei (fig. 65 şi 66).

Dintre locuinţele vechi, puţine au rămas în picioare. Tipul obişnuit avea un foişor lateral, acoperit în trei ape şi intrarea pivniţii situată sub podeaua foişorului. Înălţimea redusă a acoperişului aduce o notă particulară acestei locuinţe, în special foişoarelor, care astfel se deosebesc de foişoarele zonelor învecinate (fig. 77). Se întîlnesc, dar mai rar, şi locuinţe fără foişor, înălţate, cu pivniţă dedesubt (fig. 62). Materialul de construcţie obişnuit al caselor vechi era lemnul. Parterul caselor cu două niveluri era însă construit din piatră. Planul etajului la locuinţele cu foişor era compus variat; cînd exista foişorul de tip vechi, aşezat lateral, intrarea era de asemenea laterală şi dădea în tindă, de unde se trecea apoi în camera de locuit. În cazul tipului de casă fără foişor, planul era compus din două odăi de locuit cu intrări separate. Existau şi planuri mai dezvoltate, formate din tindă şi două încăperi laterale, la care foişorul, deşi aşezat lateral, nu stătea totuşi chiar în marginea casei, cum apare în planurile compuse numai din două încăperi (fig. 77). Prin împărţirea încăperilor laterale ale casei cu trei încăperi, a rezultat planul cu cinci încăperi, o tindă centrală şi cîte două încăperi de fiecare parte a ei. Acest din urmă tip de locuinţă era folosit în special de cei mai avuţi.

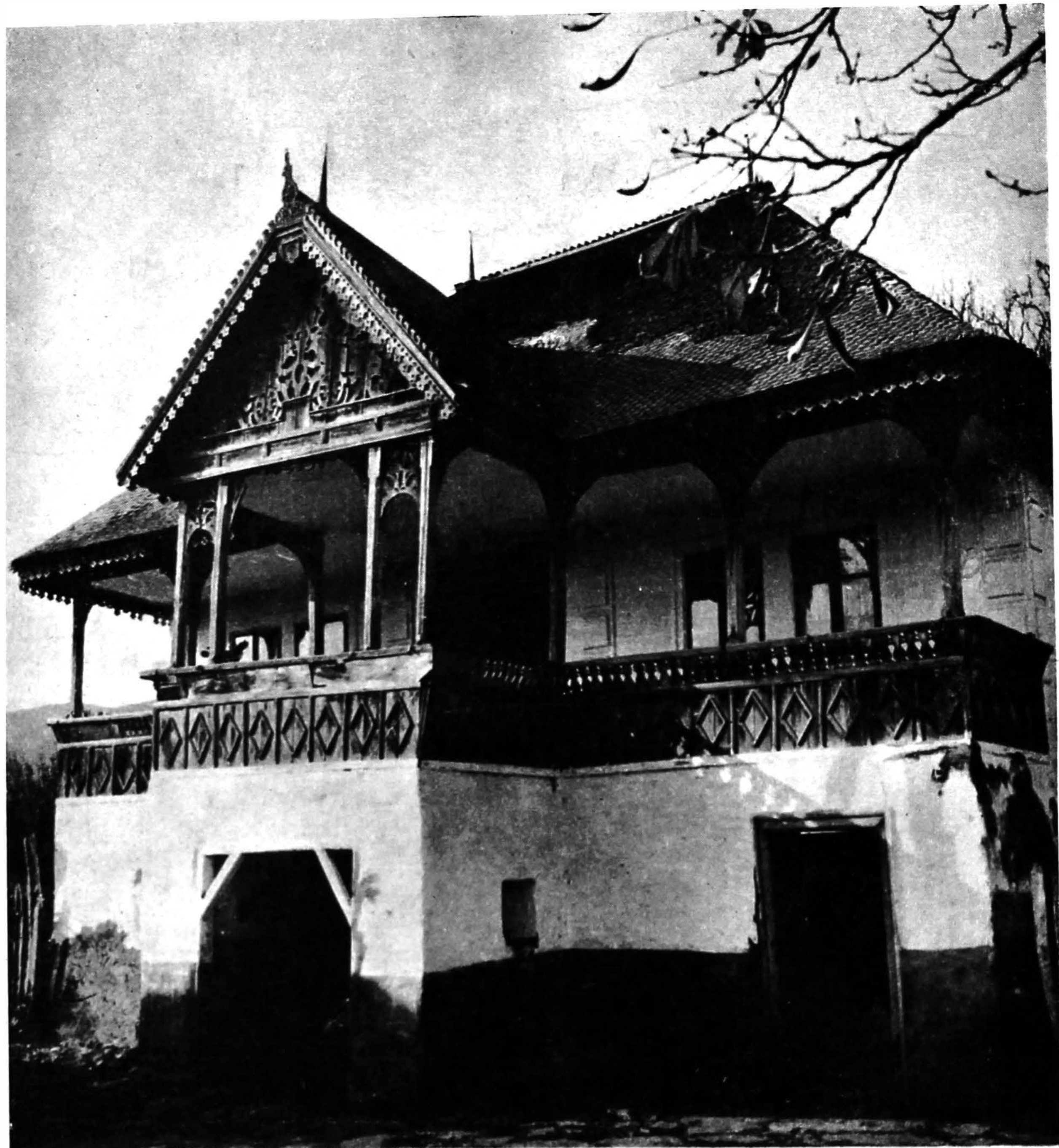
59. Casă nouă cu foişor şi prispă în faţadă — Homoriciu

Un astfel de plan are casa de boier din Vălenii de Munte, astăzi casa muzeu Nicolae Iorga. Aceasta din urmă, are intrarea aşezată lateral, şi este închisă cu o uşe de lemn. Pe aci se ajunge la etaj, cu ajutorul scării ce dă într-o prispă lată şi mărginită de stîlpi de lemn. Capitelurile stîlpilor, frumos lucrate, amintesc arhitectura religioasă bisericească în piatră. Parterul cuprinde pivniţa încăpătoare şi gîrliciul.

Tot în Vălenii de Munte exista o casă veche, boierească, cu foişor (astăzi dărîmată), întru totul asemănătoare cu cele obişnuite locale, despre care tradiţia spune că ar fi locuit într-însa Mihai Viteazul. Locuinţa este reprodusă într-un tablou aflat în casa Iorga. Prezenţa caselor boiereşti de acelaşi tip cu cele ţărăneşti este de altfel un fenomen obişnuit pentru întreaga regiune Ploeşti.

Interesantă este reapariţia unui element care, de la Argeşel pînă aici, nu mai apăruse ca fenomen important; este vorba de prezenţa zidului parterului aşezat în dreptul balustradei prispei etajului. Casele fără foişor capătă astfel aspectul caselor din Muscel, care se menţine ca fenomen însemnat, în continuare, pînă pe apa Buzăului, pe alocurea devenind chiar dominant.

Casele noi, legate de vechea tradiţie, au dat naştere în special pe valea Drajnei la locuinţe de dimensiuni mari, bine adaptate necesităţilor de viaţă ale locuitorilor, şi cu faţade interesante (fig. 60, 67, 69, 71, 72, 75, 76, 78, 85 şi 86). Cele cu foişor rămîn cele mai frecvente, acest element fiind însă aşezat perfect central. Sub, el se menţine intrarea pivniţei, a cărei prezenţă este observată mai ales pe valea Drajnei, unde funcţia ei a rămas importantă, datorită ocupaţiilor locuitorilor. Planul etajului format de obicei din tindă cu două încăperi laterale suferă uneori o modificare faţă de planul caselor vechi, prin

60. Casă nouă, inaltă, cu foişor; partea superioară a balustradei stă aplecată în afară — Drajna de Sus

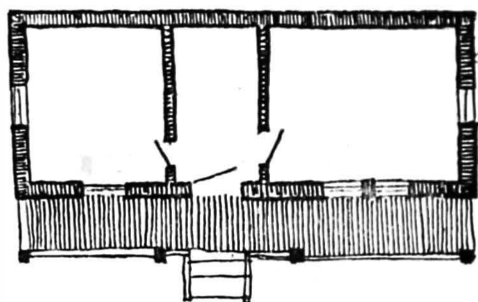
înglobarea unei porţiuni din prispă într-una din încăperile laterale, astfel încît prispa se întinde numai în faţa a două odăi. La casele fără foişor, prispa poate fi închisă cu geamuri (fig. 82 şi 86).

Se întîlnesc şi tipuri noi, străine de tradiţia locală, aşa cum sînt locuinţele de cărămidă, acoperite cu ţiglă sau tablă, cu stîlpi, coloane şi arcade în faţadă. Planul nu mai este tot atît de riguros tipizat şi dă naştere la numeroase variante. Aceste case au, ca şi pe valea Prahovei sau Doftanei, foişorul cu acoperiş caracteristic ţuguiat, cu coama paralelă cu faţada, foişor ce capătă uneori aspectul unor turnuleţe (fig. 73 şi 74).

61. Prispa unei case vechi, cu stîlpi crestaţi simplu, în forme geometrice — Drajna de sus

La locuinţele vechi, principalele elemente decorative, deşi nu prea frecvente sînt crestăturile stîlpilor foişorului şi ai prispei. Ele au, ca şi în alte părţi ale ţării, motive dominant geometrice, aşezate mai ales la capătul superior al stîlpului, imediat sub cosoroabă, sau, mai rar, la nivelul superior al balustradei. Trebuiesc amintite siluetele interesante pe care meşterii le dau acestor stîlpi prin subţierea lor către partea superioară (fig. 61). Frumuseţea caselor constă, ca şi în alte părţi ale regiunii, în proporţiile armonioase ale construcţiei. La casele noi, apare traforajul folosit, ca şi pe valea Prahovei, pînă la exagerare, mai ales la cele construite după 1930 (fig. 60, 70. 76, 81 şi 83). Acest procedeu decorativ capătă forme

62. Casă veche cu intrarea pivniței așezată lateral — Drajna de Jos

complicate și apare în special pe fațadă și pe frontonul foișoarelor noi cu acoperiș în două ape. Tot pe frontoanele foișoarelor, în special pe valea Drajnei, sînt schițate siluete traforate, probabil de origine orășenească, reprezentînd două animale ce stau față în față (cai, sirene, balauri) (fig. 71 și 81). Cîteodată, lemnul traforat este vopsit în mai multe culori vii, care urmăresc să sublinieze desenul. La capetele coamei acoperișului, se așează deseori bolduri metalice, cu formă obișnuită sferică (numite și « bășici »); uneori, sfera susține diferite alte elemente, țepi, cruci, stele. Casele noi de cărămidă sînt uneori decorate cu motive geometrice sau prin zugrăvirea pereților în mai multe culori, așa fel, încît să iasă în evidență linia ferestrelor, a ușilor, marginea balustradei și linia arcadelor dintre coloane. Acest procedeu se folosește mai ales pe Teleajen.

63. Casă veche din Vălenii de Munte; intrarea pivniţii situată sub foişorul a cărui podea este mai înaltă decît a prispei

64. Casă nouă cu foişor — Homoriciu

65. Grajd şi fînărie — Drajna de Sus

66. Grajd, fînărie şi şopron — Drajna de Sus

67. Casă cu balustrada împărțită regulat în panouri egale, subliniate prin variații de culoare — Drajna de Jos

68. Casă nouă cu acoperiș țuguiat peste foișor — Drajna de Jos

69. Casă de vechime mijlocie, acoperită cu şiţă şi decorată cu traforuri — Drajna de Sus

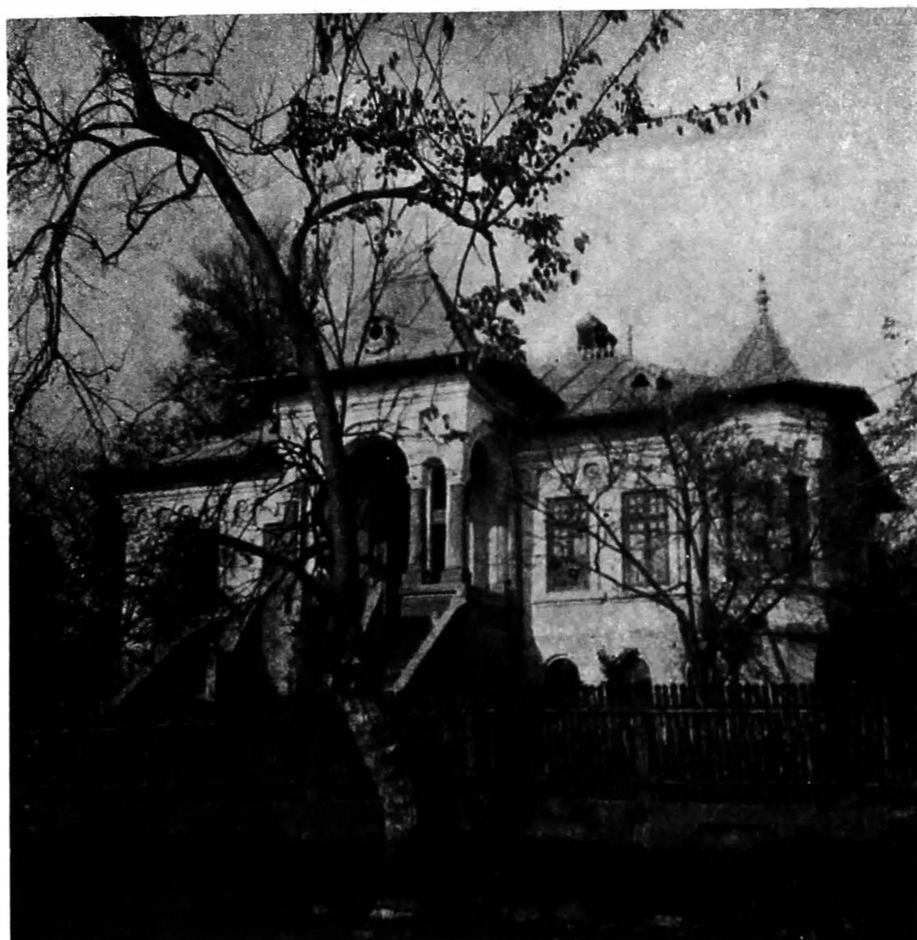
70. Detaliu de traforuri

71. Casă de vechime mijlocie. Intrarea la pivniţă închisă cu grătar de şipci — Drajna de Jos

72. Casă nouă de zid, acoperită cu ţiglă — Drajna de Sus

73. Casă nouă cu plan străin de cele locale, şi acoperişuri ţuguiate — Drajna de Sus

74. Casă nouă cu acoperişuri ţuguiate şi decoraţie in tencuială cu motive in relief — Drajna de Sus

75. Casă de vechime mijlocie acoperită cu şiţă şi decorată cu cinci bolduri — Drajna de Sus

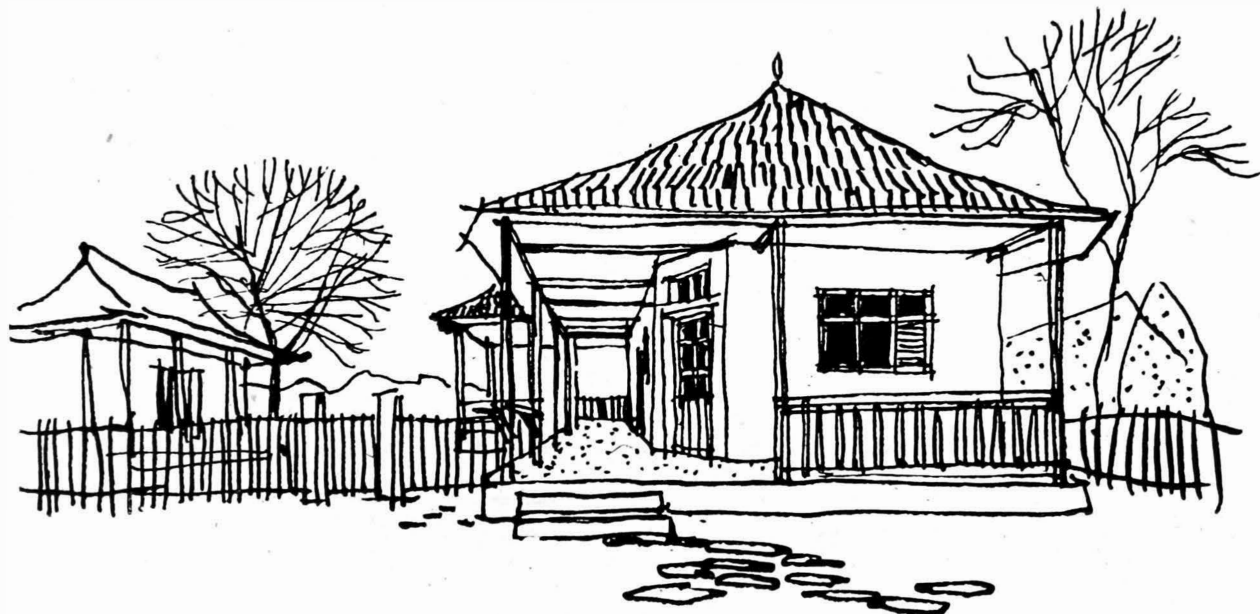
76. Casă de vechime mijlocie cu bolduri ascuţite şi decor în traforaj — Drajna de Sus

77. Casă veche cu foișor; se remarcă linia joasă a acoperișului; curtea pavată cu pietre plate — Drajna de Sus

78. Casă de vechime mijlocie cu acaret lipit de casă — Drajna de Sus

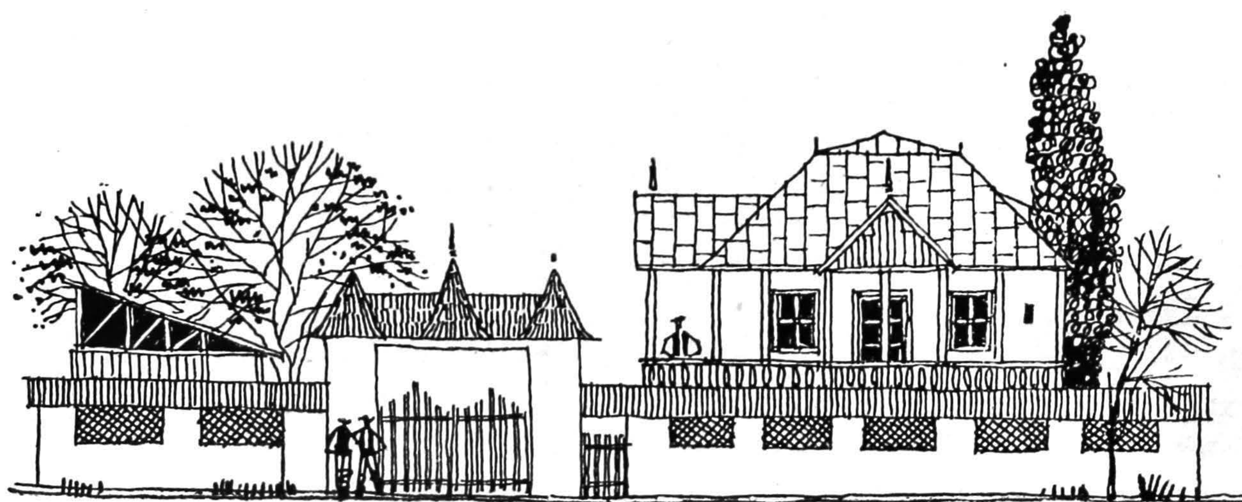
79. Casă cu prăvălie spre stradă — Drajna de Sus

80. Casă nouă cu plan străin de cele tradiționale — Drajna de Sus

85. Casă de vechime mijocie, cu gard masiv spre stradă şi poartă de zid acoperită cu şiţă — Drajna de Sus

Sus — vedere din curte. Jos — vedere dinspre stradă

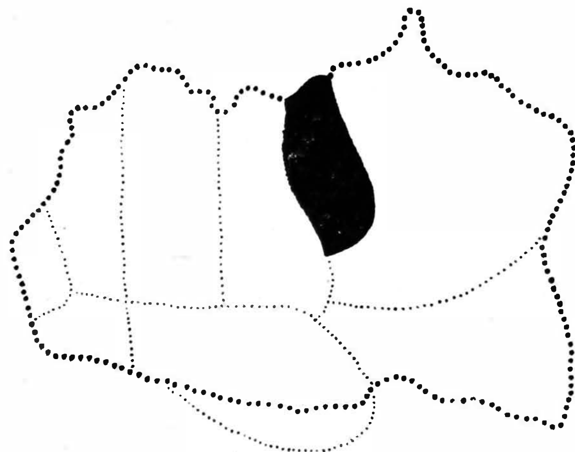

86. Casă de vechime mijlocie cu prispă închisă cu geamuri — Drajna de Sus
Sus — vedere din curte. Jos — vedere dinspre stradă

87. Vedere interioară a unei prispe la o casă nouă din Ciocrac

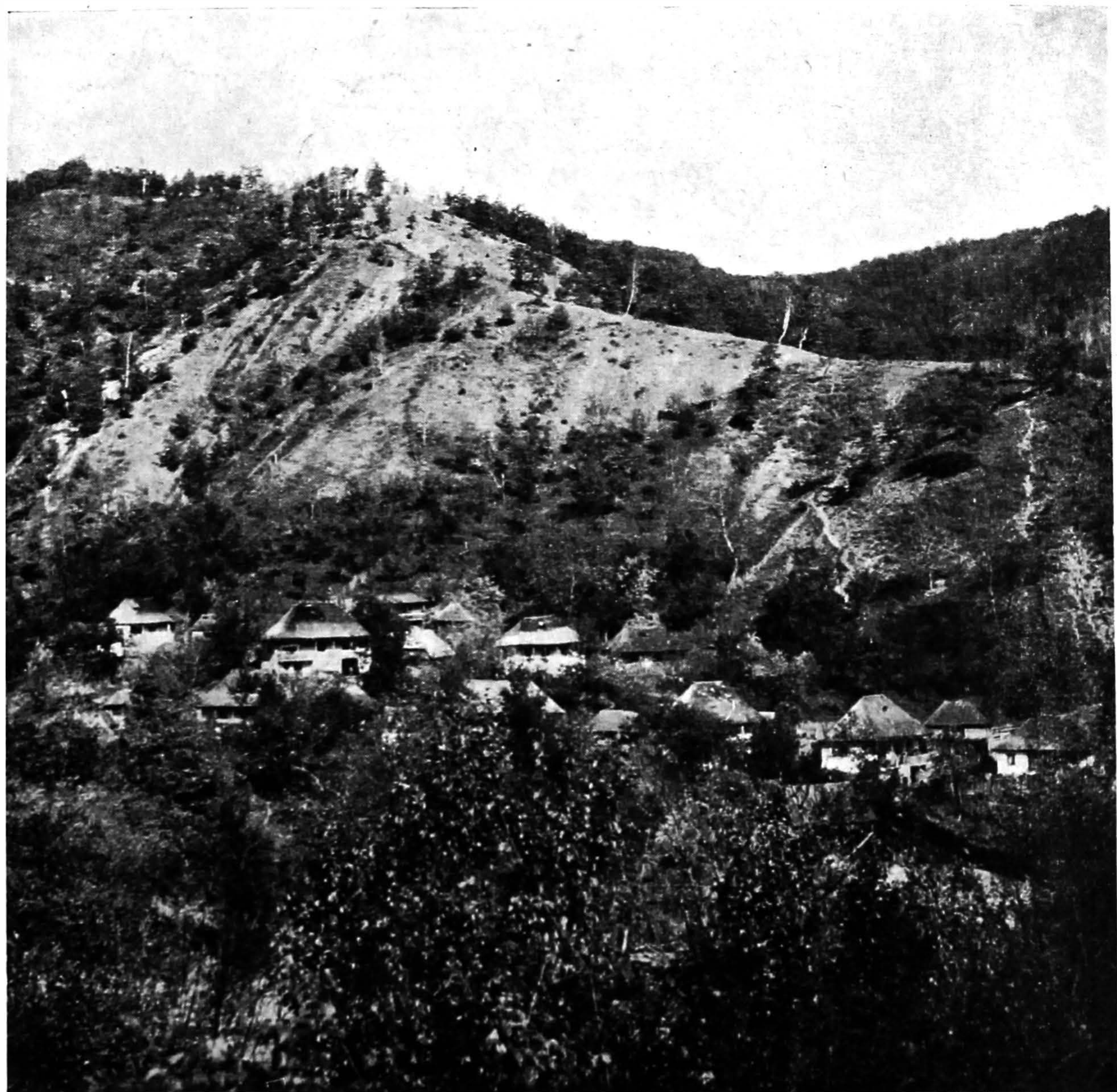

5. VALEA BÎSCEI-CHIOJDULUI

De la est de valea Drajnei, trecînd peste valea Bîscei Chiojdului şi atingînd apa Buzăului, se întinde o altă subzonă, cu trăsături asemănătoare celor de pe valea Drajnei. Aci se întindea în trecut judeţul Secueni; numele îi vine probabil de la populaţia fie romînească, fie în parte ungurească, strămutată din ţinuturile secuieşti, pentru care drumul de pe valea Buzăului constituia o cale uşoară de pătrundere. Urmele existenţei acestei populaţii se recunosc, cu greu, în ceramică şi în decoraţia porţilor vechi, astăzi aproape dispărute. Arhitectura locală este cea obişnuită a zonei de munte şi deal din regiunea Ploieşti.

Ocupaţiile principale sînt pomicultura, de care se leagă producţia fructelor, uscate, afumate, sau a băuturilor alcoolice, creşterea animalelor şi în sfîrşit prepararea produselor de carne conservată. Agricultura, practicată pe mici locuri pînă sus spre munte, are o dezvoltare redusă. De mare importanţă pentru venitul ţinutului sînt preparatele de fructe şi carne, care au îmbogăţit sate întregi, dînd locuitorilor posibilitatea de a construi locuinţe de bună calitate. Situaţia Chiojdurilor este concludentă în această privinţă, construcţiile locale reprezentînd forma cea mai bine realizată din subzonă, tot aşa cum Brăneştii erau punctul de interes pentru subzona nordică a Ialomiţei.

Tipul obişnuit de aşezare la sfîrşitul secolului al XVIII-lea era complexul de cătune; un secol mai tîrziu, partea de munte a subzonei continuă să păstreze forma complexului de cătune ca formă dominantă. În partea dealurilor, unde populaţia a crescut mai repede, apar între cătune case, iar în partea cea mai sudică, cătunele sînt legate între ele prin construcţii numeroase, căpătînd astfel înfăţişarea unor sate ramificate. Astăzi, deşi se menţin în parte vechile forme, se întîlnesc şi sate de tipul adunat. Datorită reliefului accidentat, satele s-au dezvoltat în locuri variate, mai ales în apropierea apei Buzăului; astfel locuitorii şi-au aşezat gospodăriile

88. Aşezare răsfirată din Valea Cătiaşului

oriunde exista o bucată de teren potrivită, iar casele pot fi zărite uneori pe funduri de văi, alteori pe coaste de deal, sau mai rar, izolate pe culmile dealurilor (fig. 88 şi 92). Drumurile de acces, grele, erau pînă nu de mult rudimentare, căruţele împrumutînd adesea albia rîurilor pentru circulaţie, unde, deşi zguduite de trecerea peste bolovani, erau totuşi ferite de împotmolirea în noroi. Este lesne de înţeles că la vreme de ploaie, acest fel de drum devenea impracticabil şi oamenii rămîneau izolaţi. Această izolare, a permis păstrarea caracterului arhaic al zonei şi explică numărul redus de elemente străine care au pătruns în construcţiile locale.

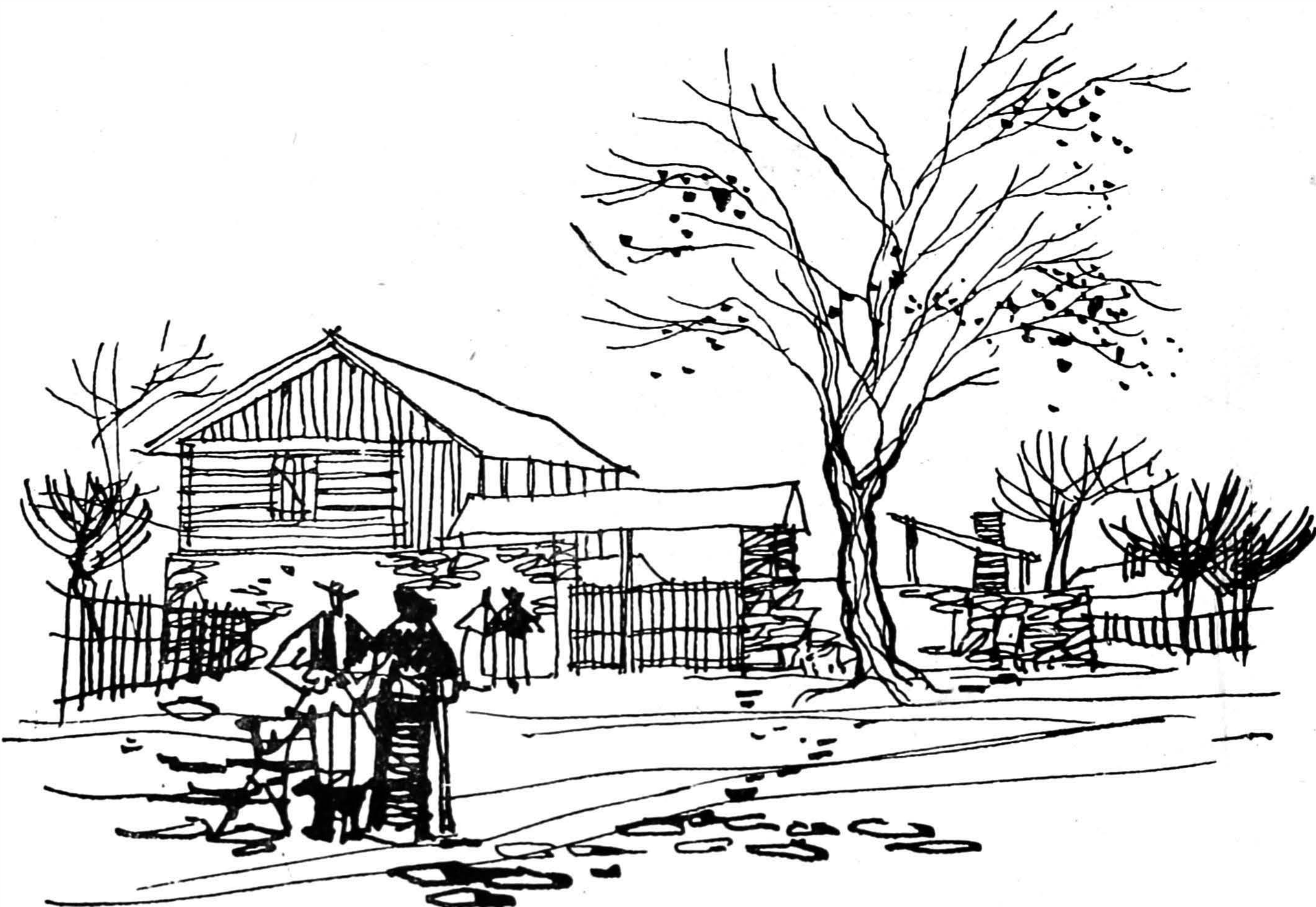
Dacă pe valea Drajnei, atît printre locuinţele vechi cît şi printre cele noi, dominau casele cu foişor, în această parte situaţia se schimbă, proporţia cea mai mare fiind reprezentată de case fără foişor (fig. 91, 95, 98, 100, 102, 106 şi 107). Dar, fie că au foişor fie că nu, cele mai numeroase şi mai bine construite sînt cele cu două niveluri.

Etajul locuinţelor vechi este compus din două încăperi de dimensiuni aproximativ egale, ambele locuite. În faţa lor se află o prispă prin care se face intrarea. Fiecare încăpere are de

89. Gospodărie singuratică aşezată sub un deal — Valea Cătiaşului

obicei intrare proprie, iar între odăi nu există comunicaţie interioară. La casele mai noi, planul etajului este modificat în parte prin înglobarea unui spaţiu din prispă într-una din încăperile laterale, astfel încît prispa este micşorată. Şi în acest caz, intrarea se face în mod obişnuit prin două uşi, una pentru fiecare odaie. Casele noi folosesc şi planul mai evoluat, compus din trei încăperi, tindă centrală cu două încăperi laterale. Rîndul de jos ia diferite forme, avînd fie o singură încăpere — pivniţa — caracteristică pentru casele vechi, construite pînă spre sfîrşitul secolului trecut, fie două sau mai multe încăperi. Deseori, parterul repetă planul etajului, în ce priveşte împărţirea şi dimensiunile încăperilor, dar nu şi modul lor de folosinţă. La locuinţele noi, parterul este frecvent împărţit în două, o încăpere folosită ca odaie de locuit şi bucătărie şi a doua ca pivniţă, numai rareori ambele fiind odăi de locuit. Tipul de casă prezentat are în special la construcţiile vechi cu parterul format din pivniţă, aspectul casei muscelene, dar cu dimensiuni mai reduse. La casele mai noi, construite în acest secol, lipseşte uneori zidul parterului de sub marginea exterioară a prispei. Spre deosebire de casa musceleană veche şi chiar de cea veche locală,

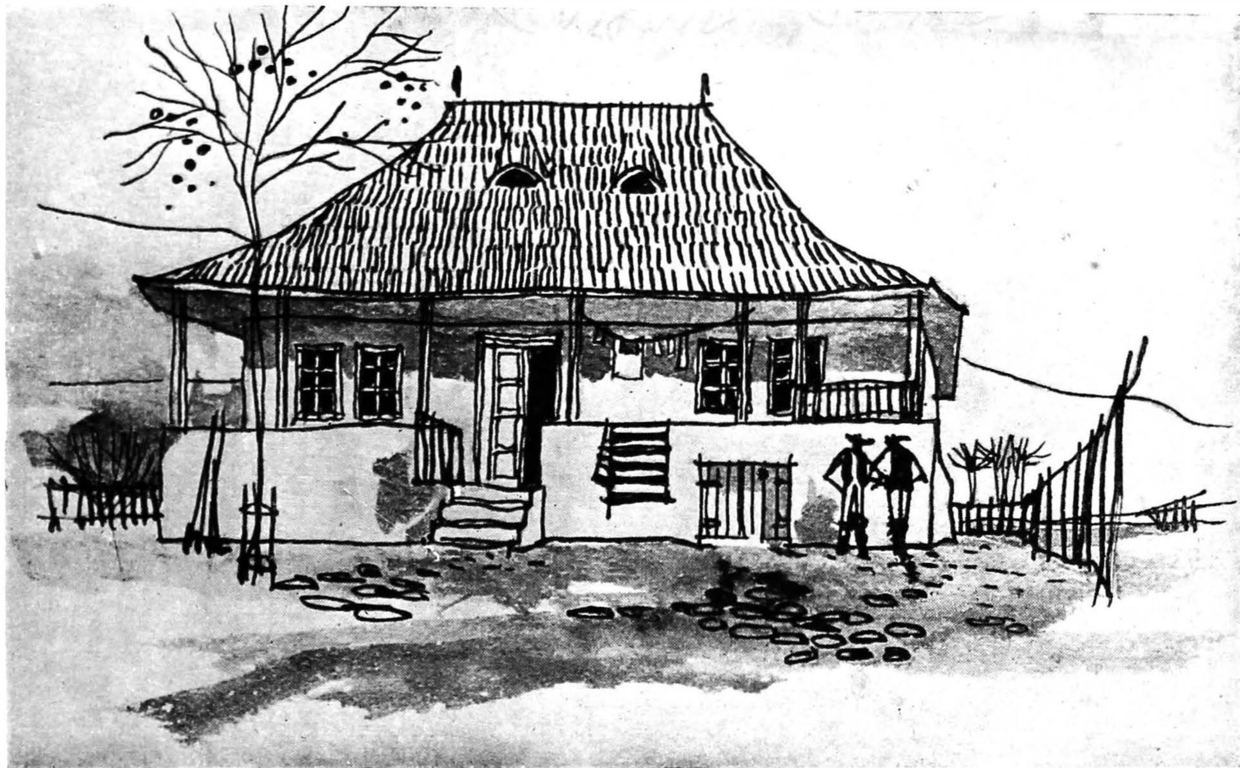
90. Poarta și acareturile unei gospodării. La stînga grajdul, cu parterul lucrat în piatră și etajul în lemn — Chiojd

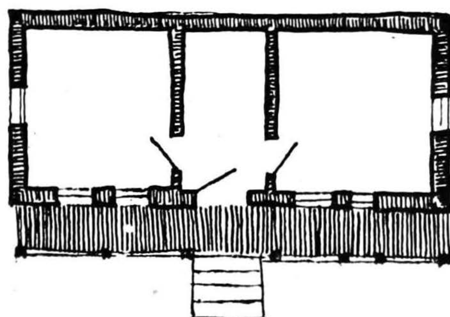
scara de acces la etaj nu este cuprinsă în interior, ci este alipită casei pe una din laturi (fig. 89 și 91).

Exemplul cel mai bine închegat al casei vechi cu foișor, este locuința din Chiojdul Mic, a cărei copie a fost construită în Muzeul Satului din București (fig. 96). Ea reprezintă tipul curat al casei vechi, cu foișor înalt, la același nivel cu prispa, și cu acoperiș în trei ape; el stă în stînga locuinței, iar accesul la etaj se face printr-o scară alipită foișorului. Planul etajului poate avea două sau trei încăperi și o singură intrare, iar la parterul folosit ca pivniță, intrarea se face prin gîrliciul de sub foișor. Materialul de construcție este lemnul pentru etaj și piatra pentru parter. Intrarea gîrliciului are ușa alcătuită din șipci de lemn încrucișate în unghi drept, între care se află spații goale ce permit aerului să pătrundă spre pivniță.

Caracterul propriu al tipului nou de casă cu foișor se datorește foișorului, situat în mijlocul fațadei și avînd deseori destinația schimbată, întrucît apără scara de acces la etaj așezată acum sub el. În acest caz, intrarea în pivniță stă alături de foișor și nu sub el (fig. 93, 94 și 99). Acoperișul lui are acum numai două ape și dimensiunile sînt mai mici. Planul etajului ia deseori alte forme ca la casa veche, datorită faptului că una din încăperile laterale, atît la planurile cu două încăperi cît și la cele cu trei, ocupă spațiul de prispă în fața ei (fig. 93 și 94).

Între apa Drajnei și a Buzăului apare, ca element caracteristic foișoarelor și prispelor, banca, așezată lîngă balustradă, care, ușor aplecată în afară, oferă un reazem mai comod.

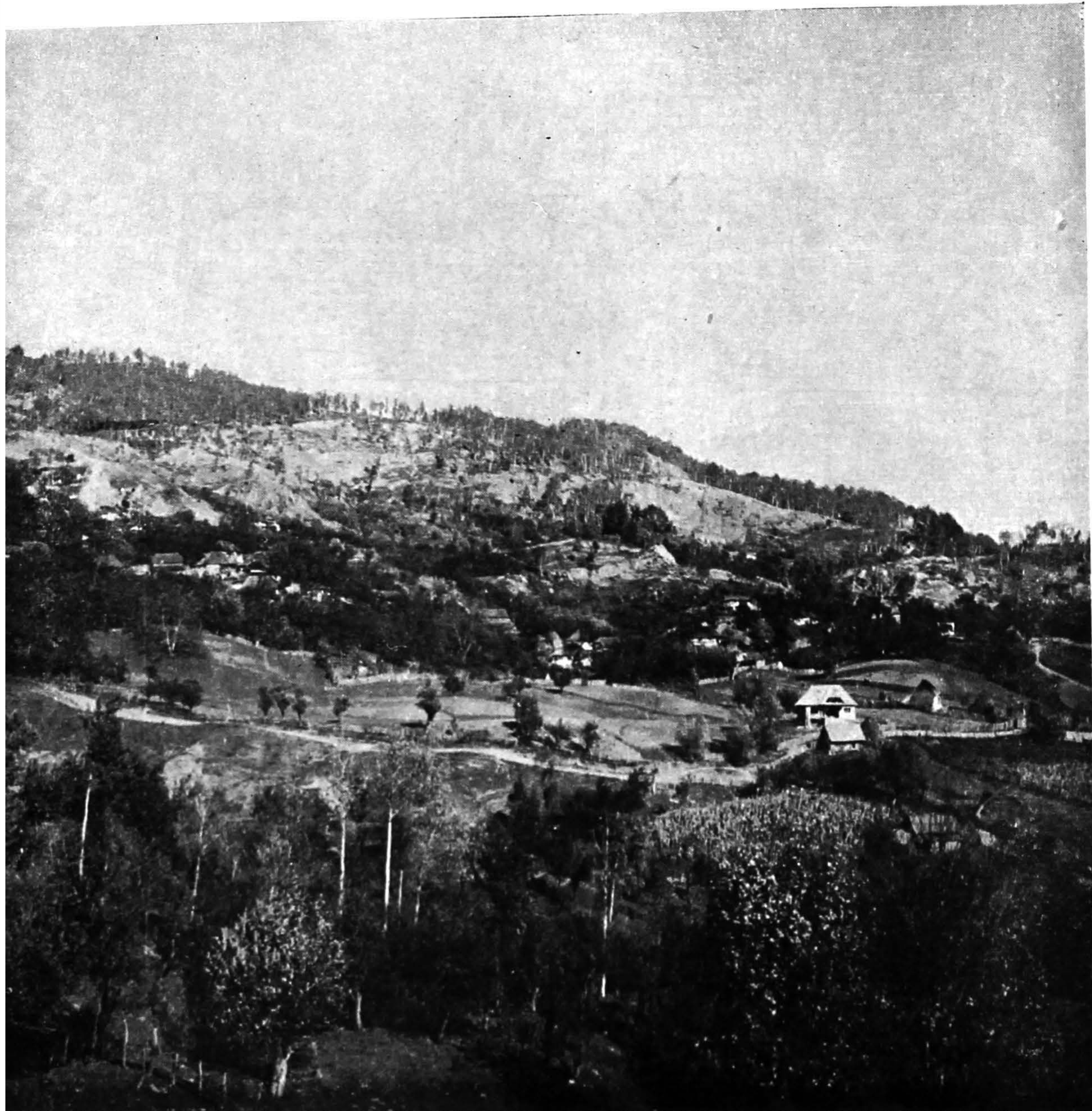

91. Casă de vechime mijlocie cu trei încăperi — Lera

Etajul caselor, de obicei lucrat din lemn, este tencuit şi în interior şi la exterior; cărămida este mai rar folosită. Rîndul de jos al casei, pivniţa, este construită din piatră de rîu, cîteodată în alternanţă cu rînduri de cărămidă. În satele dinspre munte, piatra de carieră, tăiată regulat în blocuri mari, constituie materialul din care se construiesc nu numai casele, ci şi gardurile; blocuri mari, înalte de peste 2 m şi groase de 30—40 cm, aşezate în picioare, formează stîlpii porţilor (fig. 106).

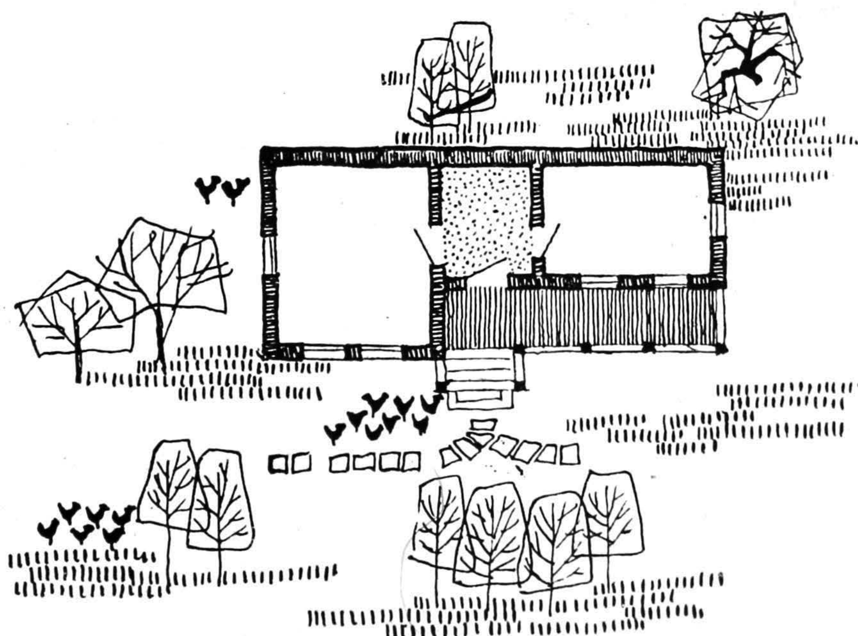
Ornamentaţia caselor vechi se regăseşte şi aici în crestăturile de pe stîlpii prispei sau foişorului, sau uneori în lucrătura de pe grinzile tavanului, în deosebi al foişorului (fig. 105). Şi porţile vechi erau împodobite cu crestături valoroase, în special în satele de pe apa Bîscei, amintind porţile din sudul Transilvaniei. Şiţele pentru acoperişuri, tăiate cu îngrijire, au dimensiuni mici, astfel încît pe o singură casă numărul lor se ridică la 40—70 mii de bucăţi. Decoraţia nouă în lemn utilizează traforajul, mai uşor de lucrat şi mai ieftin. Balustrada prispei şi frontonul foişoarelor în două ape sînt mai bogate în astfel de elemente traforate, care pot apărea însă şi pe coama acoperişurilor, reprezentînd motive geometrice ce se repetă. Boldurile de ceramică, lucrate în satele apropiate de olari, sînt caracteristice acestei subzone. De formă rotundă sau alungită, aceste bolduri, colorate în verde, cafeniu sau albăstrui închis, sînt aşezate la capetele coamei acoperişului înlocuind ţepile obişnuite de lemn sau de tablă. Este remarcabil efectul varului, alb, curat, strălucitor, aşternut peste pereţii tencuiţi ai caselor, contrastînd cu lemnul aparent al stîlpilor faţadei şi grinzilor tavanului rămas netencuit.

92. Aşezare intinsă de-a lungul drumului — Cătiaşu de Sus

Produsele abundente, rezultate din podgorii nu încap numai în pivniţele locuinţelor cu două rînduri, şi de aceea sînt necesare adăposturi pentru butoaiele mari, în care fermentează fructele sau în care se păstrează ţuica (fig. 104 şi 108). Aceste adăposturi grupează însă la un loc, pe lîngă încăperea pentru depozitat butoaiele, grajdul şi şura, iar deasupra lor se întinde fînăria. Modul de construcţie al acaretului are forme speciale. Acoperişul, în două ape, este învelit cu scînduri lungi, în aşa fel, încît două astfel de şiruri să acopere o întreagă apă a acoperişului. Pereţii sînt construiţi din trunchiuri subţiri de brad, necioplite, rămase rotunde, care se aşază orizontal şi se încheie la capete, deseori fără să mai fie nevoie de cuie.

Casele noi, străine de tradiţia locală, fără etaj, acoperite cu ţiglă, sînt mai puţine decît în oricare altă parte a regiunii Ploieşti şi se întîlnesc în special pe drumul principal ce merge paralel cu Bîsca, îndesindu-se spre partea sudică a subzonei, unde se face contactul cu valea Buzăului.

93. Casă nouă cu prispă parţială şi foişor ce adăposteşte scara — Starchiojd

94. Casă veche din Chiojd, reprodusă in Muzeul Satului din Bucureşti; curtea curată, podită cu pietre plate

95. Casă veche de tip muscelean — Chiojd

96. Casă nouă acoperită cu şiţă, cu prispă parţială şi scară de acces la etaj situată sub foişor; caracteristică pentru Chiojd

97. Casă nouă cu foişor acoperit în două ape; lipită de casă, bucătăria — Valea Cătiaşului

98. Casă de vechime mijlocie, cu plan compus din două încăperi legate între ele — Chiojd

99. Casă nouă cu prispa închisă cu geamuri — Chiojd

100. Casă nouă cu prispă parțială ; lipit de casă, adăpostul animalelor — Cătiașu de Sus

101. Casă nouă cu bucătăria lipită de casă — Poienițele

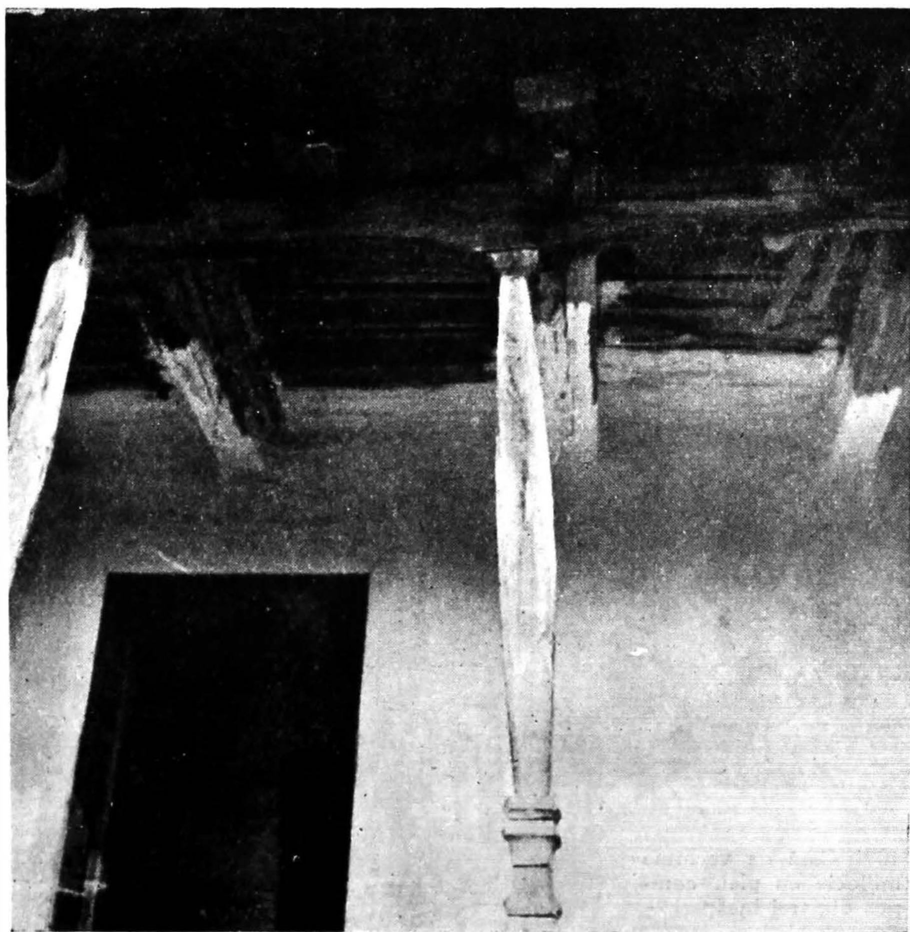
102. Casă veche cu prispă parţială — Poieniţele

103. Casă veche cu plan compus din două încăperi cu intrări separate; pe culmea acoperişului un bold de ceramică — Poieniţele

104. Grajd construit din bîrne subţiri, rotunde, de brad; la mijloc, butoiul în care fermentează prunele; deasupra, fînăria — Curmătura

105. Imbinări de grinzi şi stîlp, la prispa unei case vechi — Curmătura

106. Casă nouă cu parterul construit din piatră — Curmătura

107. Casă de vechime mijlocie cu plan compus din trei încăperi — Cătina

108. Grajd construit din brad subţire, îmbinat la capete — Curmătura

109. Casă veche cu balustrada prispei aplecată în afară — Corbu

110. Casă de vechime mijlocie cu plan în unghi — Chiojd

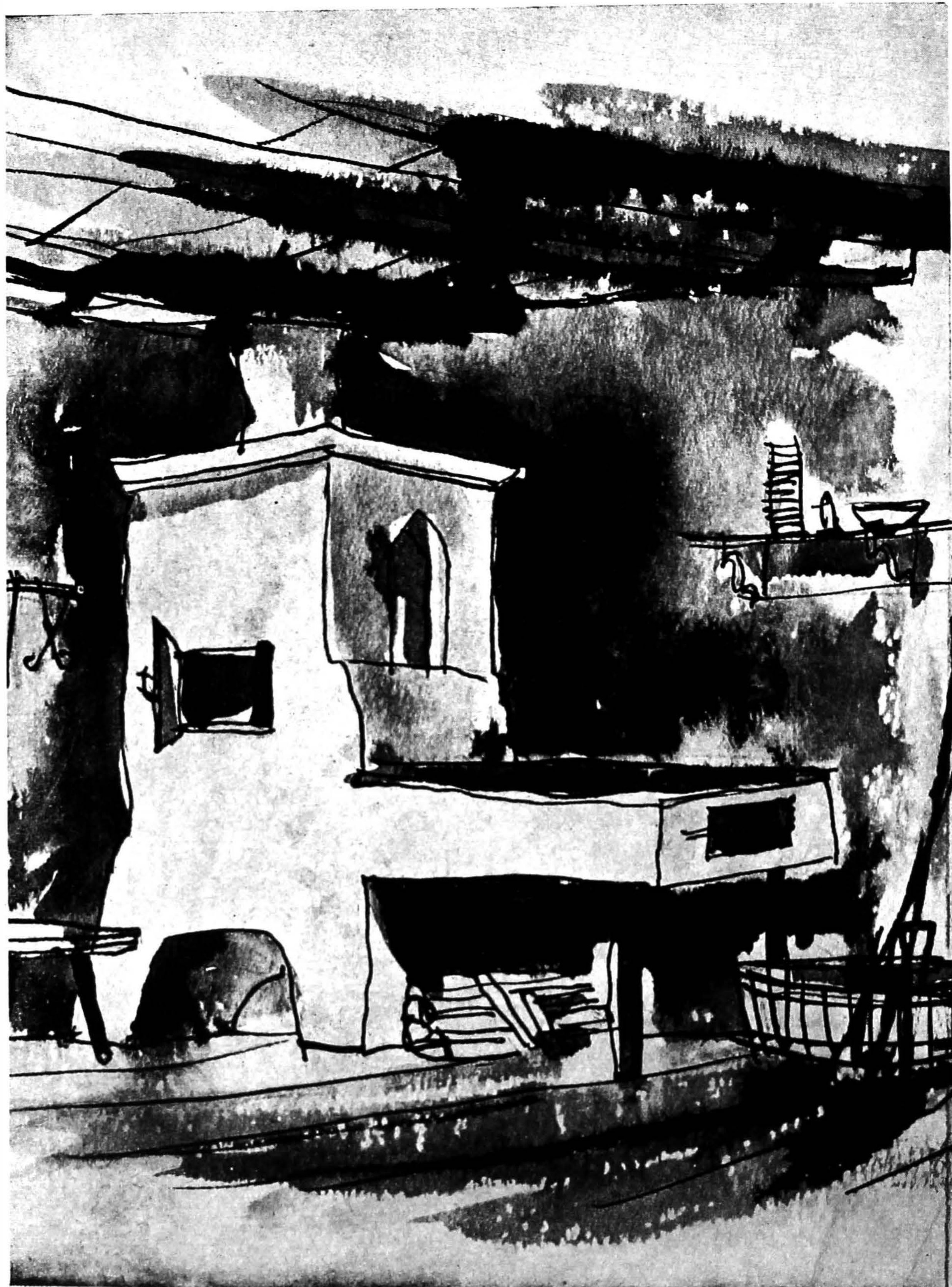
111. Casă veche construită din lemn, acoperită cu şiţă — Curmătura

112. Odaie curată. Interiorul unei case din Chiojd

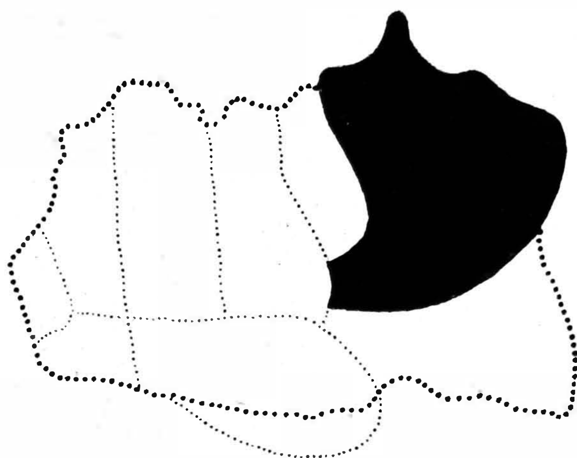

113. Odaie de locuit, colțul sobei — Chiojd

114. Interiorul unei odăi de locuit cu sobă şi plită Calvini

6. VĂILE BUZĂULUI și RÎMNICULUI

Cu cît ne depărtăm de apa Bîscei şi ne apropiem de valea Buzăului şi apoi de a Rîmnicului, aspectul obişnuit al arhitecturii începe să se schimbe, această ultimă subzonă de munte şi deal a regiunii Ploieşti fiind loc de contact între arhitectura sudică şi cea moldovenească. Apropierea şi influenţa arhitecturii de tip moldovenesc se simte şi la est, spre Rîmnic, şi la nord, în locurile de contact cu Ţara Vrancei.

În afara drumurilor ce urcă de-a lungul văii Buzăului, de cel care trece pe valea Slănicului şi a Cîlnăului şi de cel paralel cu valea Rîmnicului, această subzonă este lipsită de căi de acces. Drumurile transversale sînt încă mai dificile. Astfel, satele au rămas izolate şi ferite de influenţe străine. Forma obişnuită de aşezare la sfîrşitul secolului al XVIII-lea era complexul de cătune, care rămîne dominantă pînă la sfîrşitul secolului al XIX-lea, în afara părţilor apropiate de Rîmnicul Sărat, unde se trece la tipul de sat adunat.

Ocupaţiile au fost cele obişnuite: pomicultura, creşterea animalelor şi, de o mare importanţă, lucrul în exploatările forestiere, care vreme îndelungată au pustiit munţii Buzăului. Totuşi, mijloacele locale de trai fiind insuficiente, localnicii emigrau pentru munci agricole. Oraşul Buzău era vestit tîrg de oameni unde ţăranii, veniţi dinspre munte în mare număr, se tocmeau pentru plecarea la munci agricole pe întreg Bărăganul. Sărăcia a influenţat desigur felul construcţiilor; casele mari, înalte, frumoase, care de la valea Drajnei încoace se întîlneau în mod obişnuit, sînt rare, iar casa cu etaj apare doar sporadic.

Fiind o zonă de tranziţie, se constată în egală măsură prezenţa tipurilor întîlnite în celelalte subzone şi a celor moldoveneşti. Astfel apare casa veche cu foişor, de proporţii mai mici însă, cu rîndul de jos săpat adînc în pămînt, cu planul compus dintr-o singură încăpere folosită ca pivniţă, şi etajul format din două încăperi, tindă şi odaie de locuit (fig. 116). Acoperişul,

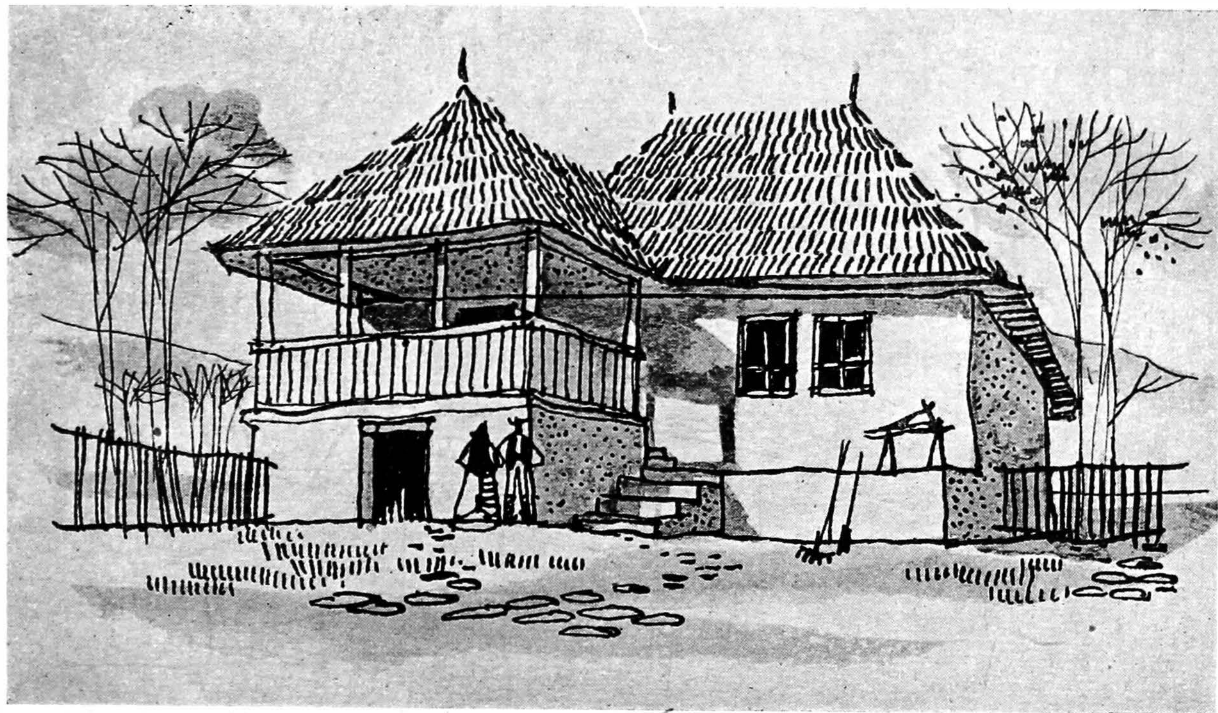

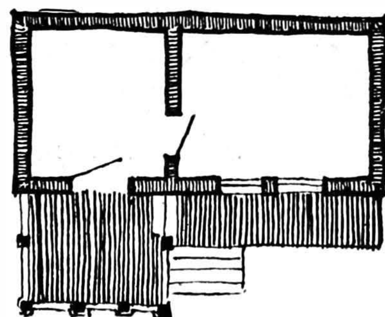
115. Aşezare risipită de munte, la Neculele

în patru ape, este acoperit cu şindrilă. Apar şi case fără foişor, tot cu pivniţă dedesubt, cu planul etajului compus din două încăperi nelegate între ele, sau cu trei încăperi, tindă centrală şi două odăi laterale. Ambele tipuri folosesc în construcţie lemnul tencuit şi un soclu de piatră, fără să mai constituie însă realizări interesante ca pe valea Bîscei.

Casa nouă, legată de tipul descris mai sus, construită tot din lemn, foloseşte încă foişorul aşezat lateral şi planul compus din două încăperi, tindă şi odaie de locuit; pivniţa dispare. Sub influenţa caselor noi de cărămidă, între stîlpii prispei sau ai foişorului apar arcade semicirculare sau trilobate, realizate din şipci peste care se aşterne o tencuială.

Casa de tip moldovenesc, cu atît mai des întîlnită cu cît ne apropiem de Rîmnic, nu are etaj (fig. 127 şi 128). Pereţii sînt lucraţi din bîrne încheiate la capete, aşezate orizontal. Acoperişul, în patru ape, mai înalt la construcţiile vechi decît la cele noi, este învelit cu şindrilă. Prispa, mai ales la construcţiile vechi, nu este mărginită de balustradă şi formează un simplu brîu de lut care apără casa, înconjurînd-o. Planul obişnuit este compus la casele vechi din tindă şi odaie de locuit şi se transformă în planul cu tindă centrală şi două încăperi alăturate. Încăperile laterale au rosturi diferite, una fiind odaia de locuit în care oamenii dorm, gătesc, mănîncă, iar cea de a doua «odaia frumoasă» de podoabă, în care sînt adunate obiectele cele

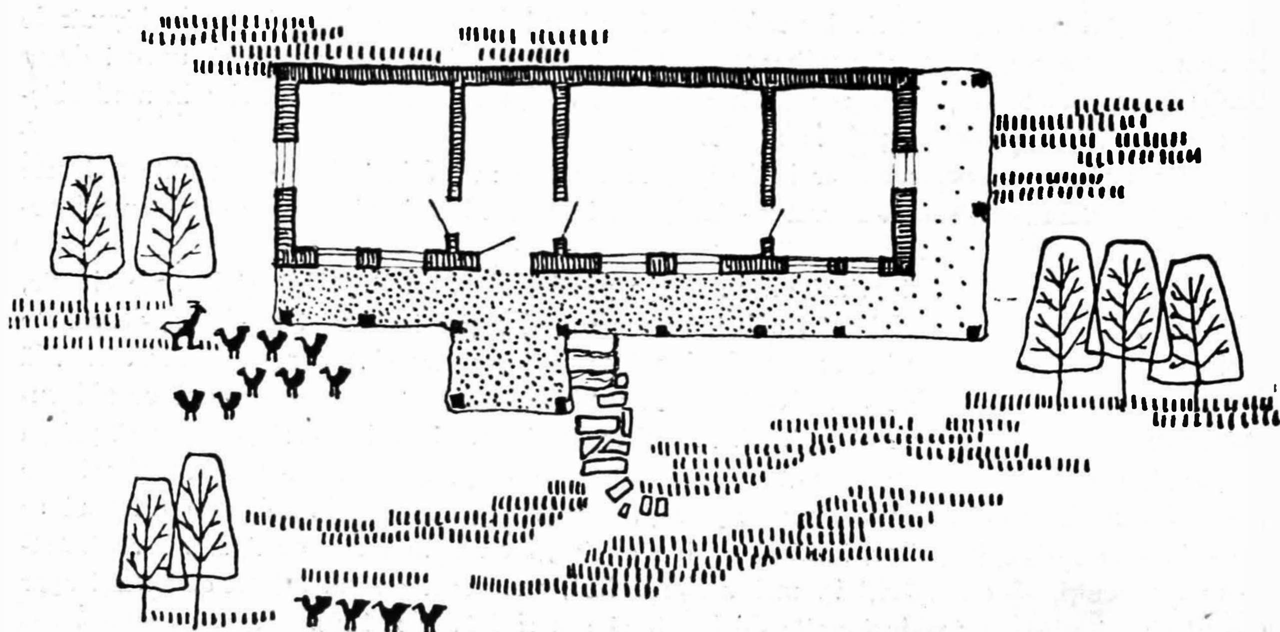
116. Casă veche cu foişor şi intrare in pivniţă sub foişor — Mlăjet

mai de preţ ale casei şi care rămîne nelocuită. La planul de bază se adaugă în mod obişnuit fie în spate, fie lateral, încăperi suplimentare, folosite drept cămări, depozite şi uneori drept bucătărie. În satele aflate sub munte, în apropiere de Ţara Vrancei, pereţii sînt în mod obişnuit tencuiţi, însă numai parţial, la faţadă.

Ornamentaţia construcţiilor în lemn este săracă; mai folosit la construcţiile noi este traforajul. Culoarea obişnuită a caselor, albul, este înlocuită însă în cîteva sate din jurul Nehoiaşului cu albastrul aprins.

De-a lungul drumului principal, ce merge paralel cu valea Buzăului, şi în spre cîmpie, în jurul oraşelor Buzău şi Rîmnic, sub influenţa oraşelor şi a industriei moderne, dezvoltate acolo, au apărut un număr important de locuinţe noi. Acestea sînt construite din cărămidă şi acoperite cu ţiglă sau tablă (fig. 118, 119, 122 şi 126). Înfăţişarea lor este comună cu a locuinţelor de acelaşi tip din restul regiunii. Planul are trei sau patru încăperi şi păstrează prispa obişnuită, ţărănească. În faţadă, apare prispa cu arcade în plin cintru sau trilobate şi coloane sau stîlpi de forme şi secţiuni diverse: pătraţi, hexagonali, octogonali. Influenţa oraşului se simte în prezenţa capitelurilor, imitînd ordine clasice, lucrate în ipsos, cu tipare. Pereţii, totdeauna tencuiţi, sînt zugrăviţi în mai multe culori, vii, contrastante. Printre casele noi apar uneori tipuri care au jos încăperile de locuit şi sus fînăria (fig. 120).

117. Casă de vechime mijlocie cu plan alungit — Pătirlagele

118. Casă nouă de zid cu plan asemănător celor locale — Robeşti

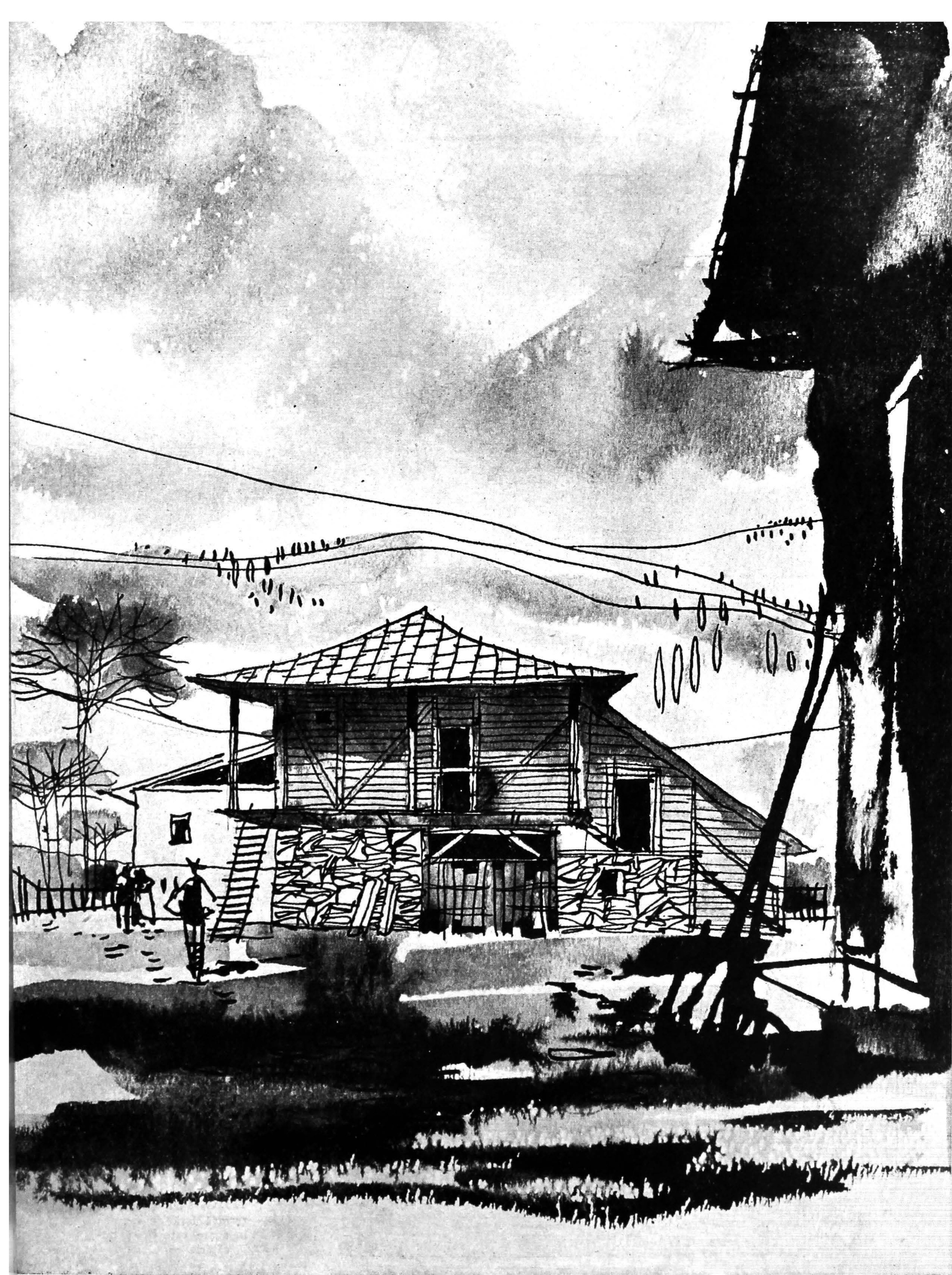

119. Casă acoperită cu tablă, cu intrare situată sub foişor — Pîrscov

120. Casă din Stănilești

121. Acaret din Gura Aninoasei

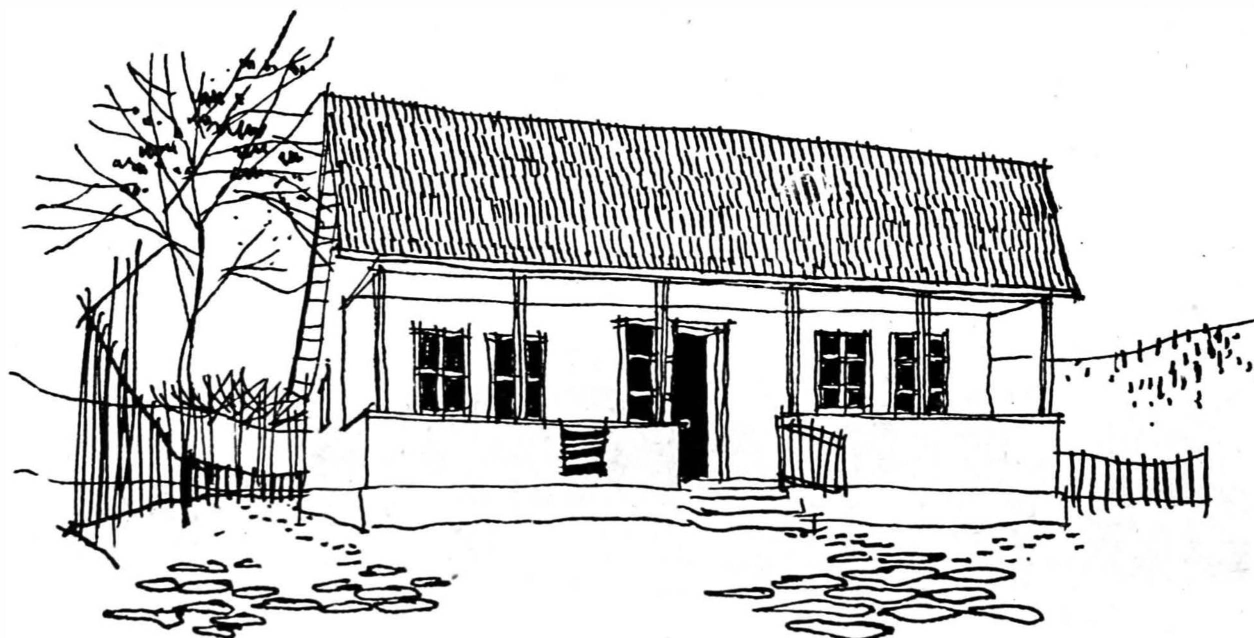
122. Casă nouă, cu două niveluri, ambele cu arcade — Cojanu

123. Casă cu uşa intrării retrasă faţă de faţadă; în spate este lipită bucătăria — Cojanu

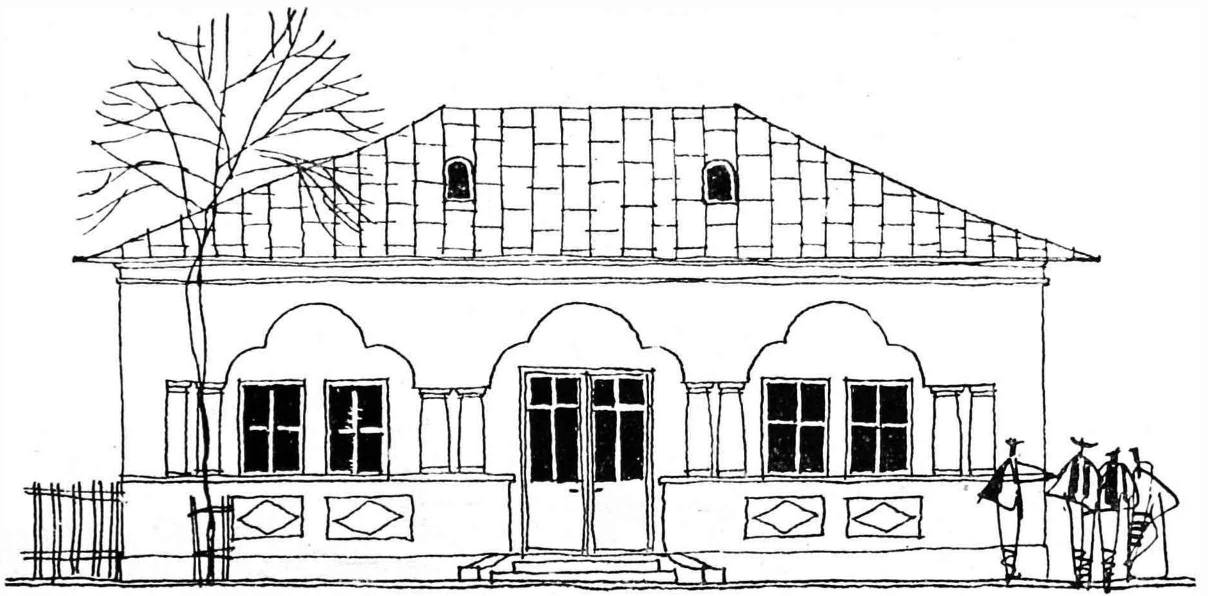

124. Casă nouă construită după plan tradițional — Trestia

125. Casă nouă cu acoperiş în două ape — Pirscov

126. Casă cu două încăperi şi bucătărie lipită de ea; întreaga înfăţişare a casei este caracteristic moldovenească — Neculele

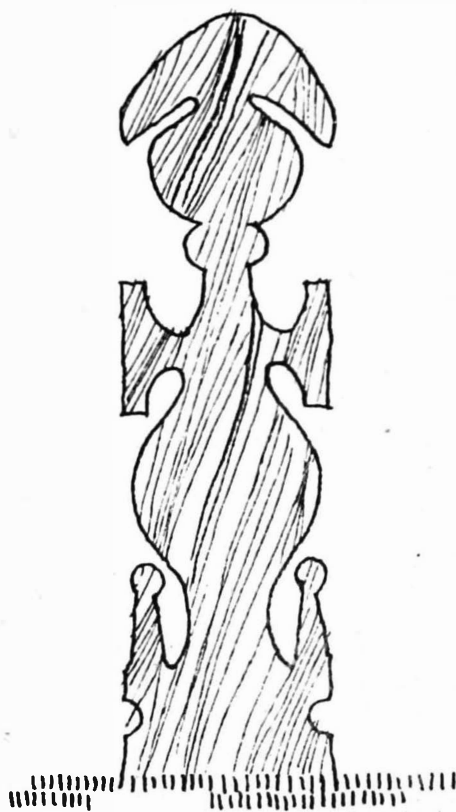

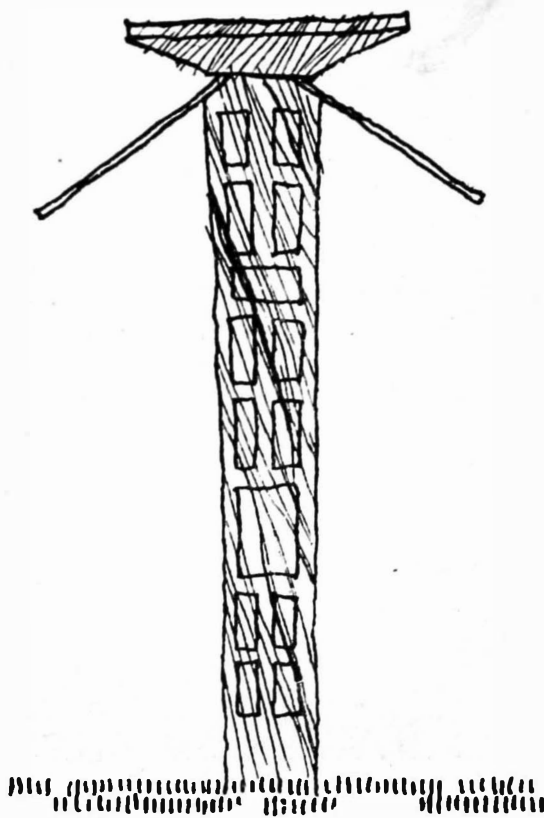
127. Casă nouă de zid, cu arcade trilobate între coloanele duble ale prispei — Pîrscov

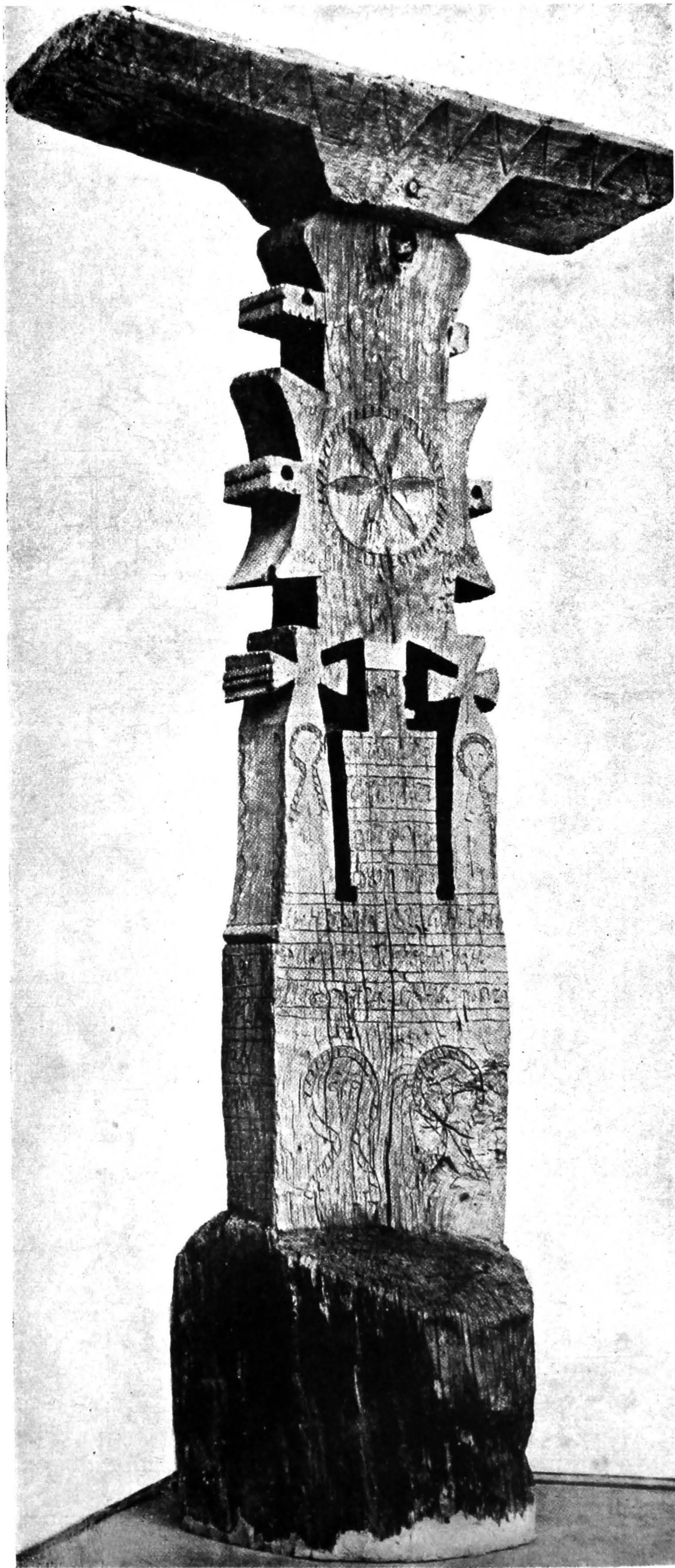

128. Aşezare risipită de munte, la Neculele

129. Troițe din apropiere de Rîmnicul Sărat, construite din lemn

130. Troiţă de lemn, cu inscripţii
şi portrete de sfinţi — Lera

131. Casă nouă cu foişor
şi soclu cuprinzind pivniţa
— Trestieni

CÎMPIA

II

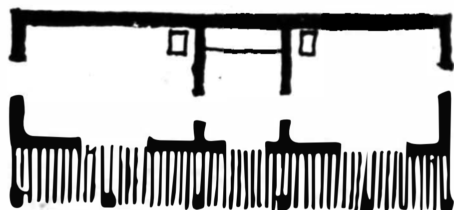
7. CÎMPIA SUBCOLINARĂ DIN SUDUL TÎRGOVIȘTEI

La sud de Tîrgoviște, brăzdată de apele Dîmboviței și ale Ialomiței, se întinde prima subzonă a cîmpiei. Ocupația principală a localnicilor este agricultura, fapt care se simte în compunerea caselor, prin înlocuirea pivniței pentru păstrarea fructelor, caracteristică podgorenilor, cu pătulele pentru depozitarea grîului și porumbului. Valoarea arhitecturii acestei subzone este mai redusă decît a celei de a doua subzone a cîmpiei, unde construcțiile au forme mai bine închegate. Mai mult ca oriunde, proporția caselor noi, construite după 1920, este foarte mare, așa încît de-abia s-au mai putut înregistra cîteva exemplare de case construite spre sfîrșitul secolului trecut, care să permită cunoașterea aspectului arhitecturii vechi locale.

Așezările erau, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, de tipul complexului de cătune, în special în jurul Tîrgoviștei, spre sud gospodăriile fiind încă mai răslețite. Cu aproximativ o sută de ani mai tîrziu, satele iau forme adunate, ceea ce dovedește puternica transformare menționată mai sus.

Gospodăriile au astăzi mai totdeauna un pătul, deseori construit laolaltă cu grajdul animalelor, o șură pentru adăpostul căruței și a uneltelor agricole. Caracteristic acestor construcții este « aplecătorul », partea aflată lateral sau în spate, sub prelungirea aripilor acoperișului. Prin prelungirea aripilor iau naștere noi adăposturi, în care sînt ținute fie uneltele, fie animalele. La nivelul superior al construcțiilor anexe este așezat pătulul și uneori fînăria, intrarea făcîndu-se cu ajutorul unei scări puse în dreptul unei uși, care iese în afară față de planul construcției. În raport cu locuința, orientată de obicei către sud, pătulul și celelalte acareturi de mai mică importanță, cotețe, porumbare, sînt alăturate sau opuse.

Planurile obișnuite zonei de dealuri de pe valea Dîmboviței, dispar. Este vorba în special de casa cu două rînduri, cu pivniță dedesubt și de cea cu plan compus din două încăperi

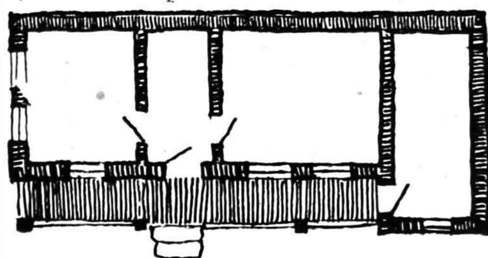

132. Casă de vechime mijlocie acoperită cu tablă

alăturate, fiecare cu intrare proprie. Planul obişnuit caselor vechi cu foişor, compus din tindă şi odaie de locuit, se menţine în puţine cazuri; foişorul este însă mai scund, are podeaua aproape la nivelul solului şi apare frecvent numai în partea nordică a subzonei (fig. 143).

Casele tipice sînt cele cu legătură interioară între încăperi. Planul compus din tindă şi odaie de locuit, cu prispă, este astăzi foarte rar din cauza dispariţiei caselor vechi. În schimb, planul derivat din acesta, compus din trei încăperi, (tindă centrală, odaie de locuit şi odaie frumoasă) este frecvent (fig. 134). Şi aci se observă asimetria datorită dimensiunilor diferite ale celor două încăperi laterale, odaia de locuit fiind mai îngustă. Mai tîrziu, se adaugă o a patra încăpere folosită deobicei ca bucătărie, în care oamenii însă şi dorm (fig. 133 şi 135). Aceasta este construită mai jos ca celelalte încăperi, şi este învelită sub o prelungire a aripii laterale a acoperişului, numită aplecător, ce coboară foarte jos, dînd astfel o siluetă caracteristică acestor case. Este vorba de silueta obişnuită caselor de cîmpie ale Munteniei.

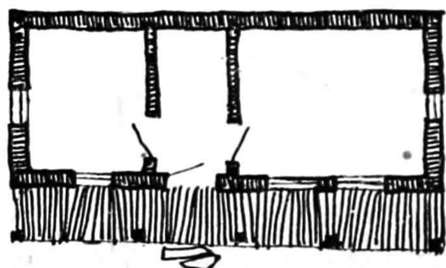

133. Casă de vechime mijlocie cu celar în partea dreaptă — Moara

Între încăperea construită sub aplecător şi încăperea vecină ei, există legătură interioară. Spre deosebire de zona vecină a cîmpiei din regiunea Ploieşti, aci aplecătorul ocupă rareori spaţiul de prispă din faţa lui.

Aceste tipuri de locuinţe vor fi descrise mai amănunţit în studiul asupra subzonei următoare. Tinda are la casele vechi, în partea din fund, o vatră mare, aşezată sub un horn lat şi adînc, ce urcă în sus, pînă dincolo de acoperiş. Cele două încăperi laterale sînt încălzite de sobe oarbe, alimentate prin vatra din tindă. Materialul de construcţie este lemnul, mai rar în formă de bîrne, mai des folosit la un loc cu lutul, amestecat cu paie şi îndesat între două şiruri subţiri de şipci (fig. 139). Învelitoarea, de paie sau coceni de porumb în trecut, a fost înlocuită cu una de tablă sau ţiglă, şindrila fiind folosită în mai mică măsură. Casele construite în ultimii douăzeci de ani, cu pereţi mai ales din cărămidă, au aproape totdeauna planul local obişnuit, compus din patru încăperi, una

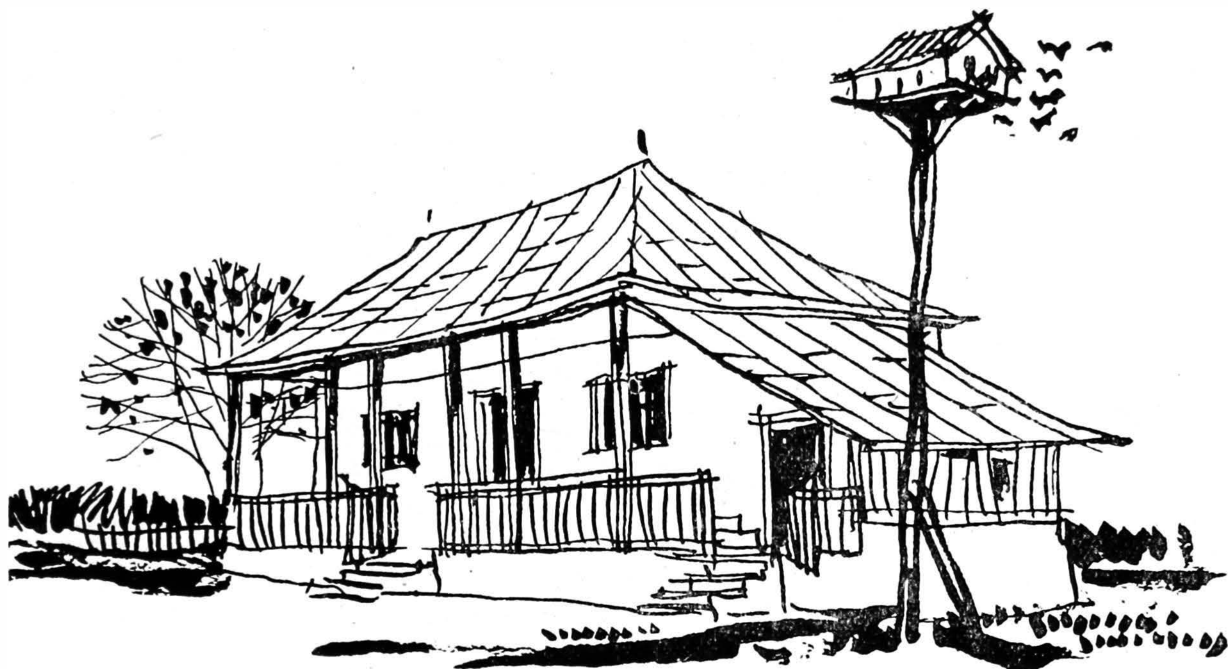

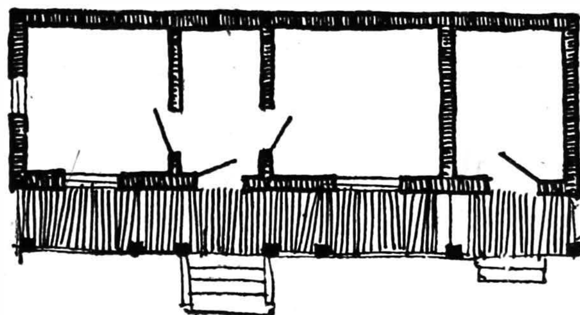
134. Casă veche acoperită cu paie; planul este compus din trei încăperi; în tinda centrală este situată vatra — Moara

din ele fiind construită sub aplecător. Se folosesc însă şi planuri noi, străine de tradiţia locală (fig. 137 şi 151).

Prispa caselor noi este înaltă, mărginită la temelie de scînduri sau o bordură de beton şi deasupra de balustradă. Ea se deosebeşte astfel de prispa caselor vechi, care era un simplu postament de pămînt bătut, ce înconjura casa. Prispa poate apare şi în forme reduse, limitîndu-se la o porţiune numai a faţadei şi semănînd cu un foişor aşezat în faţa intrării. Stîlpii prispelor, înainte vreme de lemn, sînt construiţi astăzi din cărămidă tencuită şi susţin capiteluri de ipsos lucrate în tipare, în forme dintre cele mai variate. Balustrada este deseori şi ea masivă, din cărămizi tencuite, peste care se pot aşeza ornamente în relief, tot din ipsos.

Decoraţia diferă după materialul din care este construită casa. Crestăturile, caracteristice arhitecturii vechi, sînt extrem de rare; în schimb se întîlnesc ceva mai des stîlpii daţi la strung.

135. Casă de vechime mijlocie, cu bucătăria lipită de casă, dar construită mai jos — Brăteşti

Traforajul intervine în ornamentaţia faţadelor, mai ales la casele construite din lemn şi paiantă, aşezat la streaşină sau între stîlpii prispei, imitînd arcade. Pereţii, totdeauna tencuiţi, cu lut la casele vechi, cu var, ciment şi nisip la cele noi, sînt zugrăviţi. Altădată, albul era culoarea dominantă, dar astăzi sînt mai folosite alte culori, care, mai ales la casele de cărămidă, împestriţează faţadele. Decorul cu reliefuri de lut sau ipsos are o mare dezvoltare. Meşterii din Dragomireşti sînt renumiţi prin priceperea cu care folosesc acest procedeu, împodobind nu numai casele proprii, ci şi pe cele din satele vecine. Motivele decorative de ipsos ca şi capitelurile de ipsos sînt lucrate de obicei de meşterii ipsosari din Tîrgovişte, care îşi desfăşoară activitatea şi în alte părţi ale regiunii. Policioarele aşezate între stîlpii casei sînt caracteristice pentru această parte de ţară. Ele apar cîteodată în două-trei şiruri suprapuse, susţinînd ghivecele cu flori, care înveselesc faţada (fig. 144, 146 şi 148).

136. Casă nouă cu foişor central; spre fund este lipită bucătăria — Văcăreşti

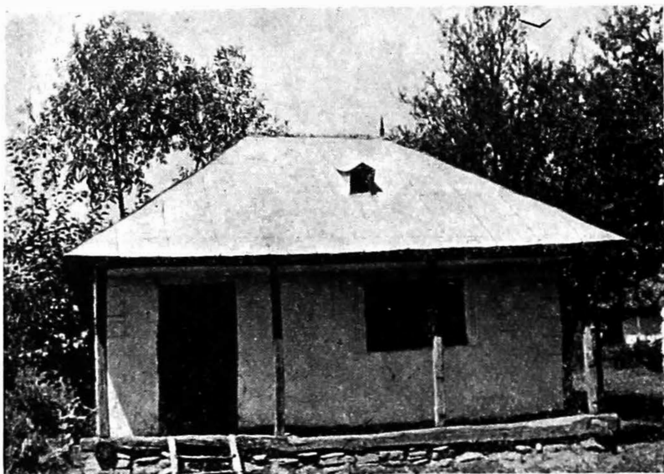
137. Casă cu plan străin celor locale şi cu acoperiş în două ape — Băjeşti

138. Casă veche cu plan asimetric, compus din trei încăperi; în stînga odaia de locuit, mai îngustă decît cea curată din dreapta; acoperişul este fixat cu prăjini de lemn — Văcăreşti

139. Casă în construcţie; între cele două şiruri de şipci se îndeasă lutul amestecat cu paie — Băjeşti

140. Casă din Dragomirești

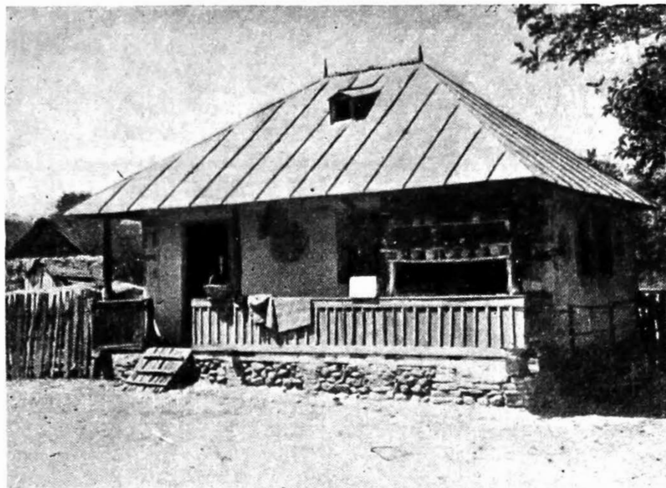
141. Casă din Dragomirești

142. Casă din Dragomirești

143. Casă din Dragomirești

144. Casă din Dragomireşti

145. Casă din Dragomireşti

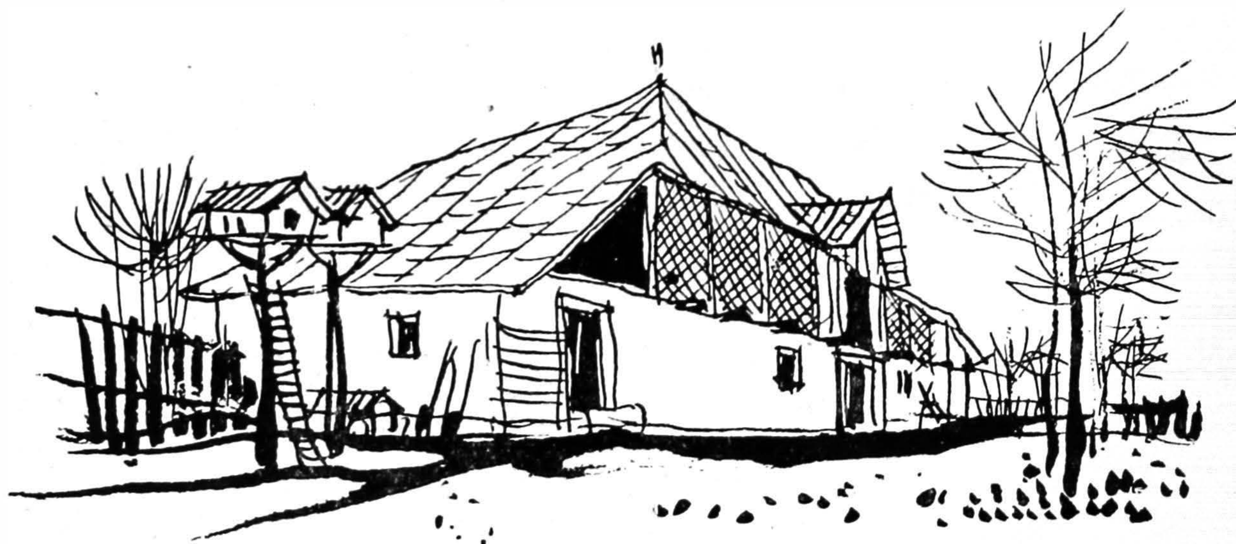

146. Casă din Dragomireşti

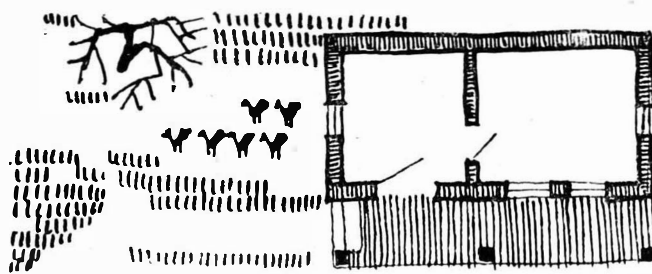
147. Casă din Dragomireşti

148. Casă nouă şi grajd cu fînărie deasupra — Băjeşti

149. Acaret: la mijloc grajdul şi fînăria; lateral, adăposturi pentru animale şi unelte — Văcăreşti

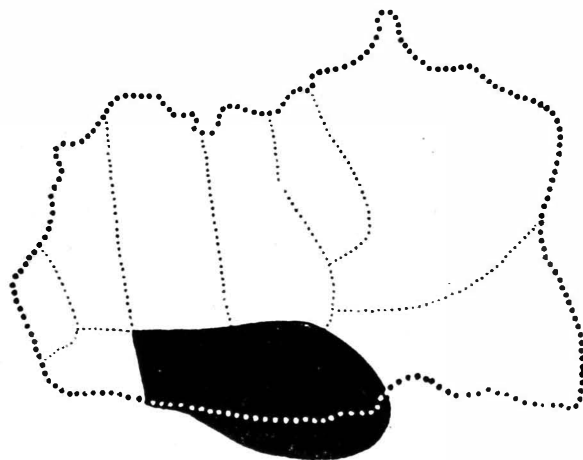
150. Casă de vechime mijlocie — Dragomirești

151. Casă nouă și acareturi — Băjești

152. Casă de vechime mijlocie cu mici arcade de lemn între stîlpii prispei — Brătești

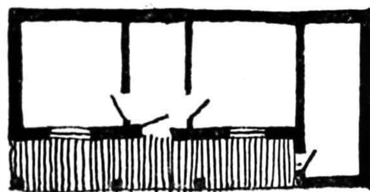
8. VALEA IALOMIȚEI
(Cursul mijlociu)

La est de prima subzonă a cîmpiei, mergînd spre Urziceni, în sud pînă la lacurile Snagov şi Căldăruşani, iar în nord pînă sub dealuri, se întinde a doua subzonă a cîmpiei, deosebită prin condiţiile de mediu şi, în acelaşi timp, prin arhitectura ei, de restul regiunii Ploieşti. Caractere naturale asemănătoare apar şi mai spre sud, dar studiul se referă numai la această parte, întrucît după Snagov şi Căldăruşani, influenţa Bucureştilor devine copleşitoare şi schimbă numeroase aspecte, fie sociale, fie ale arhitecturii, şi chiar natura.

Puternic împădurită cu esenţe de fag şi stejar — astăzi în parte înlocuit cu salcîmul — cu pămînt roditor, ape curgătoare bogate şi în acelaşi timp multe lacuri, această zonă are o arhitectură locală ce poartă pecetea mediului natural. Populată din preistorie, probabil fără întrerupere pînă astăzi, ţinutul de pe cursul mijlociu al văii Ialomiţei a atras pe oameni din mai multe cauze. În primul rînd, pădurea şi apele ofereau un bun adăpost împotriva oricăror incursiuni, locurile ascunse şi uşor de apărat ce se găseau în această parte şi, mai devale spre sud, pînă dincolo de Bucureşti, fiind folosite de domni şi boieri, care au ridicat cetăţi şi mănăstiri fortificate pe insule. În acelaşi timp, posibilităţile de hrană erau numeroase şi variate, agricultura, pescuitul, vînătoarea, apicultura, practicîndu-se pretutindeni. Aceste resurse au fost folosite pînă în zilele noastre, dar pe lîngă ele au apărut altele noi. Importanţa agriculturii a crescut continuu, în timp ce apicultura, practicată în stupi primitivi şi răspîndită înainte vreme, are astăzi o importantă scăzută. În sfîrşit, în raport cu dezvoltarea oraşelor mari apropiate, Bucureşti şi Ploieşti, s-a dezvoltat în unele sate grădinăritul, ocupaţie care a ridicat bunăstarea materială. Existînd o piaţă de desfacere asigurată, pe lîngă aceste îndeletniciri s-au putut dezvolta şi meşteşugurile, ca spre exemplu împletitul rogojinilor, topitul teiului, producerea de unelte de lemn, olăria. Aşezarea pe un drum important a

153. Casă acoperită cu coceni de porumb, cu plan compus din patru încăperi; lateral stă celarul — Poenarii Burchii

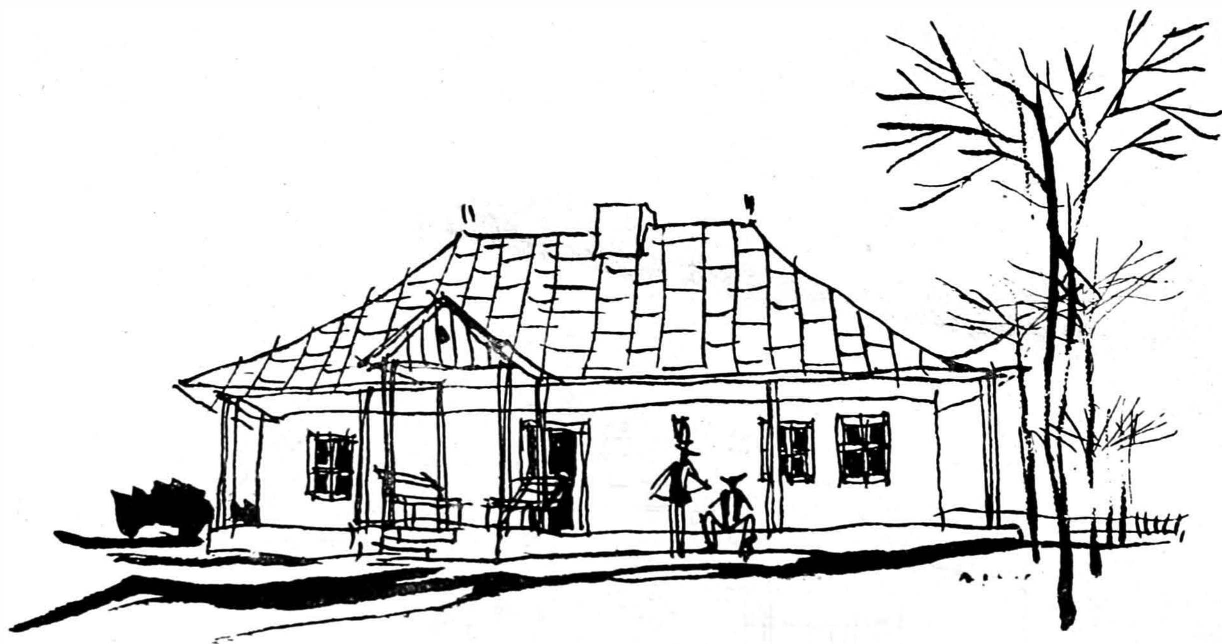
permis în cîteva sate să se dezvolte cărăuşia. Bunăstarea localnicilor este însă un fenomen recent, manifestat de abia în acest secol şi corespunde cu schimbarea vechiului sistem economic. Deşi existau posibilităţi numeroase de hrană, oamenii erau în trecut mai curînd săraci, cei mai mulţi neavînd pămînt înainte de 1864. Schimbarea apărută în timpurile mai noi, asupra căreia s-a mai stăruit, a adus modificări în creaţiile de arhitectură ale zonei.

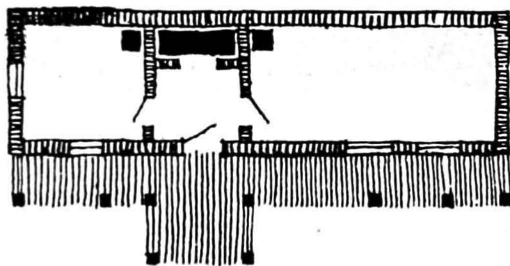
Tipul de sat obişnuit la sfîrşitul secolului al XVIII-lea era cel compus din grupuri mici de case, cu tendinţă de adunare. Un veac mai tîrziu satele se adunaseră, formînd fie aşezări închegate de formă poligonală, fie cu un punct central şi ramificări de-a lungul drumurilor. Tendinţa de alungire pe lîngă drumuri s-a accentuat, iar după împroprietărirea din 1922 au apărut o serie de formaţii noi, cu gospodării înşirate de-a lungul drumului, cu curţi înguste, care obligă casele să stea cu latura mică spre stradă. În lungul apelor, rîuri sau bălţi, casele se pot înşira pe maluri, uneori apropiindu-se atît de mult de apă încît, în cazul unei prăbuşiri a malului, satul era distrus, aşa cum s-a întîmplat spre exemplu cu satul Herasca, aşezat pe malul Ialomiţei.

Un alt tip de sat, astăzi dispărut, aminteşte aşezările din anumite părţi ale cîmpiei oltene, fiind format dintr-o aglomerare de bordeie săpate în pămînt. Pentru a nu fi găsite de cei care strîngeau dările, sătenii alegeau pentru construirea bordeielor locurile cele mai ferite, ascunse prin păduri. În acelaşi timp, aceste sate se mutau din cînd în cînd, fie pentru a se ascunde

154. Casă veche acoperită cu paie — Periş

155. Casă veche acoperită cu stuf; stîlpii prispei sînt împodobiţi prin crestături cu motive geometrice — Periş

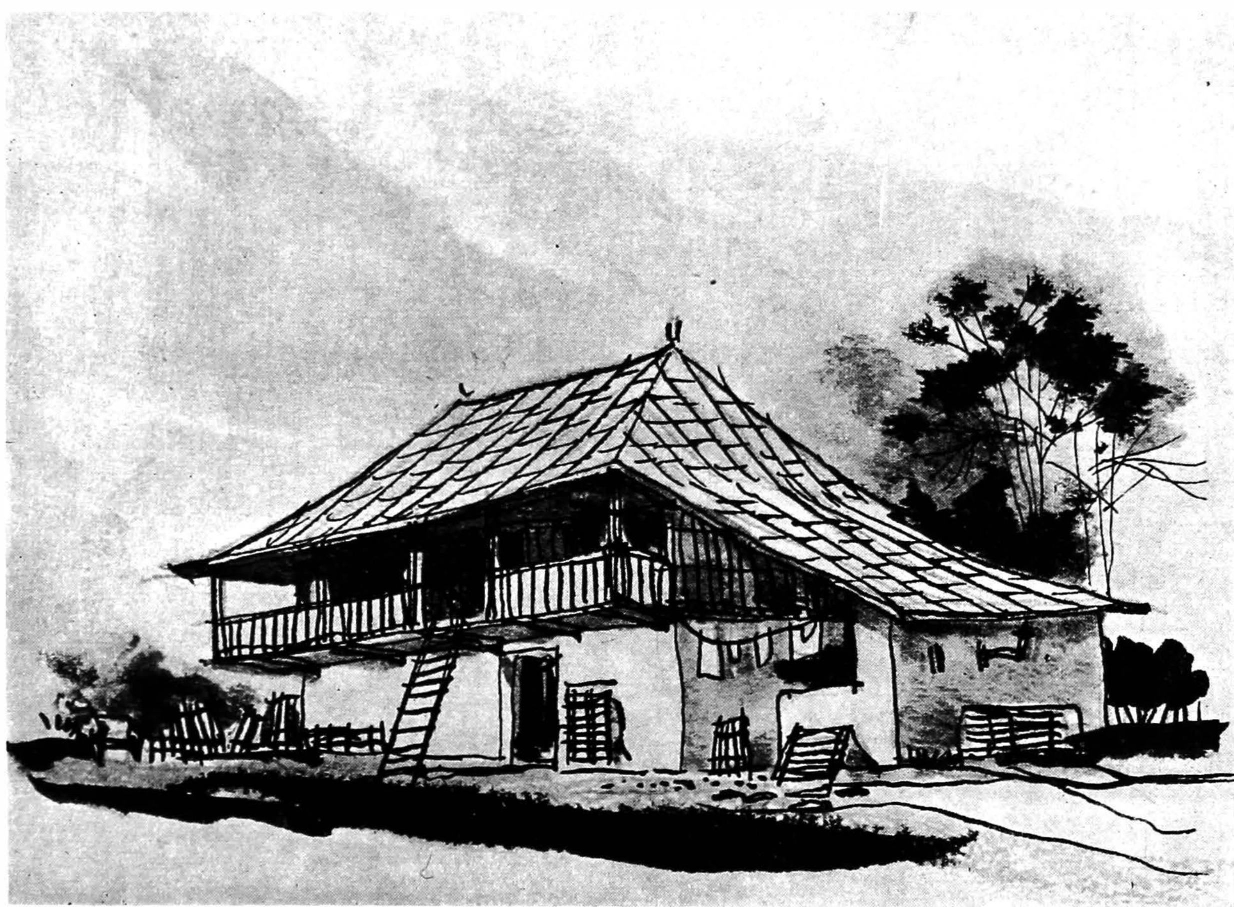

156. Casă veche (1810), cu plan asimetric, vatră situată în tindă şi odăile laterale încălzite prin sobe oarbe — Poenarii Burchii

mai bine, fie pentru a căuta locuri noi pentru agricultură. S-au înregistrat încă urmele unor astfel de aşezări şi numirile lor, cum ar fi Bordei, sau Merele lui Iancu.

Orînduirea diferitelor construcţii în cadrul ogrăzii este variată. Acareturile (fig. 157, 158, 159, 162, 166 şi 182) nu au locuri precise, totuşi se pot observa cîteva elemente diriguitoare în aşezarea lor. Pătulul pentru păstrarea cerealelor este aşezat, pe cît posibil, în faţa casei, pentru a fi uşor supravegheat, sau în linie cu ea. Păieria, adăpost de şipci pentru depozitarea fînului sau a paielor, este aşezată pe cîmp, lipită de gardul ce desparte ograda de terenul cultivat; face parte din incinta ogrăzii numai cînd ogorul este departe de casă. Restul construcţiilor, bucătăria de vară, şopronul, grajdul, nu au locuri fixe. Cînd spaţiul permite, construcţiile sînt aşezate faţă în faţă, pe trei laturi ale curţii, lăsînd liberă latura dinspre stradă. Dar terenul îngust, mai ales în satele de împroprietărire recentă, a făcut ca mai toate acareturile să stea pe o singură latură, lăsînd loc liber suficient pentru a putea întoarce carul în interiorul curţii. În acest fel de aşezare, casa este cea mai apropiată de drum din toate construcţiile gospodăriei (fig. 171 şi 172). Locuinţele erau în trecut orientate spre sud, chiar dacă astfel stăteau cu spatele la drum. Mai tîrziu, cînd casele s-au îndesit şi strada a cîştigat în importanţă, casele au fost îndreptate cu faţa spre drum cînd era destul loc, sau perpendicular şi cît mai aproape de acesta cînd ograda era îngustă.

Materialul de construcţie poartă amprenta condiţiilor mediului natural, cu atît mai puternic cu cît este vorba de construcţii mai vechi. Materialele cele mai la îndemînă sînt lutul, lemnul de pădure, piatra de rîu, stuful, dar ele nu sînt folosite în mod uniform.

157. Grajd cu fînărie deasupra şi bucătărie de vară — Herasca

Locuinţele vechi au la temelie o cunună de bîrne groase de lemn, îmbinate la colţuri, puse uneori direct pe sol şi, mai rar, pe pietre de rîu. Pereţii erau înălţaţi fie din cărămizi de lut uscat şi amestecat cu paie, fie din bîrne, fie din grădele (nuiele împletite) lipite cu lut, fie din paiantă (două şiruri de şipci sau grădele între care se îndeasă lut). Aproape totdeauna, pe acoperiş se punea stuf ori papură, aflată la îndemînă; uşoară, putea fi aşezată lesne pe casă şi izola bine locuinţa de intemperii (fig. 154 şi 155). Şindrila era rar folosită, pentru că lipsea lemnul de brad, cerea multă muncă la confecţionare, avea nevoie de timp îndelungat şi era costisitoare din cauza folosirii unei cantităţi mari de cuie fie că erau de lemn, fie de fier.

La casele noi se înlocuieşte treptat vechiul material de construcţie, primele care dispar fiind zidurile de lut şi acoperişurile de stuf. Lemnul se menţine în construcţie, dar calitatea lui este alta, căci deseori este vorba de salcîm şi nu de stejar, din cauză că vechile păduri au fost tăiate sălbatic pentru a se obţine locuri de agricultură. Ca material nou apare din ce în ce mai des cărămida arsă iar pentru acoperiş ţigla şi mai ales tabla. Schimbarea materialelor de construcţie indică nu numai dorinţa de a avea case mai bune, ci în special legăturile strînse cu oraşul, care pe de o parte dau posibilitate sătenilor să-şi procure din comerţ tablă, ţiglă, cărămizi, şi pe de altă parte le modifică gustul după modele orăşeneşti. Înlocuirea materialului de construcţie a atras după sine, şi aici, schimbări în plan, formă şi decoraţie.

Planurile locuinţelor sînt interesante şi reprezintă tipuri bine conturate, asupra cărora se va insista, întrucît este vorba de o altă categorie decît planurile muntelui şi dealului şi în acelaşi

158. Grajd, pătul și adăposturi laterale — Snagov

timp deoarece reprezintă cel mai bine o categorie de planuri care s-a extins mult, cuprinzînd bună parte din zonele recent populate ale Bărăganului. Caracterul general al evoluției lor, este trecerea de la planuri simple la complexe, tendință obișnuită în evoluția caselor țărănești.

Cele mai vechi locuințe erau și cele mai simple; se compuneau dintr-o singură încăpere, « casă », menită să satisfacă multiplele cerințe ale vieții celor care o locuiesc și care dorm, gătesc și mănîncă aici (fig. 167). Bordeiele care existau în trecut în subzonă aveau planuri compuse din puține încăperi, una pînă la două, dar nu le putem reconstitui cu exactitate și de aceea ne limităm doar să le semnalăm existența.

Primei încăperi i se alătură mai tîrziu o a doua, de trecere, numită « tindă », care are în interior vatra de foc așezată sub un horn de mari dimensiuni (fig. 173 și 174). Acest horn urcă în sus pînă dincolo de acoperiș iar sub el se află și gurile sobelor oarbe, ce încălzesc încăperile vecine.

Mai tîrziu apare în plan « celarul », încăpere în care se adăpostesc uneltele de lucru și alimentele. Numirea, interesantă, de tradiție romană, este comună cu cea folosită în sudul Olteniei. În plan această încăpere este așezată cîteodată în spatele casei, dar în mod obișnuit stă lateral, pe latura stîngă cel mai des, și pe latura din fundul curții, cînd construcția este dispusă perpendicular pe drum. Prin apariția celarului în plan se constituie casa veche cu trei încăperi. Podeaua celarului este mai joasă ca la celelalte încăperi. Acoperișul lui coboară puternic, ca o aripă prelungită a acoperișului, numită « aplecător ». Cu timpul numirea s-a dat chiar încăperii aflate sub aplecător. Celarul poate fi legat cu celalalte încăperi ale casei prin interior, iar cînd această legătură nu există, circulația se face prin prispă, în special atunci cînd celarul ocupă spațiul de prispă situat în dreptul lui (fig. 153, 161 și 165).

159. Acareturi aşezate în linie — Periş-Brătuleşti

Case avînd astfel de planuri nu mai sînt construite astăzi decît în mod accidental, dar în trecut reprezentau modul obişnuit de construcţie. Materialul folosit pentru ridicarea lor era cel tipic locuinţelor vechi, adică lutul, lemnul, grădelele şi stuful.

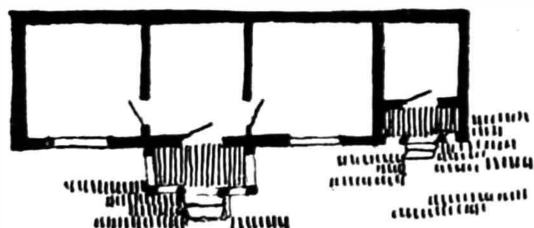
Într-o etapă intermediară apare în plan un nou fel de încăpere, « odaia curată », de obicei nelocuită, în care se păstrau hainele şi obiectele cele mai frumoase ale gospodăriei. Cînd celarul se menţine în plan, casa ajunge la patru încăperi. Materialul de construcţie începe să se schimbe, apare cărămida arsă, tabla, ţigla. Locuinţele de acest tip sînt şi astăzi construite în mod obişnuit, mai ales de gospodarii cu ocupaţie agricolă (fig. 165).

Celarul dispare din planul caselor de tip nou. Uneltele de lucru şi alimentele care se păstrau în el sînt ţinute în construcţii separate, în afara casei. Prispa, pînă acum nelipsită la toate tipurile de planuri dispare cu totul sau, destul de des, rămîne un fragment al ei, aşezat în mijlocul faţadei, şi care seamănă cu un foişor. Prin acest fals foişor, urcînd două—trei trepte, se intră în casă, aşezată pe un soclu mai înălţat decît la casele vechi, 30—50 cm (fig. 160 şi 163).

În sfîrşit, cele mai noi locuinţe, mai ales în gospodăriile în care agricultura nu mai este principala ocupaţie, folosesc planuri străine ivite sub influenţa oraşului. Aceste planuri noi pot fi separate în două mari categorii: cele bazate pe un plan cu perimetru pătrat care are la rîndul lui o serie de variante, şi cele cu forme variate şi neregulate, născocite de fantezia constructorilor. Materialul de construcţie obişnuit în această etapă este pentru ziduri cărămida, iar pentru acoperiş tabla sau ţigla (fig. 160, 169 şi 170).

Proporţiile caselor din subzonă, diferite de cele obişnuite în partea de nord a regiunii Ploieşti, merită o atenţie deosebită. Construcţiile mai vechi de o sută de ani sînt cele mai joase, înălţimea de la podele la grinzi depăşind rareori doi metri. Aceste case par şi mai joase din

160. Casă nouă cu două intrări, două prispe parţiale şi patru încăperi — Balta Doamnei

cauza acoperişului scund, ce nu depăşeşte înălţimea zidurilor, cu pantă lungă, datorită coamei scurte ce măsoară un sfert din lungimea casei, şi streşinilor joase. Panta uşoară a acoperişului se potriveşte cu linia peisajului de cîmpie şi contrastează cu panta repede a acoperişurilor înalte, de la munte, ale locuinţelor vechi. La casele noi acoperişul are coama lungă de două treimi din lungimea casei, ceea ce atrage o pantă accentuată. Locuinţele noi sînt de obicei mai înalte decît cele vechi, iar streşinile scurte, care nu împiedică vederea zidurilor, accentuează impresia de înălţare. Nici de data aceasta înălţimea acoperişului nu depăşeşte pe a zidurilor. Printre diferitele tipuri de case trebuie remarcată înfăţişarea armonioasă a caselor vechi, cu plan compus din odaie, tindă şi celar, aşezat sub aplecător. Cu faţade asimetrice dar trădînd mult echilibru, acestea sînt construcţiile cele mai bine proporţionate.

Principalul decor este realizat la casele vechi prin crestături pe stîlpii de stejar ai prispei — în mod obişnuit de secţiune egală pe toată întinderea — care susţin grinzile tavanului (fig. 178 şi 180). Crestăturile se aşază în special la capătul superior al stîlpului, sugerînd un capitel şi, mai rar, imediat sub jumătatea înălţimii stîlpilor. Motivele crestăturilor sînt geometrice. La casele ceva mai noi construite acum 50—60 de ani, apare un element nou « consulul », bucată de lemn pusă între stîlp şi grinda faţadei, ce primeşte greutatea grinzii lungi a faţadei pe care o transmite stîlpului. Consulul are în acelaşi timp un rol decorativ, constituind pentru stîlp un coronament. Cu aproximativ 40—50 ani în urmă, au început să se folosească ornamente traforate fie sub streşini unde formează un rînd de « ciucuri », fie sub grinda aşezată de-a lungul faţadei, fie între stîlpi, imitînd arcadele. Tipic este traforajul aşezat chiar pe stîlpii faţadei, de cele două părţi laterale ale stîlpilor, formînd două aripi care se lăţesc pe măsură ce se înalţă.

161. Casă veche compusă din trei încăperi; lateral, sub aplecător, este celarul; în tindă este construită vatra — Poenarii Burchii

Această formă de traforaj merge în nord pînă la subzona Teleajenului. Motivele obişnuite sînt geometrice, dar apar şi cele florale (fig. 177 şi 179).

Pe pereţii exteriori ai caselor tencuite se foloseşte în mod curent ornamentaţia cu reliefuri de lut (fig. 175 şi 176), lucrate în trecut cu mîna liberă, iar astăzi cu ajutorul unor şabloane care dau regularitate motivelor dar în acelaşi timp le lipsesc de viaţă. Cele vechi, lucrate fără şablon, sînt mai variate, apărînd motive stilizate de flori, ghivece cu flori, păsări, motive geometrice simple, deseori linii drepte întretăiate regulat în formă de X sau V, dispuse ca o bandă în partea de sus a zidurilor faţadei sau în jurul ferestrelor. Motivele noi, lucrate cu şablonul, ocupă suprafeţe mai mari, formînd benzi de motive care folosesc elemente geometrice ce se repetă, cu precădere linia curbă, S-uri, 8-uri. Decorul în tencuială apare şi pe colţurile casei, imitînd pilaştrii folosiţi în arta construcţiilor monumentale. Un motiv comun caselor vechi şi celor noi, este ştergarul, aşezat în jurul ferestrei, cu ciucuri la cele două capete. Efectul decorativ al reliefurilor de lut este sporit prin folosirea culorilor, discrete şi potrivite cu casa la locuinţele vechi. Folosirea culorii, mai ales atunci cînd este aşternută pe benzile lungi de motive aşezate de-a lungul unui perete întreg, are un efect estetic evident, mai ales în contrast cu culoarea diferită a pereţilor. Pe casele noi construite din cărămidă se folosesc ornamente în relief lucrate în ipsos, de asemenea colorate. Ca element comun al ornamentaţiei cu reliefuri de lut şi ipsos, este indicarea anului construcţiei casei, însoţită de iniţialele numelui proprietarului.

În ce priveşte culoarea, este caracteristic albastrul, uneori viu, alteori combinat cu galben şi cărămiziu, cu care se vopsesc ferestrele, uşile şi ornamentele lucrate din lut. Culoarea este folosită şi pentru a acoperi cu un fond uniform întreaga casă, peste care se stropeşte cu o culoare

162. Bucătărie de vară, grajd, pătul, adăpost de animale — Bălteni

diferită, de exemplu pete de albastru pe fond alb sau galben, ori pete de alb pe fond galben sau gri. Acest sistem de decorație, de calitate inferioară, se aplică de obicei pe partea de jos a zidurilor, în interiorul tindei, și chiar pe gardurile de lemn.

La casele noi, din cărămidă, apar elemente de podoabă noi, ca urmare a tehnicii schimbate de construcție. Atenția este atrasă acum de stîlpi și coloane, între care sînt așezate arcade cu forme diverse care scot în relief intrarea casei. Liniile curbe ale arcadelor sînt binevenite pentru a sparge monotonia liniilor drepte, regulate, rigide, ale caselor noi. Folosirea coloanelor este însoțită de un nou mod de repartizare a culorilor la pereții exteriori, stîlpii și coloanele vopsindu-se în alb iar peretele de deasupra lor și balustrada în culori mai închise, deseori gri, obținîndu-se astfel contraste. Efectul este uneori sporit prin lăsarea unor dungi albe în jurul ferestrelor, ușilor și arcadelor.

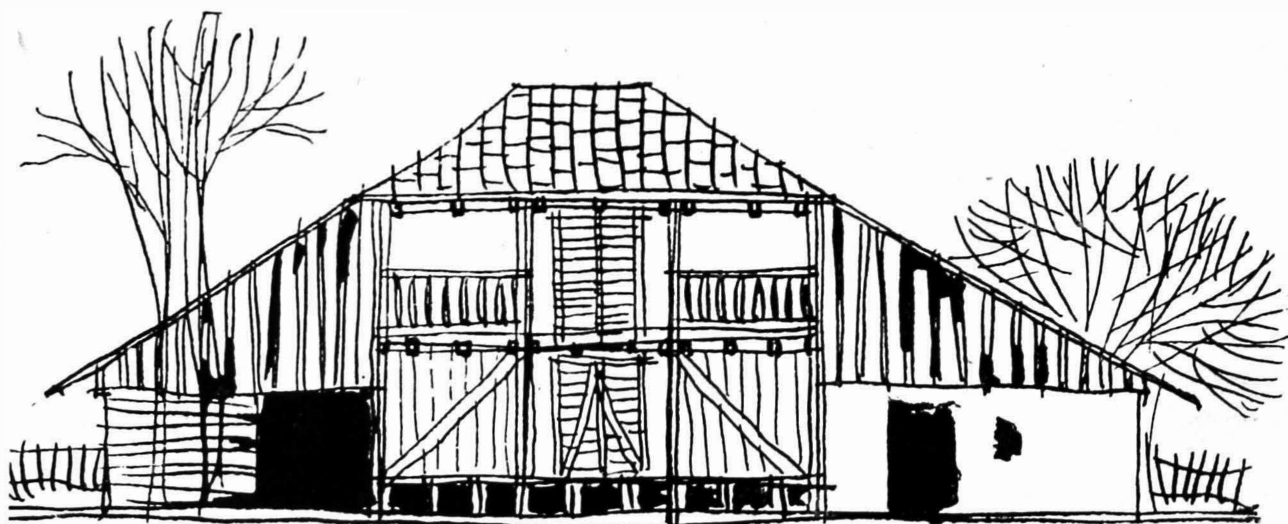
163. Casă nouă din Petriş, acoperită cu tablă

164. Casă nouă cu bucătărie laterală — Periş-Brătuleşti

165. Casă de vechime mijlocie şi pătul — Balta Doamnei

166. Pătul cu două niveluri şi adăposturi laterale pentru unelte şi animale — Periş-Brătuleşti

167. Casă de tip vechi acoperită cu stuf, compusă dintr-o singură incăpere — Bălteni

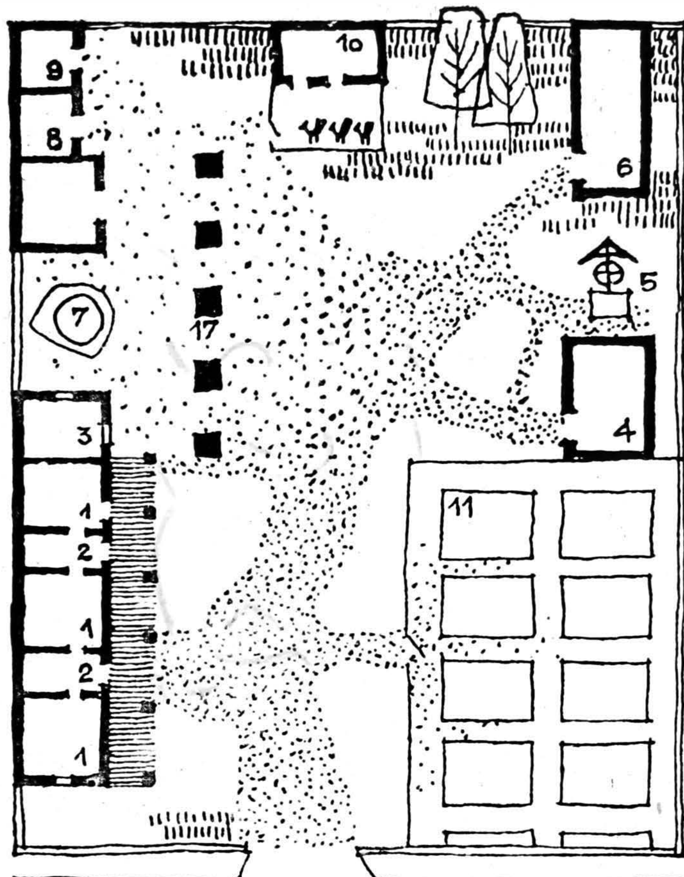

168. Casă veche acoperită cu paie fixate cu prăjini de lemn — Lipia

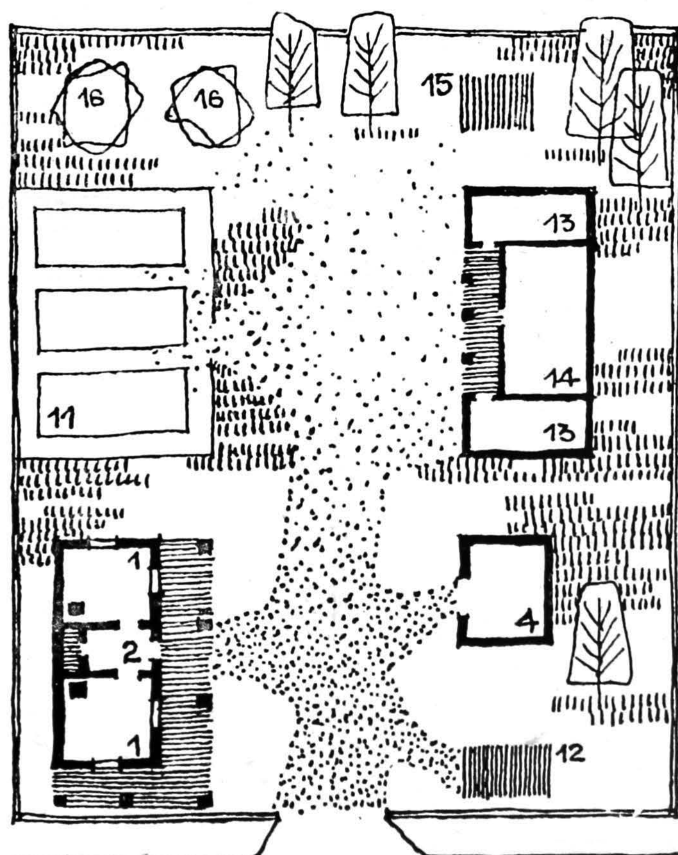
169. Casă nouă de zid, cu arcade multiple in fațadă — Bălteni

170. Casă nouă; perimetru ce se apropie de un pătrat — Periş

171. Gospodăria unui olar din Pisc

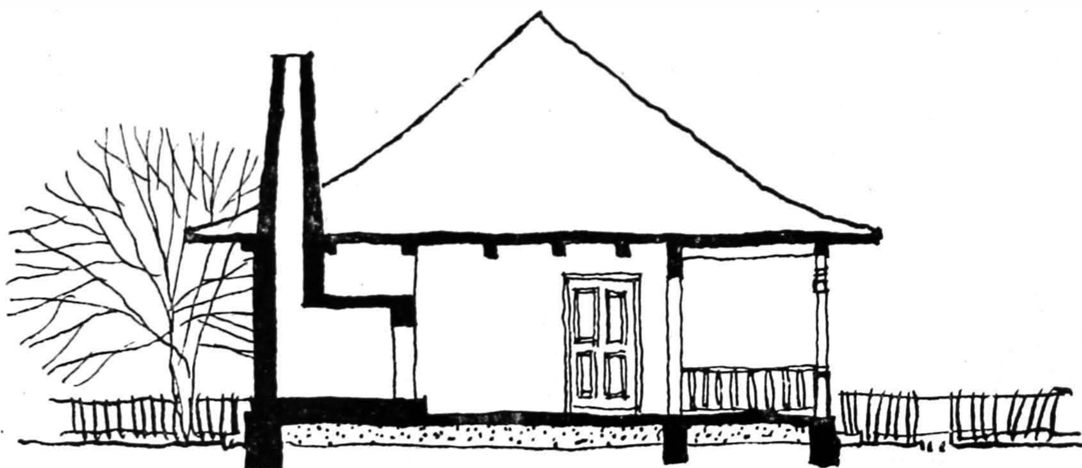

1 — încăperi de locuit; 2 — tindă; 3 — celar; 4 — bucătărie de vară; 5 — fîntînă; 6 — magazie de oale; 7 — cuptor de oale; 8 — grajd; 9 — porumbar; 10 — coteț de păsări; 11 — grădină 12 — cuptor de piine; 13 — magazie; 14 — pătul 15 — păierie; 16 — căpițe de fin.

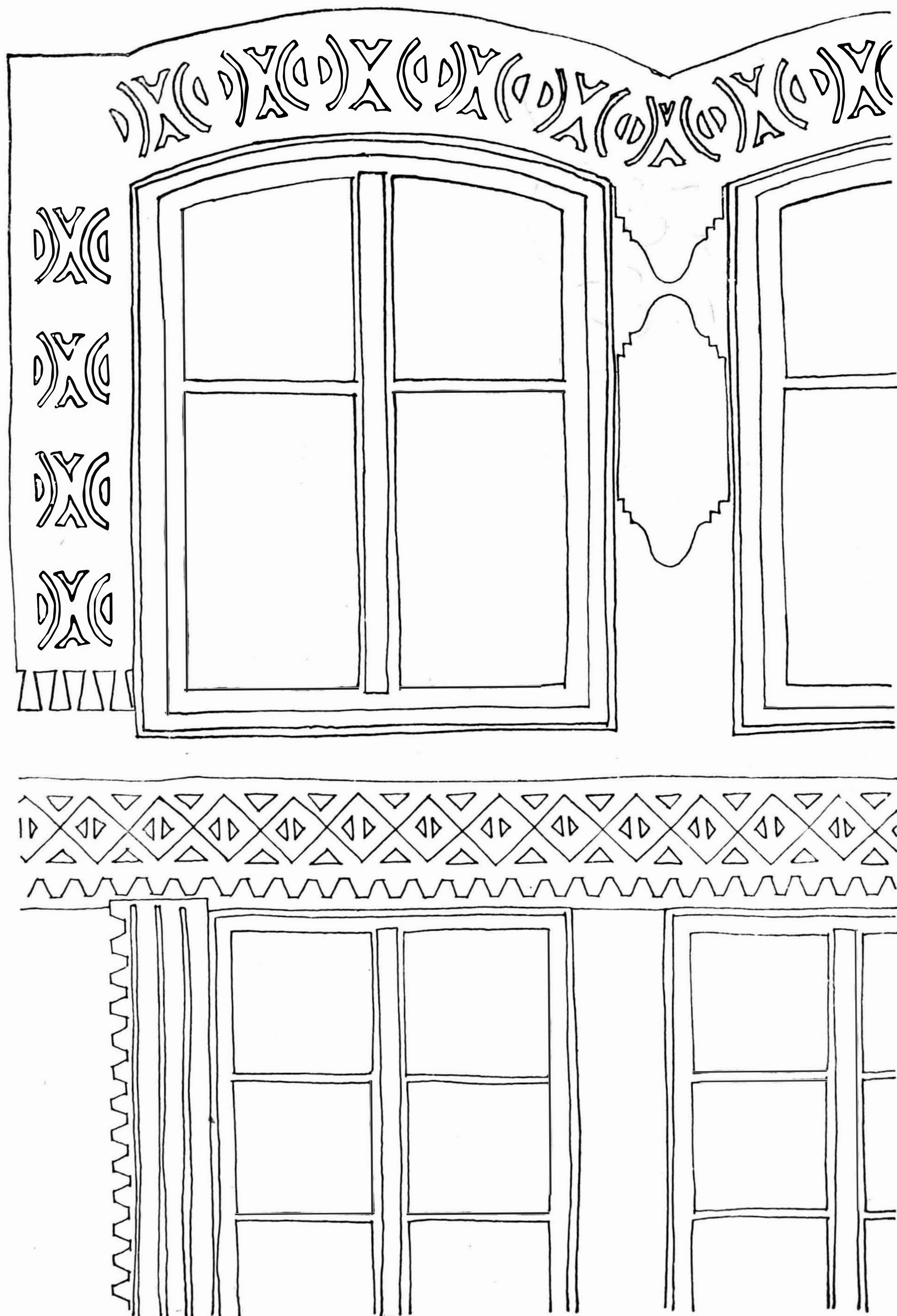

172. Gospodărie nouă la Poenarii Rali

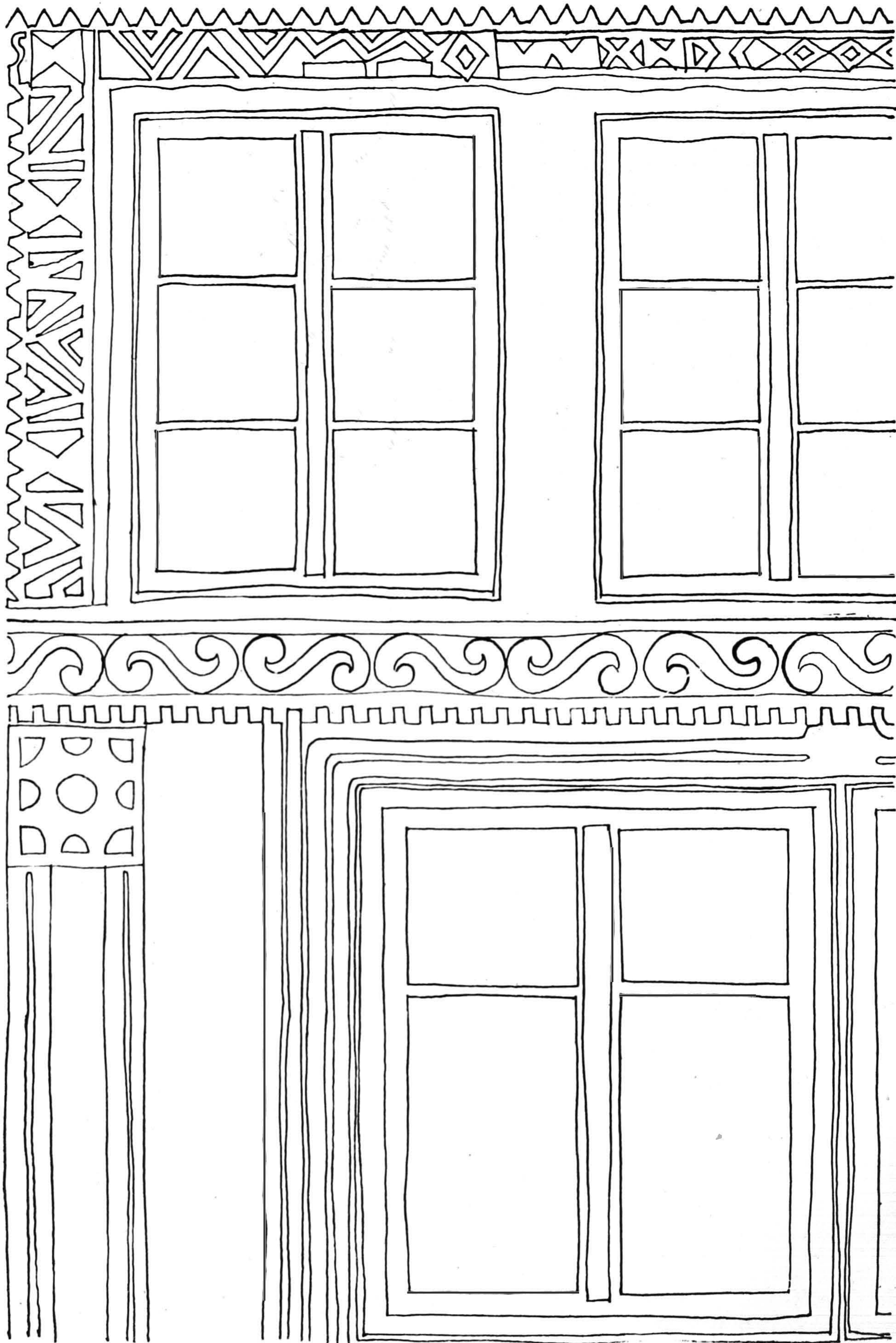
173. Interiorul unei tinde, cu vatra aşezată spre fundul incăperii

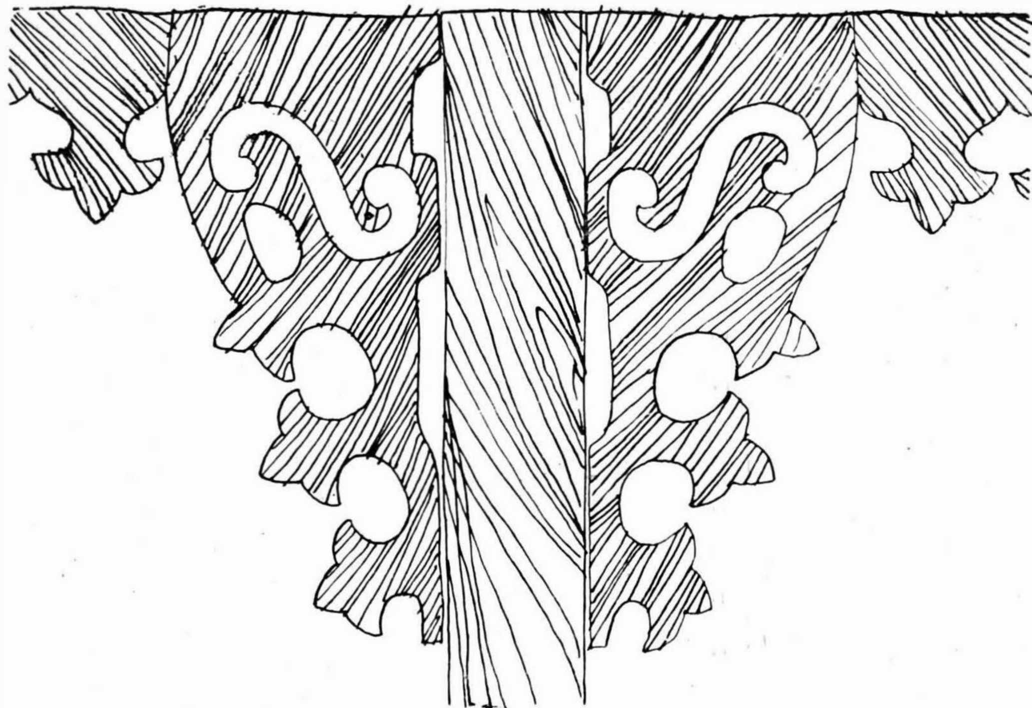
174. Aşezarea vetrei şi hornului; secţiune verticală prin construcţie

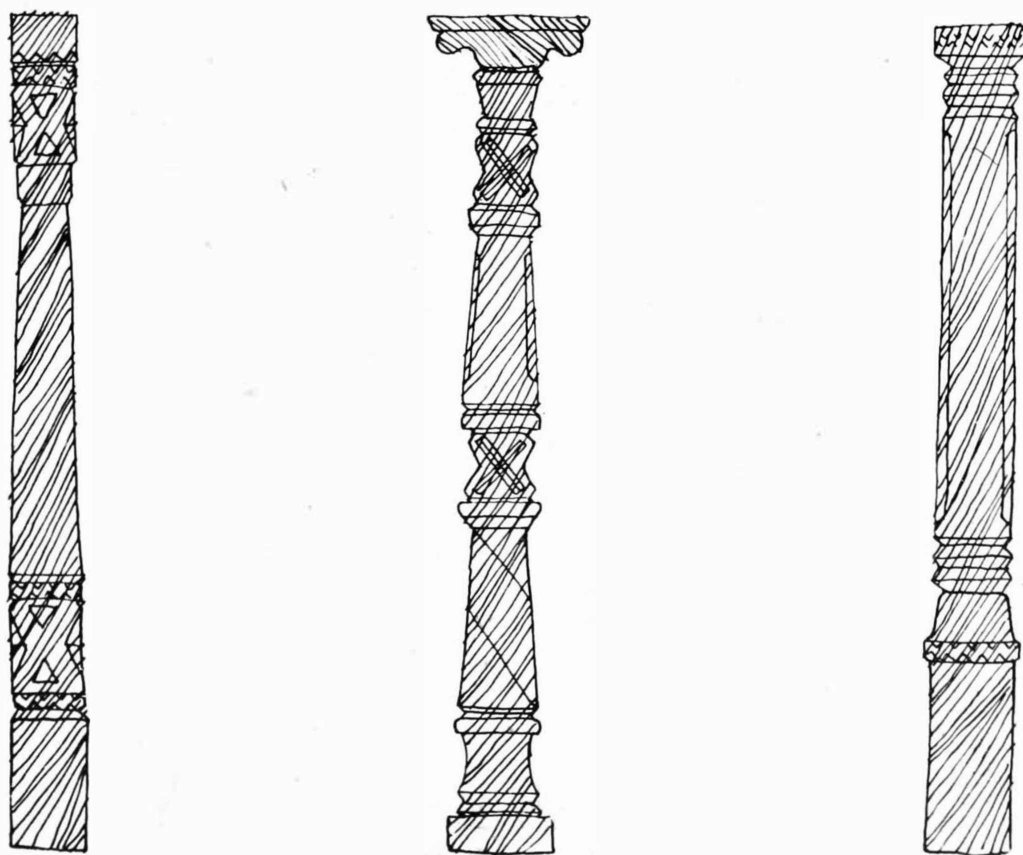
175. Decoruri tipice în tencuială, utilizînd motive în relief

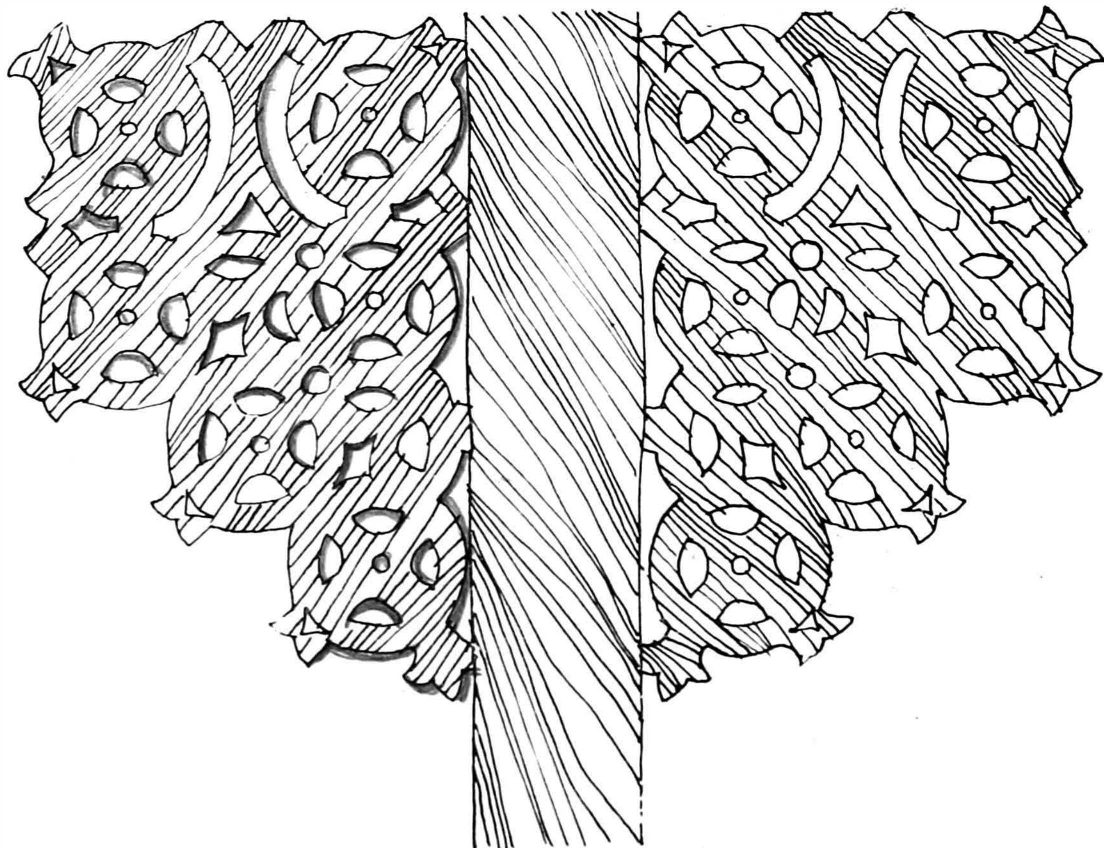
176. Decoruri tipice în tencuială, cu motive în relief

177. Decor traforat prins de stîlpul prispei la Bălteni

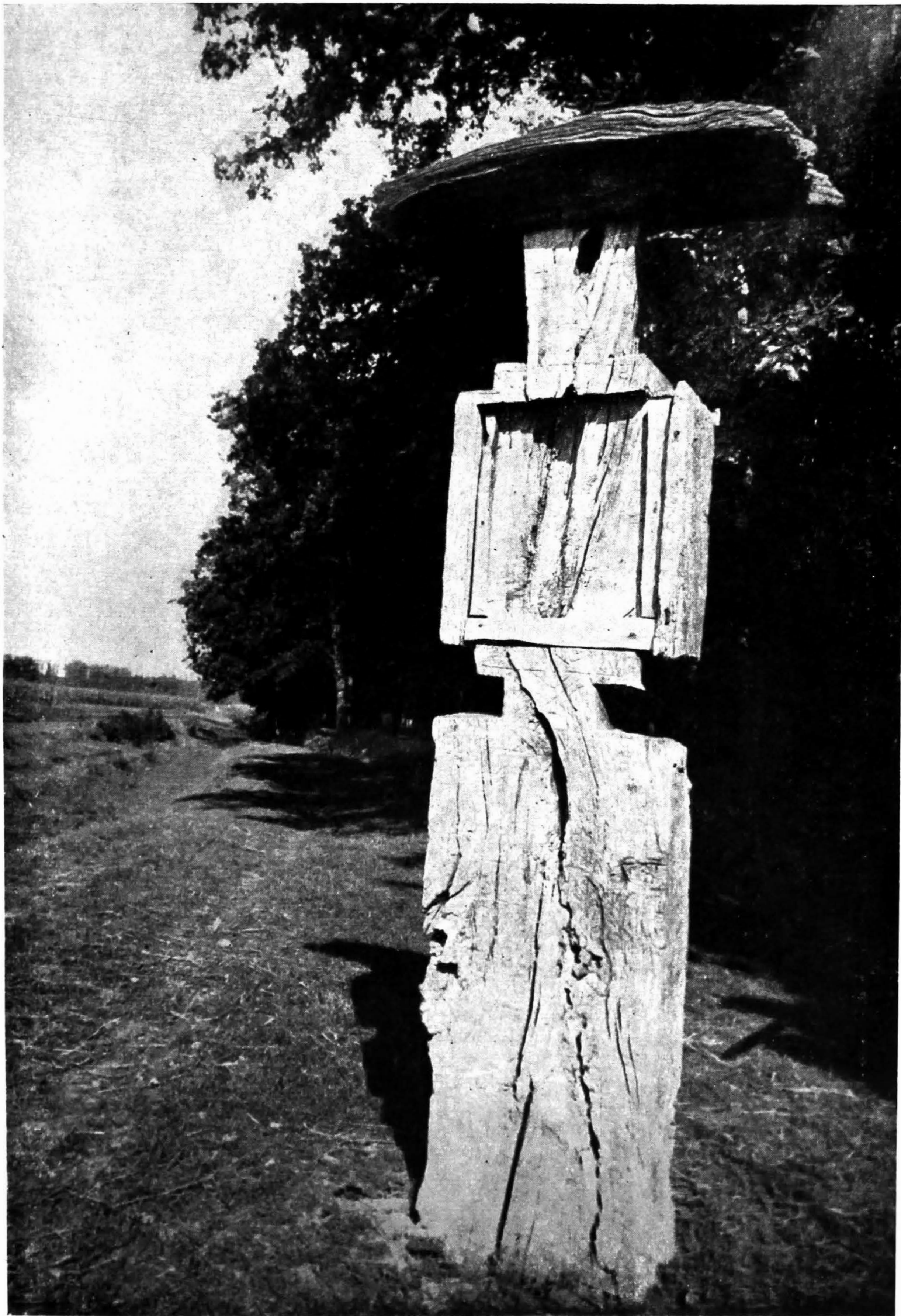

178. Stîlpi crestați, la case vechi în Poenarii Buchii

179. Decor traforat prins de stîlpul prispei la capătul lui superior, la Poenarii Rali

180. Stîlpi crestaţi legaţi printr-o culme crestată, la Poenarii Rali

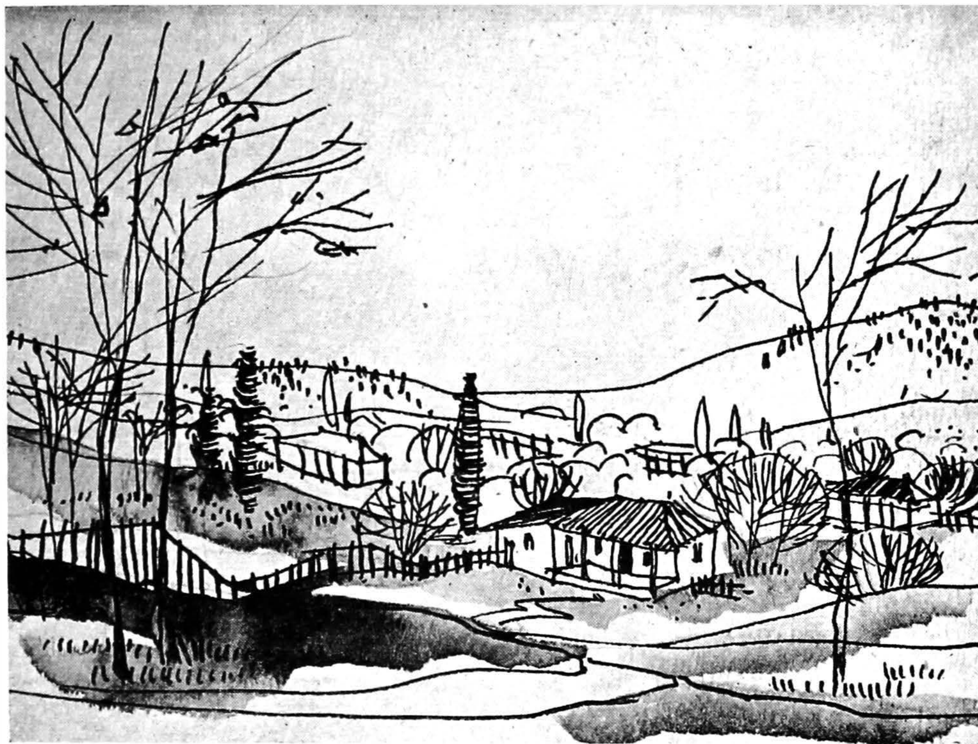
181. Troiţă veche din Căldăruşani; mijlocul era pictat, dar desenul s-a şters cu vremea

182. Vederea interiorului unei bucătării de vară — Periş

PRIVIRE DE ANSAMBLU

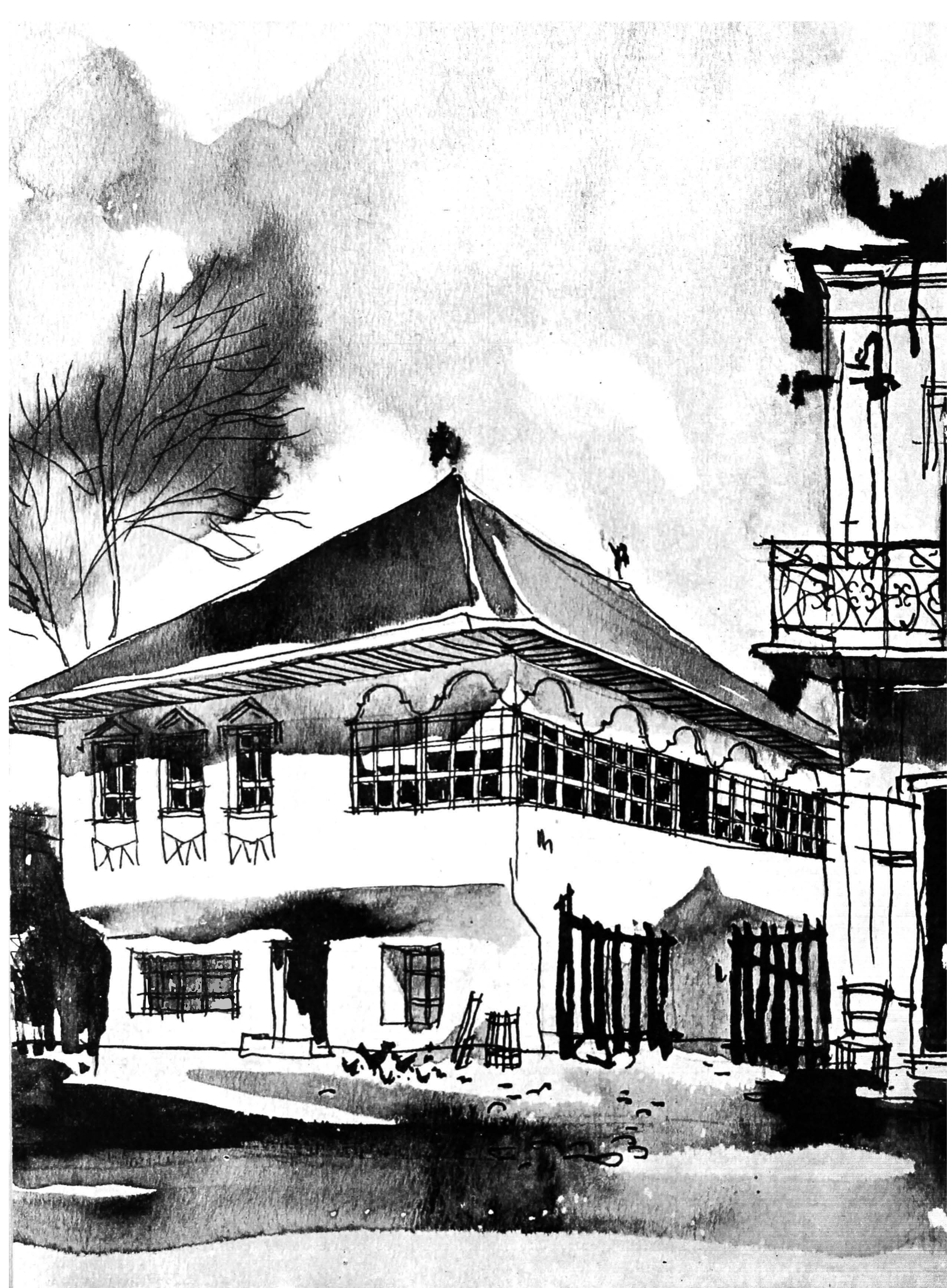
III

O privire de ansamblu asupra arhitecturii populare din regiunea Ploieşti nu ar fi fost posibilă fără parcurgerea prealabilă a aspectelor mai importante din diferitele părţi ale regiunii. Această analiză verifică premisa că pe de o parte există într-adevăr două mari zone diferite, a muntelui şi dealului, şi alta a cîmpiei, iar pe de altă parte că atît între diferitele subzone ale muntelui şi dealului cît şi între cele ale cîmpiei se manifestă o unitate datorită asemănărilor de condiţii sociale şi naturale şi implicit de arhitectură.

Aşezările omeneşti au în general o evoluţie asemănătoare pe întreaga întindere, trecîndu-se de la forme tipice vechi, de sate risipite, cu gospodării izolate sau grupuri mici de gospodării, la cătune, şi apoi la sate înşirate de-a lungul văilor şi drumurilor, şi ajungîndu-se în cele din urmă la sate de tipul adunat. Este evidentă prin urmare o concentrare progresivă a cărei desfăşurare nu s-a terminat încă. Între cîmpie şi zona de deal şi munte apar deosebiri în ritmul acestor transformări, tendinţa de concentrare fiind mai simţită la cîmpie. În acelaşi timp, între diferitele subzone ale dealului şi muntelui se conturează deosebiri după gradul de izolare şi de păstrare a vechilor aspecte de viaţă, legate de forme vechi de aşezări omeneşti. Schimbările petrecute în decurs de numai un secol (între 1790 şi 1890), amănunţit înregistrate în lucrări de specialitate, sînt mari. Se pare că ritmul lor s-a accelerat în special de pe la mijlocul secolului trecut şi se continuă încă.

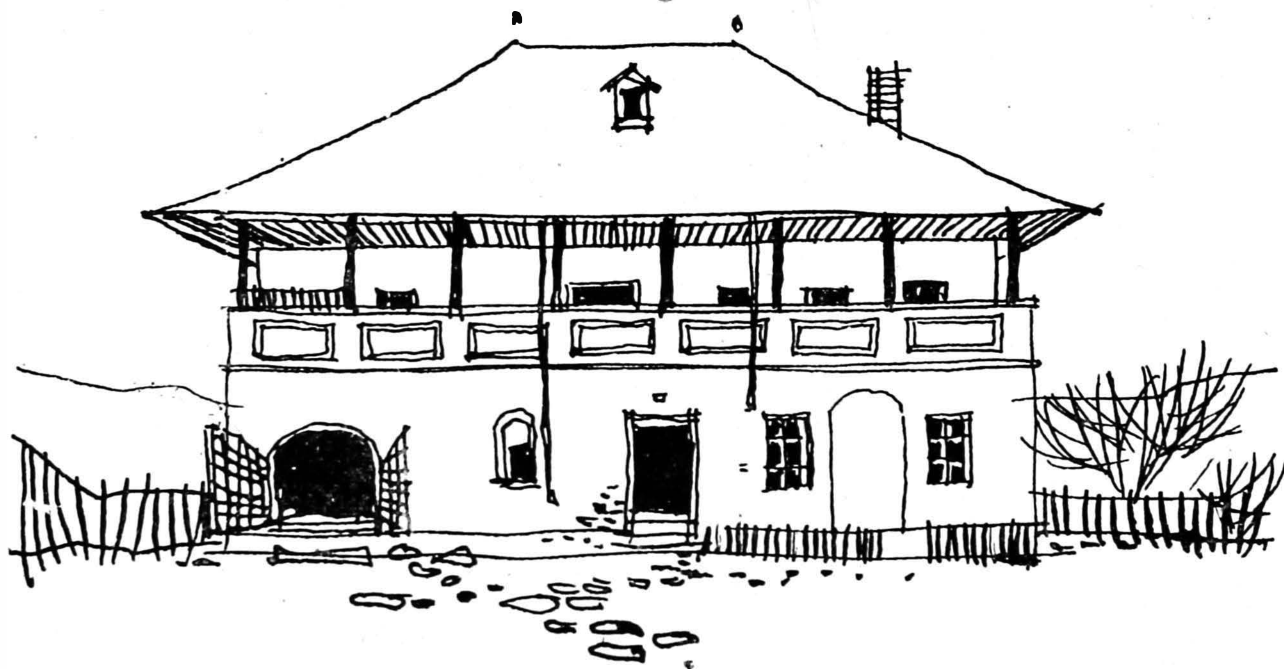
Aşezarea pieselor gospodăriei, amintită de cîte ori a fost necesar, nu poate fi înţeleasă decît dacă este raportată la tipul de aşezare al satului. Astfel, în gospodăriile de tip vechi, casa izolată, aşezată deseori chiar pe locul de cultură şi orientată către miazăzi pentru a avea cea mai bună însorire, are construcţiile anexe amplasate în faţa ei, pentru a putea fi uşor supravegheate şi în acelaşi timp pentru uşurarea circulaţiei. Această gospodărie de tip vechi se poate

184. Casă veche din Moroieni

185. Casă veche din Pîrscov

186 Casă din Gura Aninoasei

organiza acolo unde există loc mult, mai ales în sate de tipul risipit sau al complexului de cătune. Pe măsură ce gospodăriile se înghesuie între ele, piesele lor se apropie fiind dispuse pe două rînduri — casa de o parte şi la mică distanţă, în partea opusă, acaretul principal — sau chiar numai pe un rînd, casa şi acareturile înşiruindu-se şi avînd aceeaşi orientare, aşa cum s-a întîmplat spre exemplu în unele sate de ţărani împroprietăriţi de la cîmpie, unde vatra satului era îngustă, pentru a lăsa cît mai mult loc culturilor.

În compunerea gospodăriei apar deosebiri şi în raport cu condiţiile mediului geografic şi cu specificul producţiei. La munte şi deal, pe lîngă grajduri şi adăposturi pentru animalele mici, sînt necesare construcţii în care să fie depozitate fructele şi preparatele din fructe. La cîmpie, adăpostul pentru fructe dispare, dar apare pătulul pentru cereale, construcţie de înfăţişare plăcută, cu apele laterale ale acoperişului prelungite, ceea ce le face să semene cu locuinţele de cîmpie: cele mai multe construcţii grupează împreună pătulul, grajdul şi fînăria.

*

Locuinţele, care au constituit principalul obiect al studiului, sînt cele care permit stabilirea celor mai clare deosebiri între cele două mari zone. Tipurile vechi principale sînt următoarele:

a) Casa veche, de deal, fără etaj, de care s-a vorbit puţin, este totuşi interesantă. Planul, compus din două sau trei încăperi — tindă, odaie de locuit, odaie curată — are şi în acest caz legătură interioară. În tindă nu există vatra şi hornul înalt, caracteristic cîmpiei. Focul se face în odaia de locuit şi fumul urcă numai pînă în pod, de unde iese afară printre şindrile sau printr-unul ori două « fumare ». Casa, construită din lemn, cu pereţii din bîrne şi acoperişul învelit cu şiţă, este tencuită cu un strat subţire de lut. Decoraţia constă în crestăturile stîlpilor prispei şi culoarea albă sau albăstruie a pereţilor. Faţă de construcţiile din cîmpie, proporţiile casei sînt altele, acoperişul fiind mai înalt ca pereţii. Între acest tip şi cele două cu etaj ale dealului apar numeroase forme mixte.

b şi *c)* Casa veche de deal şi munte, cu etaj, are două forme: cu sau fără foişor. În ambele cazuri se constată un număr de trăsături comune. În primul rînd un nivel săpat în

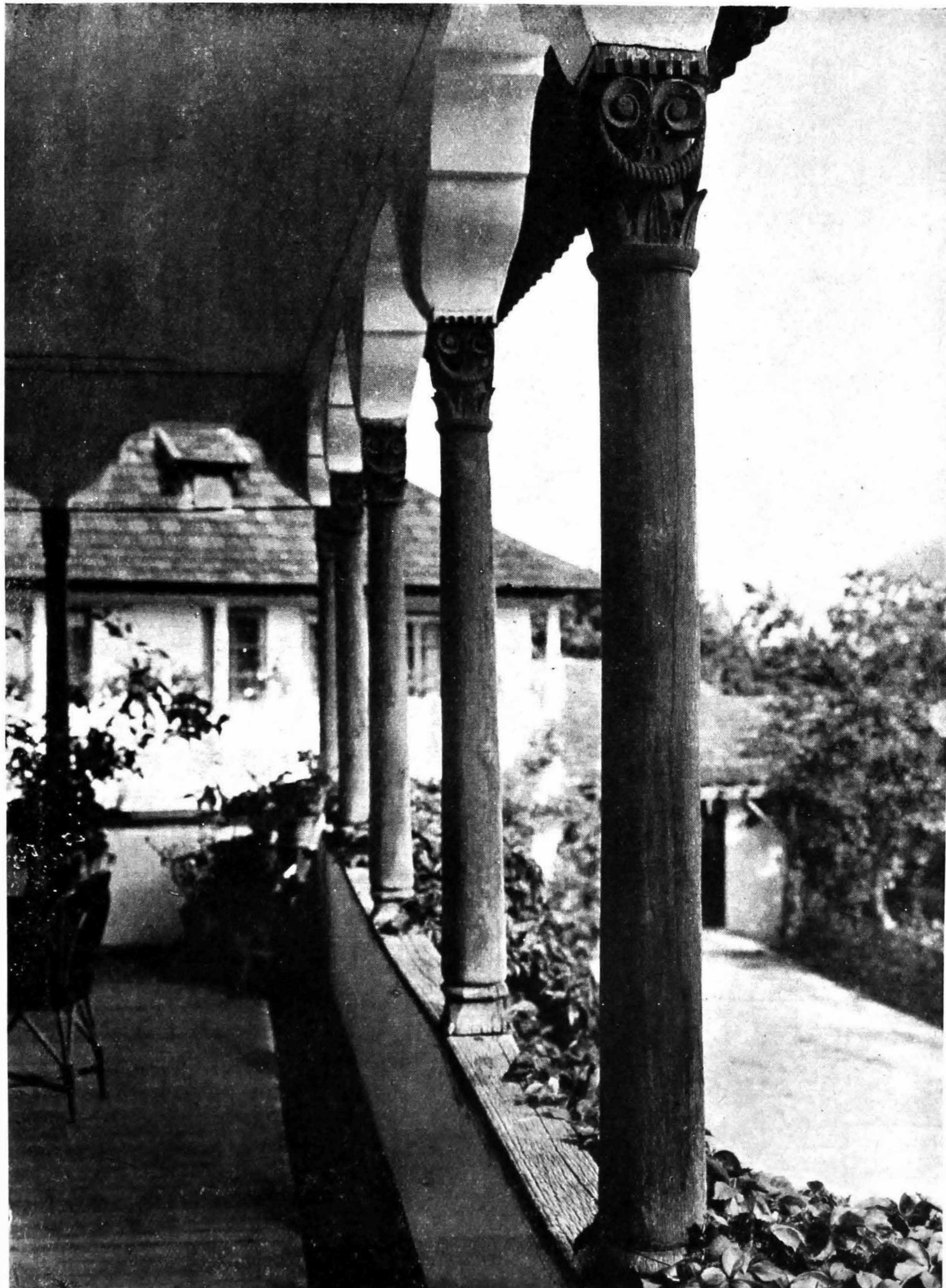

187. Casa lui Hagi Prodan — Ploiești

188. Casa muzeu « Nicolae Iorga » — Vălenii de Munte

parte pînă la o adîncime redusă în pămînt şi, în parte înălţat deasupra pămîntului, ca un adevărat soclu. Acest element de bază cuprinde în genere una sau mai multe încăperi, slujind drept beci, magazie de fructe ori de bucate, odaie de păstrat unelte etc. Nivelul de desupra, cu întindere şi adîncime variată, este împărţit în două, trei sau cinci încăperi. Al doilea element comun ambelor tipuri este prispa largă, adăpostită, adevărată galerie care apare în faţadă şi prezintă coloane ori stîlpi legaţi prin grinzi orizontale ori prin arce cintrate. Cel de-al treilea element comun este acoperişul în patru cline, durat din lemn în întregime şi prevăzut cu o streaşină redusă ca dezvoltare, jur împrejurul construcţiei. Intrarea la rîndul de jos are o primă uşă alcătuită din gratii întretăiate în unghi drept, în spatele cărora se află un gîrlici aşezat sub prispă sau sub foişor. Urmează apoi o a doua uşă, puternică, prin care se intră în pivniţă. Ferestrele, atunci cînd există, sînt foarte mici şi uneori se îngustează spre partea dinafară a zidului, lăsînd să treacă o lumină slabă prin peretele gros. La etaj intrarea se face printr-o scară, care la casele fără foişor este cuprinsă în perimetrul planului, fiind apărată de un zid gros la exterior; la capătul de jos al scării se află o uşă puternică şi uneori o alta la capătul de sus. Ferestrele rîndului de deasupra, sînt de obicei cîte două pentru fiecare odaie în părţile laterale ale casei şi cîte una pentru fiecare odaie spre faţadă. De multe ori tinda nu are ferestre. Ceea ce diferenţiază net cele două tipuri este galeria de la faţadă; de plan rectangular şi întinzîndu-se pe toată lungimea faţadei la primul tip, ea are la cel de-al doilea şi un cerdac care iese din plan şi se sprijină pe pereţii intrării « rîndului » de jos.

189. Stîlpii prispei de la casa muzeu « Nicolae Iorga » — Vălenii de Munte

190. Han din Brănești

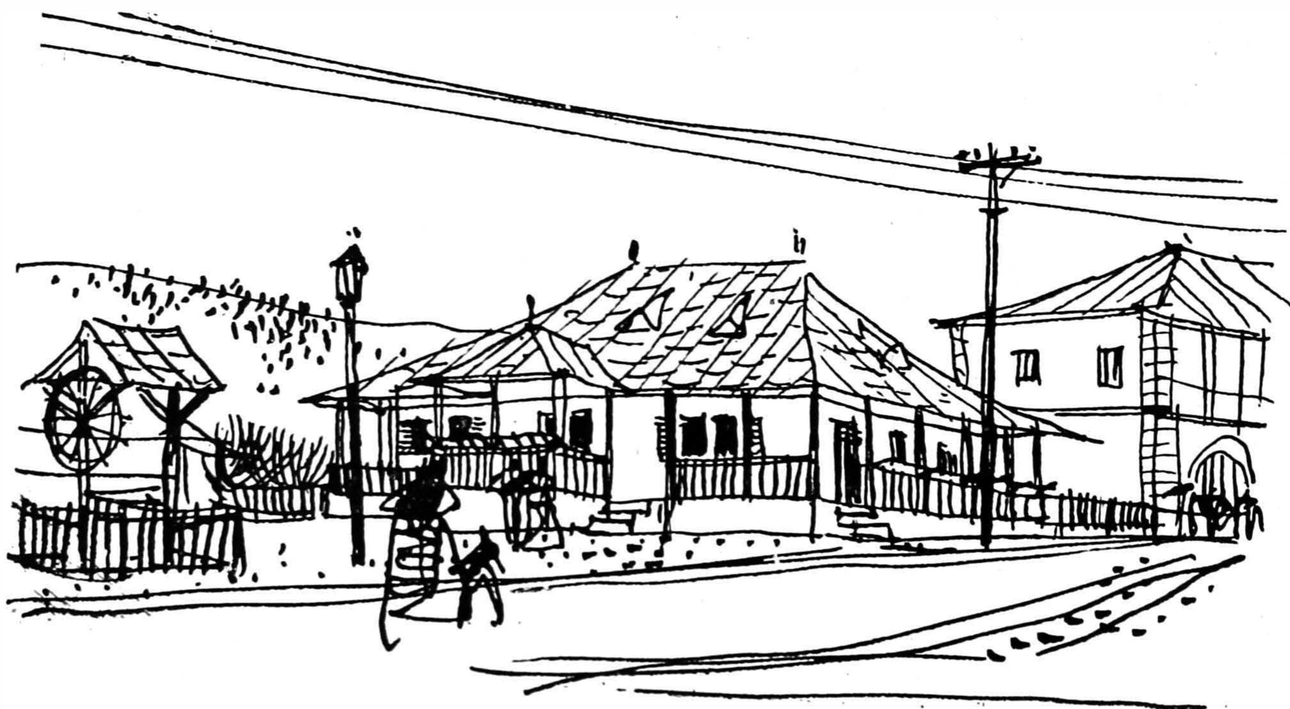
d) Casa joasă de cîmpie, cu plan compus din două, trei sau patru încăperi (odaie de locuit, tindă, celar și o odaie curată), are legătură interioară între încăperi. În spatele tindei se află o vatră mare, așezată sub un horn ce trece de acoperiș. În părțile laterale acoperișul este prelungit și sub el se așază a treia sau a patra încăpere numită celar. După fixarea temeliei (formată din bîrne încheiate la capete, în colțuri, și uneori așezate pe pietre) și după înălțarea scheletului zidurilor și acoperișului, pereții se construiesc din cărămizi de lut amestecat cu paie și uscate la soare, sau din lut îndesat între două șiruri paralele de șipci ori grădele. Apoi, pe acoperiș, se fixează stuful ori papura. Înălțimea casei este mică, cu acoperiș scund, mai mic decît pereții, ceea ce îi dă aspectul unei construcții dezvoltate în sens orizontal, nu vertical. Decorul apare pe stîlpii prispei, sub formă de crestături sau pe pereți ca reliefuri de lut.

Principalele tipuri noi sînt următoarele:

e) Casele noi de munte și deal, derivate din tipurile vechi locale, cu sau fără foișor, cu plan mai dezvoltat ca cel vechi care au apărut numai în unele părți. Înfățișarea lor are elemente

191. Han din Drajna de Sus

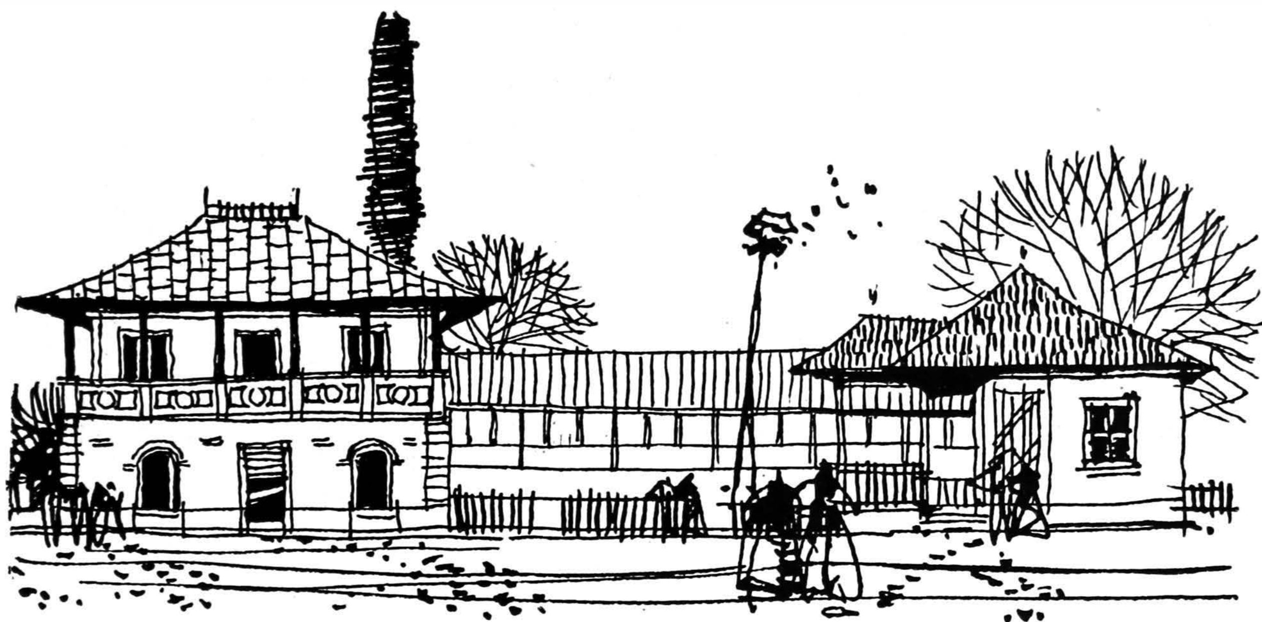
192. Han din Drajna de Jos

deosebitoare față de casele vechi; astfel, foișorul nu mai are acoperișul în trei ape ci în două, nu mai este așezat lateral, ci la mijlocul fațadei, intrarea în pivniță nu mai stă sub foișor, ci alături, scara de acces la etaj nu mai este alături de foișor ci poate fi chiar sub el, iar prispa este uneori închisă cu geamuri. Și materialele de construcție sînt diferite, cele vechi fiind înlocuite cu altele, cum ar fi țigla și tabla în locul șindrilei, cărămida în locul bîrnelor, tencuiala cu var și ciment în locul lutului. Această dezvoltare și adaptare la forme noi de viață s-a putut petrece numai acolo unde au existat condiții economice prielnice, unde nu au existat influențe străine puternice și unde condițiile vechi de viață socială și de izolare s-au menținut încă puternice. Reprezentative pentru această situație sînt văile Drajnei și Bîscei Chiojdului.

f) Casele noi, comune întregii regiuni, sînt construite în majoritate după 1930. Ele au numai parter, temelia este de beton, zidurile de cărămidă arsă și tencuită și acoperișul de tablă ori țiglă. Prispa are dimensiuni mai reduse, ferestrele devin mai mari iar construcția, în general, este mai sănătoasă. Stîlpii prispei au secțiuni orizontale variate și se termină prin capiteluri de ipsos. Pereții sînt zugrăviți multicolor. Aceste case, rupte de tradițiile locale, au caracteristici comune în întreaga regiune, și chiar mai mult, comune în toată Oltenia și Muntenia.

★

Trebuie în sfîrșit menționate hanurile țărănești, care în regiunea Ploiești se întîlnesc în număr important. Astăzi în cea mai mare parte nefolosite, din cauza importantelor schimbări sociale, ele reprezentau în trecut un element de seamă în drumurile țăranilor. Din momentul în care țăranii au devenit producători de marfă și au început să circule în căruțe pînă departe, hanurile s-au înmulțit. Călătoriile lungi, în mersul agale al cailor sau al boilor, durau vreme îndelungată, zile și nopți de-a rîndul. Erau necesare popasuri, la care oamenii și animalele să se poată opri pentru odihnă, să mănînce, să bea apa proaspătă din fîntîna hanului. Este necesar

193. Han din Drajna de Jos

să se știe că oamenii nu dormeau în han decît rareori, pe vreme rea și în număr mic, deoarece clădirea nu avea posibilități mari de adăpost. Călătorii dormeau în căruțe, în paie, sau adunați în jurul focurilor făcute în apropiere.

Principalele elemente ale hanului erau hanul propriu-zis, care cuprindea locuința hangiului și a familiei lui, și localul în care se serveau mîncări și băuturi. În față, la intrare, spre drum, un loc acoperit servea pentru așezarea meselor și adăpostirea oamenilor de soare sau de ploaie. Tot în față exista un loc viran, întins, deseori pietruit, unde puteau fi trase căruțele și animalele, cu fîntîna în apropiere. Uneori alături de han exista o mică fierărie unde se reparau căruțele și se potcoveau caii. Pe lîngă hanurile noi se construiau și alte clădiri, cum este « salonul » de dans, în care se adunau la sărbători fetele și flăcăii pentru joc. Cînd proprietarul era înstărit, hanul propriu-zis devenea una din construcțiile în apropierea căreia se forma centrul satului; aci era salonul de dans, cîrciuma, băcănia, farmacia.

În construcția hanului se simt influențele arhitecturii locale, care îi dau deseori aspectul unei locuințe ceva mai dezvoltate, în al cărei plan se cuprind și prăvălii. Deobicei este vorba de construcții cu etaj. Deși între hanurile diferitelor sate există asemănări, nu credem totuși că se poate vorbi de constituirea unui han tip, așa cum s-a putut vorbi la locuințe.

★

Dacă se încearcă o situare a regiunii Ploiești în ansamblul arhitecturii populare romînești, se poate spune că aci s-a dezvoltat în paralel o arhitectură a muntelui și dealului și o alta a cîmpiei, bine adaptate nevoilor locale; asemănările cele mai mari sînt cu restul Munteniei, apoi cu Oltenia și în mică măsură cu Moldova. Influențele transilvănene, în afara celor legate de fondul comun străvechi romînesc, nu se manifestă nicăieri cu importanță. În general evoluția tipurilor de case urmează un curs asemănător în întreaga regiune. Deosebirile de ritm se datoresc deosebirilor de ordin social.

BIBLIOGRAFIE

VINTILĂ MIHĂILESCU, L'évolution de l'habitat rural dans les collines de la Valachie entre 1790—1900, Varsovie, 1937.

VINTILĂ MIHĂILESCU, Une carte de l'habitat rural en Roumanie, 1934.

VINTILĂ MIHĂILESCU, Contribuţiuni la studiul populaţiei şi aşezărilor omeneşti din cîmpia romînă între 1853—99, 1922.

VINTILĂ MIHĂILESCU, Aşezările omeneşti din cîmpia romînă la mijlocul şi sfîrşitul secolului al XIX-lea.

VINTILĂ MIHĂILESCU, Vlăsia şi Mostiştea, evoluţia geografică a două regiuni din cîmpia romînă, 1924.

VINTILĂ MIHĂILESCU, Harta austriacă din 1791 (cu o hartă a pădurilor), tomul XLVII, B.S.R.R.G., 1928.

NICOLAE M. POPP, Modul de grupare şi de distribuire ale populaţiei din Subcarpaţii Munteniei în ultimul secol. Tipografia Universul, Bucureşti, 124 pp. Extras din Revista Geografică Romînă, anul III, fasc. I, 1940.

NICOLAE M. POPP, Clasificări geografice în Subcarpaţii romîneşti, B.S.R.R.G., tomul LIV, 1935; Socec, Bucureşti, 1936.

NICOLAE M. POPP, Valea Prahovei între Predeal şi Floreşti, Observări antropogeografice, B.S.R.R.G., tomul XLVIII, 1929, publicat în 1930, Bucureşti.

MARA N. POPP, Drumul oilor pe valea Prahovei, Doftanei şi Teleajenului, B.S.R.R.G., tomul XLVIII, 1929, Bucureşti, 1930.

PAUL PETRESCU, PAUL STAHL, ANTON DIMBOIANU, Arhitectura din Muzeul Satului, Bucureşti, 1955.

GEORGE VÎLSAN, O fază în popularea Ţărilor Romîneşti (cu prilejul unei hărţi statistice vechi descoperite în ultimul timp), extras din B.S.R.R.G., anul 1912, Bucureşti, 1912.

GH. ZAGORIŢ, Evoluţia istorică a tîrgurilor şi oraşelor dintre Buzău, Tîrgovişte şi Bucureşti. Publicat în Anuarul de Geografie şi Antropogeografie, 1914—1915, Tipografia Lupta.

INDICELE
MATERIALULUI ILUSTRATIV FOLOSIT

ELENA BÎLCU, numerele 156, 160, 171, 172, 175, 176, 178, 179, 180.

DECORATIVA, numerele 12, 13, 49, 112, 113, 181.

ICSOR, numărul 84.

AL. PETIT, numerele 20, 63.

NICOLAE M. POPP, numerele 53, 54, 55, 56.

HENRI H. STAHL, numerele 44, 51, 57.

PAUL STAHL şi PAUL PETRESCU, numerele 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 52, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85a 85b, 86a, 86b, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 173, 174, 177, 182, 183, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 193.

FLOREA STĂNCULESCU 33, 35, 50, 129, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 150, 184, 187.

I. VOINESCU, numerele 5, 8, 9, 18, 32, 34, 37.

CUPRINSUL

Responsabil de carte: Arh. Slătinescu Oltea
Tehnoredactor: Alexandrescu Ionică
Corector responsabil: Andor Elisabeta

Dat la cules 03. 01. 57. Bun de tipar 31. 07. 57. Hîrtie cretată de 100 g/m². 61x86/8. Coli editoriale 16,03. Coli de tipar 19,5 Comanda R 3275 A 04672. Indicele de clasificare pentru bibliotecile mari 711.437(R 063). Indicele de clasificare pentru bibliotecile mici 711

Tiparul executat sub com. nr. 1434, la Intrepr. Poligrafică nr. 4, Calea Șerban Vodă 135, București—R.P.R.

Lei 75